

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ
ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΣΧΟΛΗ
ΤΜΗΜΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ
ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ: «Ποιήματα ποιητικής του 19^{ου} αιώνα. Ιδεολογικές και αισθητικές αντιλήψεις».

ΕΠΟΠΤΗΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΑΛΕΞΗΣ ΠΟΛΙΤΗΣ.

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΦΟΙΤΗΤΡΙΑ: ΧΡΙΣΤΙΝΑ ΓΩΝΙΑΝΑΚΗ.

A. M.: 0581.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. ΠΡΟΛΟΓΟΣ.
2. Η ΕΥΡΩΠΗ ΣΕ ΡΟΜΑΝΤΙΚΗ ΤΡΟΧΙΑ.
3. Η ΡΟΜΑΝΤΙΚΗ ΑΘΗΝΑ ΤΟΥ 19^{ΟΥ} ΑΙΩΝΑ ΚΑΙ Η ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΠΟΙΗΣΗΣ.
4. ΠΟΙΗΜΑΤΑ ΠΟΙΗΤΙΚΗΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΜΑΤΑΡΑΓΚΑ.
Η ανθολογία.
Τα ποιήματα ποιητικής:
 Η Φαναριώτικη ποίηση.
 Οι Αθηναίοι ποιητές.
 Επτανησιακές παρουσίες.
5. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.
6. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.
7. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΠΟΙΗΜΑΤΩΝ.

1. ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η παρούσα εργασία αποσκοπεί στην εξέταση ορισμένων ποιημάτων ποιητικής του 19^{ου} αιώνα. Θα διερευνηθούν δηλαδή οι αισθητικές αντιλήψεις κυρίως των εκπροσώπων της Αθηναϊκής Σχολής (1830-1880). Ο όρος «Ποιήματα ποιητικής» αφορά ποιήματα που «έχουν άμεσα είτε έμμεσα, ως αντικείμενο τους την ποιητική πράξη και γενικότερα την καλλιτεχνική δημιουργία: τις προϋποθέσεις της, τις ατομικές και κοινωνικές συνθήκες, και τις συνέπειές της»¹. Ο όρος «ποιητική» επομένως σχετίζεται με το σύνολο των αισθητικών αρχών που καθοδηγούν ένα συγγραφέα στο έργο του καθώς και στις επιλογές του σε ζητήματα ειδολογικά, υφολογικά, και θεματικά. Το ποιητικό υλικό αντλείται από την ανθολογία του Ματαράγκα, δημοσιευμένη στην Αθήνα στα 1880. Η συλλογή αυτή συγκεντρώνει ποιήματα από την εποχή του Ρήγα Φεραίου μέχρι την εμφάνιση της Νέας Αθηναϊκής Σχολής.

Επιπροσθέτως, για τη δημιουργία της εργασίας έχουν αξιοποιηθεί οι προσωπικές ποιητικές συλλογές των λογοτεχνών, καθώς επίσης μελέτες τόσο για τον ευρωπαϊκό, όσο και για τον ελληνικό ρομαντισμό. Ιδιαίτερα χρήσιμοι στην έρευνα απόδειχτηκαν οι πρόλογοι των ποιητικών συλλογών, καθώς παρέχουν αξιόλογο υλικό στο οποίο διατυπώνονται οι επιδιώξεις των ποιητών. Τέλος, δεδομένου πως ο ρομαντισμός είναι το κυρίαρχο κίνημα της εποχής, θα ήταν παράλειψη να μην σταθούμε στο ρομαντικό μανιφέστο του Αλέξανδρου Ραγκαβή και στην μετέπειτα μεταστροφή του. Ίσως φανεί οξύμωρη η αναζήτηση ποιητικών αξιών σε μια Σχολή όπου έχει αξιολογηθεί αρνητικά από την κριτική για την ποιητική προσφορά της στην νεοελληνική λογοτεχνία. Πρόκειται για άτεχνους ποιητές; Άτεχνους μιμητές; Ή απλώς για στιχοπλόκους που αγωνιούν για την απόδειξη της εθνικής τους ταυτότητας; Πριν οδηγηθούμε σε οποιοδήποτε συμπέρασμα και πριν διατυπώσουμε αφορισμούς, είναι προτιμότερο να προσπαθήσουμε να ανιχνεύσουμε τις αισθητικές αρχές τους.

¹ Γ.Π Σαββίδης, «Ποιήματα Ποιητικής του Καβάφη», *Μικρά Καβαφικά Α'*, σ. 283.

2. Η ΕΥΡΩΠΗ ΣΕ ΡΟΜΑΝΤΙΚΗ ΤΡΟΧΙΑ.

Ο ρομαντισμός αποτελεί ένα πλατύ και πολύμορφο καλλιτεχνικό φαινόμενο, που επηρέασε βαθύτατα την ανθρώπινη ευαισθησία και σκέψη. Ανθίζει στην Ευρώπη μετά το Διαφωτισμό, κατά το πρώτο ήμισυ του 19^{ου} αιώνα, στιγματίζοντας διαφορετικές μορφές τέχνης, όπως η πεζογραφία, η ποίηση και το θέατρο. Ο ρομαντικός καλλιτέχνης ζει σε μια εποχή αντιθέσεων που τον απογοητεύει. Η ελπίδα που δημιουργείται από την τεχνική, οικονομική, πολιτική και επιστημονική πρόοδο του ανθρώπου, έρχεται σε αντίθεση με γεγονότα, όπως τη μεταστροφή του Ναπολέοντος Βοναπάρτη, από υποστηρικτή της Γαλλικής Επανάστασης και των αξιών της ελευθερίας και της ανεξαρτησίας, σε απόλυτο μονάρχη. Στην Ευρώπη από το 1814, κυριαρχεί η τάση της καταστολής όλων των εθνικών κινημάτων που επιδιώκουν την απελευθέρωσή τους από το ζυγό των απολυταρχικών καθεστώτων στις περιοχές της Αυστρίας, της Πρωσίας, της Ρωσίας της Μεγάλης Βρετανίας και της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Έτσι, όταν οι μεγάλες δυνάμεις υπογράφουν το 1815 τη Συνθήκη της Βιέννης με στόχο τη διαφύλαξη της νομιμότητας των ηγεμόνων, τα έθνη που βρίσκονται υπό ξένη κυριαρχία, επιδίδονται σε ένα αγώνα συγκέντρωσης λογοτεχνικών έργων, λαϊκών θρύλων, μύθων και παραμυθιών για να αποδείξουν ότι έχουν κοινό λαογραφικό παρελθόν και ότι η ανεξαρτησία τους αξίζει. Συχνά, πηγή έμπνευσής τους αποτελεί η ιστορία κάθε λαού που μπορεί να έχει τις ρίζες της από την αρχαιότητα μέχρι το Μεσαίωνα και φαίνεται να μοιάζει με τη φορτισμένη και μελαγχολική εποχή τους. Οι επαναστάσεις του 1848 σηματοδοτούν μια κορυφαία στιγμή για την Ευρώπη, διότι συμβάλλουν στη συγκρότηση ανεξάρτητων κρατών.² Πρόκειται για μια εποχή που αρχίζουν να διαμορφώνονται οι εθνικές γλώσσες που οδηγούν στη δημιουργία κρατών- εθνών και κατ' επέκταση στη σταδιακή άνοδο της αστικής τάξης που αντικαθιστά τη φεουδαρχία, μετασχηματίζοντας την κοινωνική διάρθρωση της εποχής. Κάτω από αυτές τις συνθήκες, αναπτύσσεται το φανταστικό στοιχείο στη λογοτεχνία, που ουσιαστικά αντανάκλα την αγωνία για την κοινωνικοπολιτική πραγματικότητα της εποχής. Το πολιτιστικό λάβαρο της ιδεολογικής και αισθητικής κρίσης της εποχής αυτής, θα είναι ο ρομαντισμός.³

² Δέσποινα Προβατά, Γεωργία Γκότση, *Ιστορία της Ευρωπαϊκής Λογοτεχνίας*, σ. 47-48.

³ Ανικ Μπενουά- Ντυσωζουά, Γκυ Φονταίν (επιμ.), *Ευρωπαϊκά Γράμματα*, Το πρώτο ήμισυ του 19^{ου} αιώνα, στο συλλογικό τόμο *Ιστορία της Ευρωπαϊκής Λογοτεχνίας*, σ. 337-339.

Ο ρομαντισμός παρουσιάζει αρκετές διαφορές και ιδιομορφίες, ανάλογα με τη χώρα στην οποία εμφανίζεται. Ωστόσο, είναι ανιχνεύσιμος ένας κοινός πυρήνας βασικών χαρακτηριστικών. Είναι μια θυελλώδης αντίδραση στον κλασικισμό, στον ορθολογικό τρόπο σκέψης και στην πιστή μίμηση των κλασικών και λατινικών προτύπων, που κατακτά τις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες από το 1815 έως το 1850 (Γερμανία, Αγγλία, Γαλλία, Ιταλία, Ισπανία). Ο ρομαντικός ποιητής συγκρούεται με τον κλασικισμό και με το ορθολογικό πνεύμα του Διαφωτισμού. Αμφισβητεί τους κανόνες, την τυποποίηση, τις ηθικές αξίες του κλασικού παρελθόντος. Στη θέση όλων αυτών τοποθετεί το συναίσθημα και τη φαντασία, το απόλυτο και το υπερβολικό, το συγκινησιακό και το ιδανικό. Όλα αυτά οδηγούν το ρομαντικό κίνημα στο παράδοξο, το μυστηριώδες, το υπερφυσικό και το συγκεχυμένο σε συνδυασμό με μια διάχυτη μελαγχολία και απαισιοδοξία. Γι' αυτό άλλωστε το ρομαντικό κίνημα χαρακτηρίστηκε ως «Η αρρώστια του αιώνα». Παρατηρείται ακόμη ιδιαίτερη επιμονή στο «εγώ» του δημιουργού ή του ήρωα, ένας έντονος δηλαδή ατομικισμός. Οι ρομαντικοί καλλιτέχνες δείχνουν προτίμηση σε θέματα όπως: ο θάνατος, ο θεός, ο έρωτας (συνήθως καταδικασμένος και ανεκπλήρωτος) η περιπέτεια, ο ηρωισμός και οι αγώνες για την ελευθερία. Επίσης, με το ρομαντισμό έχουμε μια στροφή προς τους μεσαιωνικούς ευρωπαϊκούς θρύλους και τις παραδόσεις. Αξίζει να υπογραμμιστεί πως ο ρομαντισμός ως γνήσιο κίνημα συνδέει την τέχνη με τη ζωή. Γι' αυτό υποστηρίζει τους αγώνες των λαών για ελευθερία, δημοκρατία και εθνική ανεξαρτησία. Οι ρομαντικοί καλλιτέχνες πιστεύουν στα ιδανικά της επανάστασης και γενικά επιδιώκουν την πολιτική δράση. Ο Γερμανός Φρειδερίκος Σλέγκελ (1759-1805) γράφει για το θέμα της λογοτεχνικής δημιουργίας πως η ρομαντική ποίηση είναι παγκόσμια και προοδευτική. Με άλλα λόγια συμμετέχει της διαρκούς διαλεκτικής με την ιστορία και υποστηρίζει ότι ο ρόλος της ρομαντικής ποίησης είναι η νέα αντίληψη των πραγμάτων διαμέσου της ποιητικής τέχνης.⁴

Επιπλέον, ο ρομαντισμός καλλιεργεί το πάθος για τον περιηγητισμό, την περιπέτεια και το ταξίδι, δίνει την ευκαιρία στους ρομαντικούς καλλιτέχνες να ανακαλύψουν μακρινές περιοχές και πολιτισμούς όπως της Αφρικής και της Μέσης Ανατολής. Ιδιαίτερα στη λογοτεχνία, το κίνημα του ρομαντισμού αποτινάσσει τα αυστηρά εκφραστικά και ιδεολογικά πλαίσια. Διακηρύσσει την απόλυτη ελευθερία στην επιλογή των θεμάτων, δίνει διέξοδο στο λυρισμό, στην εξομολόγηση, στην ευαισθησία, στη φαντασία, στο πάθος και στην αισθαντικότητα. Ο ρομαντικός ποιητής, σε αντίθεση με τον καλλιτέχνη του κλασικισμού, χρησιμοποιεί τη φαντασία και τον υποκειμενισμό, για να αγγίξει ότι δεν μπορεί με τη λογική. Μέσω των φιλοσοφικών και θρησκευτικών στοχασμών, αναζητά το ύψιστο, το άφραστο και θεϊκό. Ουσιαστικά, επιχειρεί να αναδείξει τα πρωτογενή στοιχεία της ανθρώπινης ύπαρξης

⁴ Ο.π., σ. 338.

προτάσσοντας όχι μόνο την καλή, αλλά και την κακή όψη του ανθρώπου, που είναι όμως βαθειά αληθινή. Ο στόχος αυτός είναι υψηλός και συνάμα δύσκολος, προκαλώντας συχνά τη μελαγχολία και την υπαρξιακή αγωνία που αποτυπώνεται στο έργο του. Η αγωνία αυτή, του αφήνει την αίσθηση της πρόωρης γήρανσης, ωθώντας τον ακόμη και προς την αυτοκτονία, στάση που ερμηνεύεται ως ύψιστη έκφραση της απόλυτης μελαγχολίας που τον κυριεύει.⁵ Ο Κλάιστ, ο Νέρβαλ και ο Λάρα αυτοκτονούν, ο Πούσκιν κι ο Λέρμοντοφ βρίσκουν το θάνατο σε μονομαχία, ο Μπάυρον στον πόλεμο, ο Χέλντερλιν και ο Πόου καταλήγουν στην τρέλα και τον αλκοολισμό. Όλοι τους περιφρονούν την αστική τάξη, το χρήμα και το γάμο και υπερασπίζονται το πάθος χωρίς δεσμεύσεις.⁶ Η ερευνήτρια Lilian Furst ορίζει με τρεις λέξεις τον ρομαντισμό: ατομικισμός, φαντασία και συναίσθημα. Στη θέση των κλασικών κανόνων μπαίνει ο συγγραφέας και οι ήρωες του ως άτομα, καταθέτοντας τα προσωπικά τους συναισθήματα. Ο ρομαντικός συγγραφέας με τη φαντασία μεταφέρεται σ' έναν ονειρικό κόσμο. Μέχρι τον 18^ο αιώνα η έμφαση δινόταν στη λογική και την ακρίβεια ενώ η φαντασία αποτελούσε δευτερεύουσα ποιητική αξία. Όπως αναφέρει ο Abrams από την εποχή του Πλάτωνα μέχρι και τον 18^ο αιώνα το πνεύμα ήταν ένας καθρέφτης που αντανακλούσε τα αντικείμενα όμως με τον ρομαντισμό έγινε φως. Με άλλα λόγια από τη μιμητική-αντιληπτική φαντασία, καταλήγουμε στην εκφραστική- δημιουργική φαντασία⁷, η οποία είναι ζωτικό χαρακτηριστικό για την ουσία της καλλιτεχνικής δημιουργίας. Όσον αφορά το συναίσθημα στον ρομαντισμό, γνωρίζουμε πως οι συγγραφείς εξέφρασαν την έντονη αισθαντικότητά τους με τα δακρύβρεκτα έργα τους. Η συναισθηματική προσέγγιση της λογοτεχνίας είναι πηγή δύναμης και αδυναμίας του ρομαντικού κινήματος.⁸ Τέλος πρέπει να σημειώσουμε πως η νεότερη κριτική απορρίπτει την άποψη ότι οι ρομαντικοί συγγραφείς έρχονται σε πλήρη ρήξη με τους κλασικούς λογοτέχνες. Ο ρομαντισμός δεν απομακρύνεται από την ελληνική και λατινική λογοτεχνία, αντιθέτως οι κλασικοί συγγραφείς επανερμηνεύονται και ξαναδιαβάζονται. Οι ρομαντικοί αρνούνται τις προκαταλήψεις, τις συμβατικότητες στην τέχνη και τον περιορισμό της φαντασίας, χωρίς ωστόσο να σημαίνει πως μέσα στο γενικότερο επαναστατικό κλίμα καταρρέουν τα ελληνορωμαϊκά ιδανικά.⁹ Οι ρομαντικοί επομένως κατά κάποιο τρόπο διευρύνουν την κλασική λογοτεχνική παράδοση, ανακαλύπτοντας νέα πεδία της ανθρώπινης εμπειρίας, πρωτόγνωρα για την κλασική

⁵ Δέσποινα Προβατά, Γεωργία Γκότση, *Ιστορία της Ευρωπαϊκής Λογοτεχνίας*, σ. 49-50.

⁶ Ανικ Μπενουά- Ντυσωζουά, Γκυ Φονταίν (επιμ.), *Ευρωπαϊκά Γράμματα*, Το πρώτο ήμισυ του 19^{ου} αιώνα, στο συλλογικό τόμο *Ιστορία της Ευρωπαϊκής Λογοτεχνίας*, σ. 345- 346.

⁷ Lilian R. Furst, *Η προοπτική του Ρομαντισμού*, σ. 178-179.

⁸ *Ο. π.*, σ. 303.

⁹ Gilbert Highet, *Η κλασική παράδοση. Ελληνικές και ρωμαϊκές επιδράσεις στη λογοτεχνία της Δύσης*, σ. 485-486.

λογοτεχνία, όπως ήταν η λαϊκή παράδοση, ο Μεσαίωνας, η μυστηριώδης Ανατολή και οι πολιτικές επαναστάσεις.¹⁰

Μια σύγκριση των ευρωπαϊκών ρομαντικών εκδηλώσεων δεν είναι εύκολη να πραγματοποιηθεί. Ωστόσο γνωρίζουμε πως ο αγγλικός ρομαντισμός δε διέθετε την ίδια ορμή και τη μαχητικότητα του γερμανικού κινήματος.¹¹ Στη Γερμανία ο ρομαντικός στίχος είχε καταλάβει κεντρική θέση στην ιεραρχία του ύφους και επομένως διαφέρει ριζικά από τον αγγλικό στίχο (τις ωδές και τις λυρικές μπαλάντες).¹² Στην αγγλική ποίηση υπάρχει έντονη ρομαντική πολυμορφία. Ο Μπάυρον (1788-1824) και ο Τζον Κήτς (1795-1821) θεωρούνται οι «διεθμιστές», δεδομένης της εμμονής τους με την Ελλάδα και την Ιταλία αντίστοιχα. Οι ρομαντικοί γενικότερα στρέφονται προς τον αρχαιοελληνικό πολιτισμό και αντιλαμβάνονται την Ελλάδα ως σύμβολο ομορφιάς και ευγένειας στην ποίηση.¹³ Ο Σέλλεϋ (1792-1822) έδειξε θαυμασμό για τους επαναστατικούς αγώνες, ενώ ο Γουόλτερ Σκοτ (1771-1832) υπήρξε περισσότερο αφοσιωμένος στις παραδόσεις και τον Μεσαίωνα.¹⁴ Σε κανένα άλλο μέρος της Ευρώπης η ρομαντική κίνηση δεν ήταν τόσο στενά συνδεδεμένη με τις πολιτικές εξελίξεις, όσο στη Γαλλία.¹⁵ Ο Αλφόνς ντε Λαμαρτίν (1790-1869), ο Βίκτωρ Ουγκώ (1802-1885) και ο Αλφρέ ντε Μυσσέ (1810-1857) υπήρξαν πρωταγωνιστές του γαλλικού ρομαντισμού. Οι δυο πρώτοι ήταν ρομαντικοί με πολιτική δράση, ενώ ο Μυσσέ ακολούθησε κλασικά γούστα και δεν συμπορεύτηκε με την τάση συγγραφής κοινωνικής ποίησης.¹⁶ Ο Λαμαρτίνος σε αντίθεση με τους Γερμανούς ρομαντικούς που ήθελαν έναν ρομαντικό κόσμο, υποστήριζε πως η ποίηση δεν είναι ζωή αλλά μια παρηγοριά που προέρχεται από την ίδια μας τη φωνή.¹⁷ Αξίζει να σημειωθεί πως τρεις Γάλλοι συγγραφείς ο Ουγκώ, ο Νερβάλ και ο Μπωτλαίρ αποτέλεσαν γέφυρα ανάμεσα στο ρομαντισμό και τα μετέπειτα λογοτεχνικά κινήματα (του Συμβολισμού και του Σουρεαλισμού).¹⁸ Ολοκληρώνοντας αυτή τη μικρή εισαγωγή για την ευρωπαϊκό ρομαντισμό, είναι χρήσιμο να θυμηθούμε τον εύστοχο προσδιορισμό του ρεύματος από τον Σλέγκελ: «από όλες τις τέχνες, μονάχα η ρομαντική ποίηση αντιπροσωπεύει αυτό που το πνεύμα είναι για τη φιλοσοφία, και αυτό που η κοινωνικότητα, η φιλία και η αγάπη είναι για τη ζωή [...] η ρομαντική ποίηση βρίσκεται ακόμη στο στάδιο της εξελικτικής της δημιουργίας· κι αυτό στ' αλήθεια αποτελεί το ουσιαστικό χαρακτηριστικό: αναπτύσσεται αιώνια, χωρίς ποτέ να ολοκληρώνεται [...] Μονάχα η ποίηση αυτή βρίσκεται πάντα σε εξέλιξη κι έχει απόλυτη ελευθερία, και αναγνωρίζει σαν πρωταρχικό νόμο την αρχή ότι η έμπνευση του ποιητή δεν ανέχεται κανένα νόμο. Η ρομαντική ποίηση δεν είναι μονάχα μια μορφή ποίησης- είναι πολύ περισσότερο από μια απλή μορφή: είναι αυτή καθαυτή η αληθινή τέχνη της ποίησης, και κατά κάποιο τρόπο η κάθε ποίηση είναι, ή θα 'πρεπε να είναι, ρομαντική».¹⁹

¹⁰Ο.π., σ. 489.

¹¹ Lilian R. Furst, *Ρομαντισμός*, σ. 65-66.

¹²R. Wellek, *Γερμανικός και αγγλικός ρομαντισμός*, σ. 18.

¹³Gilbert Highet, *Η κλασική παράδοση. Ελληνικές και ρωμαϊκές επιδράσεις στη λογοτεχνία της Δύσης*, σ. 492.

¹⁴Lilian R. Furst, *Ρομαντισμός*, σ. 63-64.

¹⁵Ο.π., σ. 67.

¹⁶Ελένη Β. Πίππα, *Παγκόσμια Ποίηση. Συναντώντας ποιητές- Μεταφράζοντας ποίηση*, σ. 203.

¹⁷Lilian R. Furst, *Η προοπτική του Ρομαντισμού*, σ. 173.

¹⁸Ελένη Β. Πίππα, *Παγκόσμια Ποίηση. Συναντώντας ποιητές- Μεταφράζοντας ποίηση*, σ. 31-32.

¹⁹ Lilian R. Furst, *Ρομαντισμός*, σ. 62.

Σε ό,τι αφορά τη νεοελληνική λογοτεχνία, ο ρομαντισμός κυριαρχεί ανάμεσα στα χρόνια 1830-1880. Εμπνέεται από τον ευρωπαϊκό ρομαντισμό, κυρίως από τη γαλλική, γερμανική και αγγλική ρομαντική ποίηση αλλά η πραγματικότητα στη χώρα μας είναι πολύ διαφορετική. Σύμφωνα με την Αθηνά Γεωργαντά, ο ελληνικός ρομαντισμός αντλεί τα θέματά του από τρεις ιστορικούς κύκλους: την επανάσταση του 1821, τον ελληνοθωμανικό κύκλο του Αλή Πασά και τον κύκλο των ρωσοτουρκικών πολέμων στην εποχή της Αικατερίνης Β'. Αργότερα, μετά το 1850, θα προστεθούν ο κύκλος του βυζαντίου και της ελληνικής αρχαιότητας.²⁰ Μολονότι, οι Έλληνες ρομαντικοί θα βρουν ανταπόκριση από το κοινό της εποχής, δε θα μπορέσουν να προσφέρουν σπουδαία λογοτεχνικά έργα. Γρήγορα θα οδηγηθούν σε μια επιτηδευμένη μελαγχολία και προσποιητή ερωτική θλίψη, ενώ οι πατριωτικές τους εξάρσεις συνοδεύονται από μεγαλοστομία και βερμπαλισμό. Η χρήση της καθαρεύουσας ως μοναδικής κατάλληλης για την τέχνη γλώσσας, θα τους οδηγήσει στην πολυλογία και την υπερβολή. Οι λογοτεχνικές επιλογές τους θα αιτιολογηθούν αναλυτικότερα στο κεφάλαιο που ακολουθεί.

3. Η ΡΟΜΑΝΤΙΚΗ ΑΘΗΝΑ ΤΟΥ 19^{ΟΥ} ΑΙΩΝΑ ΚΑΙ Η ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΠΟΙΗΣΗΣ.

Ο 19^{ος} αιώνας σημαδεύει την ελληνική Ιστορία λόγω της Ελληνικής Επανάστασης, αποτέλεσμα τόσο των ελληνικών αγώνων, όσο και του ευρωπαϊκού φιλελληνισμού. Η πολυπόθητη ίδρυση ανεξάρτητου ελληνικού κράτους ήταν γεγονός. Το έπος του 1821 είναι το *ύμνιστον ποίημα του δεκάτου ενάτου αιώνας*, γράφει στα 1877 ο Αλέξανδρος Ραγκαβής. Πράγματι, δε μπορούσε να είναι διαφορετική η προσέγγιση αυτού του επιτεύγματος, ο ελληνισμός για πρώτη φορά μετά από αρκετούς αιώνες, αποκτά την πολυπόθητη ανεξαρτησία του. Είχε κάθε λόγο να πανηγυρίζει και να υμνεί αυτή την νέα κατάκτηση. Σύντομα όμως διαφαίνονται τα πρώτα προβλήματα, το ελληνικό κρατίδιο ήταν εξαιρετικά μικρό, γεγονός που θα οδηγήσει τους Έλληνες αργότερα σε επεκτατικές βλέψεις, επενδυμένες με το ιδεολόγημα της Μεγάλης Ιδέας. Μεγάλο αγκάθι αποτελούσαν οι περιοχές που βρίσκονταν ακόμη υπό τουρκική κατοχή. Ο ελληνισμός είχε χωριστεί σε ελεύθερους Έλληνες και αλύτρωτους αδερφούς, που επιθυμούσαν την ένωση με τη μητέρα Ελλάδα. Το ελληνικό βασίλειο προκειμένου να βρίσκεται υπό τον έλεγχο των Ευρωπαίων αποκτά Βαυαρό βασιλιά, γεγονός που έγινε αντιληπτό από τους εγχώριους ως ένα είδος ξενοκρατίας, ταυτοχρόνως οι οικονομικές και διοικητικές δυσκολίες ήταν πολλαπλές. Την ίδια εποχή, ο Fallmerayer αμφισβητεί την αρχαιοελληνική καταγωγή των νεοελλήνων, από εκείνη τη στιγμή η λογισύνη του τόπου αγωνιά για την απόδειξη της εθνικής ταυτότητας των Ελλήνων. Επιπροσθέτως εκείνα τα χρόνια, οι υπόλοιποι Βαλκανικοί λαοί διεκδικούν εθνική αυτονομία. Πρόκειται για τους Βούλγαρους, τους Ρουμάνους, τους Σέρβους και τους Αλβανούς. Την ίδια χρονική στιγμή επιπλέον πραγματοποιείται η αλλαγή της στάσης των μεγάλων ευρωπαϊκών δυνάμεων απέναντι στο ελληνικό κράτος.²¹ Όπως πολύ σωστά

²⁰ Αθηνά Γεωργαντά, *Αιών βυρωνομανής*, σ. 87.

²¹ Αλέξης Πολίτης, *Ρομαντικά χρόνια. Ιδεολογίες και νοοτροπίες στην Ελλάδα του 1830-1880*, σ. 15-29.

αναφέρει ο Καψωμένος ο ελληνισμός βγαίνοντας από μια μακραίωνη δουλεία πρέπει να διαμορφώσει νέους θεσμούς, κοινή παιδεία, κοινή γραπτή και προφορική γλώσσα, εθνική συνείδηση και κοινή πολιτισμική ταυτότητα.²²

Οι κοινωνικοπολιτικές καταστάσεις των ετών 1830-1880 επηρεάζουν βαθύτατα τους πνευματικούς κύκλους της Αθήνας και ιδιαίτερος τους ποιητές που αποτελούν αντικείμενο μελέτης της παρούσας εργασίας. Η λογοτεχνική δημιουργία ήταν υποταγμένη στην κοινωνική δράση.²³ Η σύνδεση ποίησης και πολιτικής πραγματικότητας είναι δεδομένη. Η λογοτεχνία της εποχής ήταν πιο πολύ δεμένη με τη ζωή, η τέχνη δεν είχε ακόμη διαμορφώσει τον αυθυπόστατο χαρακτήρα της.²⁴ Η σύνδεση όμως ποίησης και πολιτικής, θα αποδειχθεί ζημιογόνα για την ποιότητα της ποιητικής παραγωγής. Ο εισηγητής του Βουτσιναιίου διαγωνισμού, Δημήτρης Βερναρδάκης στην έκθεση του 1863, παραδέχεται πως

«ουδέν ίσως έβλαψε την νεωτέραν ημών φιλολογίαν εν γένει, ιδίως δε την ποίησιν όσον η πολιτική».²⁵

Όπως πολύ σωστά αναφέρει ο Μουλλάς, οι ποιητές της εποχής είναι πρωτίστως εθνικοί ποιητές «μέσα στην ασφυκτική κοινωνία, όπου οι αντιθέσεις εσωτερικές και τα ατομικά παράπονα συνδυάζονται με συλλογικές εξάρσεις και με όνειρα εξωτερικού μεγαλείου, ο ρομαντικός ποιητής έχει να παίζει ρόλο σημαντικό: εθνικός βάρδος ή πολιτικός ρήτορας με τον τρόπο του Βερανζέρου ή του Barthélemy, ακόμα και του Hugo, εκφράζει συνάμα ποικίλα αδιέξοδα με τον τρόπο του Βύρωνα ή του Λαμαρτίνου, δίνοντας ένα σύνθημα προς διαμαρτύρησιν (Α. Ρ. Ραγκαβής 1837)».²⁶ Χαρακτηριστικότατο παράδειγμα πολιτικής ποίησης αποτελεί η βυρωνική ποίηση, η οποία άσκησε έντονη γοητεία στους Έλληνες λογοτέχνες του 19^{ου} αιώνα σε τέτοιο βαθμό, ώστε πολλοί μελετητές να αποκαλούν ορθά τον 19^ο αιώνα και τον ελληνικό ρομαντισμό βυρωνομανή και βυρωνόληπτο. Ο Σπυρίδων Τρικούπης, τον Απρίλη του 1824, εκφώνησε τον επικήδειο του Μπάυρον στο Μεσολόγγι και στο λόγο του τόνισε πως ο αποθανόντας έδωσε το όνομά του στον 19^ο αιώνα. Αν όμως αυτή η χρονική στιγμή θεωρείται πολύ πρόωρη για τέτοιου είδους προβλέψεις, το 1877, ο ίδιος ισχυρισμός διατυπώνεται από τον Ροΐδη, που χαρακτηρίζει τον 19^ο αιώνα «βυρωνίζοντα».²⁷ Ο θάνατος του Μπάυρον στο Μεσολόγγι το 1824, κατά τη διάρκεια του αγώνα της ανεξαρτησίας, αποδεικνύει την ενεργή συμμετοχή ενός ρομαντικού συγγραφέα απέναντι στον πολιτικό αγώνα για την ελευθερία. Μάλιστα ο Άγγλος ποιητής στο ημερολόγιο του, που έγραψε στη Ραβέννα το 1821, στοχαζόμενος πάνω στην πολιτική υποταγή, θύματά της οποίας είναι τα ιταλικά κράτη, σημειώνει τα εξής:

«Λίγη σημασία έχουν οι θυσίες που θα χρειαστεί να γίνουν, αν έτσι η Ιταλία έχει την πιθανότητα να απελευθερωθεί. Αυτό είναι μια μεγάλη υπόθεση- η ίδια η ποίηση της πολιτικής. Φανταστείτε! Μια Ιταλία ελεύθερη!!!».²⁸

²² Γιώργος Καψωμένος, «Πολιτισμικοί κώδικες στη λογοτεχνία του 19^{ου} αιώνα», στο συλλογικό τόμο *Ο Ελληνισμός στον 19^ο αιώνα. Ιδεολογικές και αισθητικές αναζητήσεις*, σ. 205.

²³ Αλέξης Πολίτης, «Πόσο ταιριάζει η χαμηλή φωνή στα χρόνια του ρομαντισμού;», σ. 28.

²⁴ Φ. Α. Δημητρακόπουλος, *Ο Νεοελληνισμός στη λογοτεχνία 19^{ος} – 20^{ος} αιώνας*, σ. 22.

²⁵ Πάνος Μουλλάς, *Ρήξεις και συνέχειες. Μελέτες για τον 19^ο αιώνα*, σ. 288.

²⁶ Πάνος Μουλλάς, «Λογοτεχνία 1830-1880», *Ρήξεις και συνέχειες. Μελέτες για τον 19^ο αιώνα*, σ. 52

²⁷ Αθηνά Γεωργαντά, *Αιών βυρωνομανής*, σ. 10.

²⁸ Ανικ Μπενουά- Ντυσωζούα, Γκυ Φονταίν (επιμ.), *Ευρωπαϊκά Γράμματα, Το πρώτο ήμισυ του 19^{ου} αιώνα*, στο συλλογικό τόμο *Ιστορία της Ευρωπαϊκής Λογοτεχνίας*, σ. 408.

Ο Μπάυρον, αν και υπήρξε εκπρόσωπος της πρώιμης αγγλικής ρομαντικής ποίησης, άσκησε τεράστια επίδραση και στον γερμανικό ρομαντισμό, ενισχυμένη βέβαια από το θαυμασμό του Γκαίτε. Ωστόσο, πρέπει να επισημανθεί πως η επίδραση του Μπάυρον είναι περισσότερο επίδραση μιας ατμόσφαιρας και ενός τύπου ήρωα, παρά δρώσης ποιήσεως.²⁹

Ανάλογη λογική διέπει τους Έλληνες ρομαντικούς ποιητές, αφού γράφουν επηρεασμένοι άμεσα από την κοινωνικοπολιτική κατάσταση. Ορισμένοι ποιητές «πολεμούν» την ξενική κατοχή του βασιλιά. Άλλοι στο πρόσωπο του Όθωνα έβλεπαν τον άξιο εκπρόσωπο του ελληνικού κράτους που προσέφερε αίγλη και νομιμοποίηση στα μάτια των Ευρωπαίων. Γνωρίζουμε πως η βασιλική εξουσία έχει τροφοδοτήσει τη σατιρική ποίηση του Αλέξανδρου Σούτσου.³⁰ Ο αδερφός του Παναγιώτης, υπήρξε Οθωνιστής και μάλιστα στον πρόλογο του Λεάνδρου, γράφει πως στο πρόσωπο του βασιλιά βλέπει:

«την ανεξαρτησίαν της Ελλάδος εξεικονισμένην· την συγκέντρωσιν των εθνικών δυνάμεων ενεργούμενην, την ευνομίαν διαδεχόμενην την αναρχίαν και την πρόοδον του έθνους καθ' ημέραν πραγματοποιουμένην».³¹

Αρκετοί Έλληνες λογοτέχνες της εποχής δεν απομονώνονται συνθέτοντας ποιήματα, αλλά είναι ρομαντικοί της δράσης, ασχολούνται με την πολιτική και κατέχουν αξιολογες θέσεις του ελληνικού κρατικού μηχανισμού. Ο Παναγιώτης Σούτσος διορίστηκε επί Όθωνα βοηθός και σύμβουλος στο υπουργείο Εσωτερικών, αργότερα Γραμματέας και Σύμβουλος του Συμβουλίου Επικρατείας, με την άφιξη του Γεωργίου Α' αναλαμβάνει Έφορος της Εθνικής και Πανεπιστημιακής Βιβλιοθήκης. Ο Αλέξανδρος Ραγκαβής κατείχε ανώτερα αξιώματα με τις κυβερνήσεις του Όθωνα, μέχρι τη βασιλεία του Γεωργίου Α', διορίστηκε Τμηματάρχης στο υπουργείο Παιδείας και στο υπουργείο Εσωτερικών, καθηγητής Αρχαιολογίας στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, πρεσβευτής στην Ουάσιγκτον, στο Παρίσι, στην Κωνσταντινούπολη και στο Βερολίνο.³² Η σχέση των Ελλήνων ποιητών και λογίων με τον Όθωνα και την αυλή είναι και ιδεολογικής φύσης. Ο έντονος κλασικισμός της βασιλικής οικογένειας συνέβαλε στη διαμόρφωση του ελληνικού ρομαντικού φαινομένου. Εξάλλου, γνωρίζουμε πως ο νεοκλασικισμός σ' ολόκληρο τον 19^ο αιώνα αποτελούσε το κυρίαρχο πολιτισμικό και καλλιτεχνικό ρεύμα στις βασιλικές αυλές της Ευρώπης.³³

Η ποίηση στην ρομαντική Αθήνα του 19^{ου} αιώνα καταλαμβάνει κυρίαρχη θέση στις συνειδήσεις των Ελλήνων αναγνωστών. Πολλοί νέοι δοκίμαζαν τις δυνάμεις τους στην ποιητική συγγραφή, με σκοπό να συμβάλουν στον εμπλουτισμό της νεοελληνικής ποιητικής παραγωγής. Ο Σπυρίδων Βασιλειάδης στα 1867 αναφέρεται στην μανία συγγραφής ποίησης από τη νεολαία:

«σήμερον είναι σπάνιον μαθητής γυμνασίου και πας αμύελος ή λόγιος νεανίας να μη χαράζει δύο στίχους»³⁴

²⁹ R. Wellek, *Γερμανικός και αγγλικός ρομαντισμός*, σ. 16.

³⁰ Γιώργος Βελουδής, «Το στέμμα και η λύρα. Η αυλική ποίηση στην εποχή του Όθωνα (1832-1862)», 336- 342.

³¹ Ο.π., σ. 343-344.

³² Ο.π., σ. 357-358.

³³ Ο.π., σ. 359.

³⁴ Κ. Θ. Δημαράς, *Ελληνικός Ρομαντισμός*, σ. 198.

Ο Ν. Γ. Πολίτης είχε λογαριάσει εκείνη την εποχή τρεις χιλιάδες ποιητές.³⁵ Η ποίηση για τους λογίους της εποχής ήταν το εθνικό στοίχημα, το οποίο έπρεπε οπωσδήποτε να κερδηθεί, διότι θα αποδείκνυε την ισάξια ποιητική φλέβα των νεοελλήνων με τους προγόνους.

Η απήχηση της ποίησης στο ευρύτερο αναγνωστικό κοινό φανερώνεται μέσα από την επιτυχία των ανθολογιών και τη διάδοση των λευκωμάτων. Ο Βικέλας αναφέρει πως η μητέρα του συνήθιζε να του απαγγέλλει στίχους από τα ποιήματα της εποχής: «ηγάπα την ποίησιν, εγνώριζεν εκ στήθους τα εκλεκτότερα ποιήματα των συγχρόνων τότε ποιητών μας, ηρέσκετο δε να μου τα απαγγέλλει». ³⁶ Γνωρίζουμε πως η προφορική λογοτεχνία και η αδόμηνη ποίηση γενικότερα αποτελούσαν συνήθειες παλαιότερης εποχής, τις οποίες δεν μπορούσαν να αποβάλλουν οι λογοτέχνες του 19^{ου} αιώνα. Οι Σούτσοι και οι εκπρόσωποι της Αθηναϊκής Σχολής γενικότερα χρησιμοποιούν τη λέξη «άσματα», «ήχοι» και όχι ποιήματα. Η ποίηση για εκείνους προσιδιάζει με το τραγούδι. Ο Ορφανίδης αναζητά τα αίτια της Κρίσης του 1873 στην αλλαγή του χαρακτήρα της ποίησης από την αδόμηνη ποίηση σε γραφόμενη. Υπερασπίζεται τη δυναμική της αδόμηνης ποίησης και επικρίνει το νέο ρόλο της γραφόμενης ποίησης. ³⁷ Αυτή η μετάβαση από την αποκλειστικά προφορική ποίηση στην γραφόμενη θεωρήθηκε επιβλαβής για την ποιότητα των ποιημάτων. Η αγάπη για την ποίηση φανερώνεται ακόμη από την ευρύτερη ανταπόκριση του κοινού στους ποιητικούς διαγωνισμούς. Η αφήγηση που ακολουθεί, προέρχεται από έναν Γάλλο περιηγητή και επιβεβαιώνει τη σημασία που απέδιδε η αθηναϊκή κοινωνία στους ποιητικούς αγώνες, καθώς την ημέρα του ποιητικού διαγωνισμού παρατηρείται ένας έντονος ενθουσιασμός και η δυναμική κινητοποίηση των Αθηναίων:

*«Μια μεγάλη πανεπιστημιακή τελετή, που τη γιορτάζουν οι Αθηναίοι, προσφέρει κάθε χρόνο στους ταξιδιώτες που περιηγούνται την Ελλάδα την ευκαιρία να αναγνωρίσουν τον ολότελο εθνικό χαρακτήρα της νεοελληνικής ποίησης. Κάθε χρόνο το αθηναϊκό Πανεπιστήμιο προκηρύσσει έναν ποιητικό διαγωνισμό και χορηγεί ένα βραβείο, αθλοθετούμενο από τον εύπορο πατριώτη Αμβρόσιο Ράλλη, στον ποιητή εκείνο του οποίου το έργο κρίνεται ως το αξιολογότερο κατά την έμπνευση και το καταλληλότερο για να επαναφέρει τη γλώσσα στην αρχική της καθαρότητα. Η καθορισμένη για την επίσημη τελετή μέρα είναι η 25 Μαρτίου, επέτειος της ανακήρυξης της ελληνικής ανεξαρτησίας. Τη μέρα αυτή, ολόκληρη η Αθήνα βρίσκεται στο πόδι. Όλες οι κοινωνικές τάξεις δείχνουν τον ίδιο ζήλο. Τα καφενεία και οι αγορές ερημώνουν. Οι πλατείες είναι κατάμεστες από κόσμο που χειρονομεί, φωνάζει και συζητά με την έξαψη που είναι φυσική σ' αυτόν τον λαό. Μετά την ανάγνωση μιας έκθεσης σχετικής με τα διάφορα έργα που έχουν υποβληθεί στον διαγωνισμό, ο πρόεδρος ανακηρύσσει τον νικητή, τον συγχαίρει εξ ονόματος του έθνους, απαγγέλει δυνατά τους στίχους του και θέτει στο μέτωπό του ένα στεφάνι δάφνης. Στο τέλος της τελετής, ο δαφνοστεφανωμένος ποιητής γίνεται δεκτός από το πλήθος με ζητωκραυγές και οδηγείται στο σπίτι του σχεδόν με θριαμβευτική πομπή. Είναι αδύνατο να φανταστεί κανείς τις διαμάχες και τις θύελλες που, ως τη τελευταία στιγμή, συνταράζουν τη μεγάλη αυτή λογοτεχνική εκδήλωση».*³⁸

³⁵ Αλέξης Πολίτης, *Ρομαντικά χρόνια. Ιδεολογίες και νοοτροπίες στην Ελλάδα του 1830-1880*, σ. 112.

³⁶ *Ο.π.*, σ. 113-114.

³⁷ Πάνος Μουλλάς, *Ρήξεις και συνέχειες. Μελέτες για τον 19^ο αιώνα*, σ. 321.

³⁸ Πάνος Μουλλάς, «Ποίηση και Ιδεολογία. Οι αθηναϊκοί πανεπιστημιακοί διαγωνισμοί (1851-1877)», *Ρήξεις και συνέχειες. Μελέτες για τον 19^ο αιώνα*, σ. 282-283.

Από το παραπάνω απόσπασμα πρέπει να υπογραμμιστεί ο χαρακτηρισμός «πατριώτης» για τον Ράλλη που χρηματοδοτεί έναν ποιητικό διαγωνισμό. Κάθε προσπάθεια ποιητικής παραγωγής συνδέεται με την αγάπη για την πατρίδα, φανερώνοντας τη σύνδεση της ποίησης και του έθνους. Πρέπει να τονιστεί ακόμη πως η εμφάνιση τέτοιων ποιητικών διαγωνισμών επιχειρούσε να δώσει νέα ώθηση στην ποιητική παραγωγή. Σκόπιμα βεβαίως οι διοργανωτές επέλεξαν την εικοστή πέμπτη Μαρτίου για τη διεξαγωγή του διαγωνισμού, επιχειρώντας να συνδέσουν τη σύγχρονη ιστορία με την παράδοση των αρχαιοελληνικών ποιητικών διαγωνισμών. Για τον ίδιο λόγο επιλέγουν την καλλιέργεια της καθαρεύουσας, διότι μέσω αυτής μπορούν να οδηγηθούν πιο κοντά στην *αρχική καθαρότητα* της αρχαίας ελληνικής γλώσσας. Σε αυτό το σημείο επισημαίνουμε πως η καθαρεύουσα δεν συμβαδίζει αρχικά με το ρομαντισμό. Θυμόμαστε πως η αρχική έκδοση του *Οδοιπόρου* του Παναγιώτη Σούτσου είχε γραφτεί σε μια δημοτικίζουσα γλώσσα. Όσο όμως εδραιώνεται η κυριαρχία του ρομαντισμού, τόσο πληθαίνουν τα ρομαντικά ποιήματα στην καθαρεύουσα, σε τέτοιο βαθμό ώστε ο ρομαντισμός να συμπορεύεται με την αρχαίζουσα γλώσσα. Η δυναμική όμως του αρχαϊσμού και της καθαρεύουσας εκτοπίζουν τη ρομαντική κυριαρχία. Ο ρομαντισμός θεωρείται ξένο λογοτεχνικό ρεύμα που δεν εκφράζει την ελληνική κουλτούρα και έτσι οδηγείται στην παρακμή. Ο Στέφανος Κουμανούδης με την αρμοδιότητα του εισηγητή του ποιητικού διαγωνισμού στα 1857 ασκεί κριτική εναντίον του ρομαντικού κινήματος:

*«Εἰς κόρακας λοιπόν ἐρρέτωσαν αι υπερβολαί και τα παρά φύσιν ψεύδη της νεωτέρας των ποιητῶν σχολῆς ἤτις, το επαναλαμβάνομεν, εἶναι οθνεῖα, ξένη, οὐχί ἐλληνική».*³⁹

Λίγα χρόνια αργότερα στα 1863 ένας άλλος εισηγητής, ο Δημήτρης Βερναρδάκης, επικρίνει την επιρροή από ξενόγλωσσες λογοτεχνίες: *«ζήτησα τας ἐμνεύσεις αὐτῆς ὄχι ἐντὸς εαυτῆς και ἐντὸς του ἔθνους, ἀλλ' εἰς ξένας φιλολογίας και ιστορίας».*⁴⁰ Από το 1850 και εξής ο αρχαϊσμός κυριεύει κάθε λογοτεχνική πένα, η περίπτωση του Αλέξανδρου Ραγκαβή που θα δούμε σε επόμενο κεφάλαιο μαρτυρά περίτρανα αυτήν ακριβώς την τάση. Για άλλη μια φορά οι λόγιοι των Αθηνών προτάσσουν τις εθνικές σκοπιμότητες για την επιλογή λογοτεχνικής γλώσσας και λογοτεχνικού ρεύματος.

Η ποιητική παραγωγή των Αθηναίων λογοτεχνών επομένως αφορά ευρύτερα τη διαμόρφωση της εθνικής ταυτότητας στις συνειδήσεις των Ελλήνων. Επίσης, σχετίζεται με τη δήλωση της ελληνικότητας τους προς τους Ευρωπαίους και τη συνέχιση της λογοτεχνικής παράδοσης από την αρχαία ποίηση και λογοτεχνία στη σύγχρονη. Η λογοτεχνία του 19^{ου} αιώνα λειτουργεί ως ένας φορέας εθνικών μηνυμάτων πρώτα προς την Ευρώπη και έπειτα προς τους ίδιους τους Έλληνες. Όπως πολύ σωστά αναφέρει ο Αλέξης Πολίτης, ο κύριος λόγος για τον οποίο έγραφαν λογοτεχνία οι Έλληνες ρομαντικοί ήταν ο εθνικός.⁴¹ Η ποίηση λειτουργεί πολλαπλώς στην κοινωνία του 19^{ου} αιώνα. Η ποίηση των Αθηναίων αποτυπώνει όλα εκείνα που θα ήθελαν να συμβούν και όχι την πραγματικότητα. Η ποίηση, σύμφωνα με τον Αλέξη Πολίτη, «λειτουργεί σαν ασφαλιστική δικλείδα που εκτονώνει το κάθε άτομο ή το κοινωνικό σύνολο που καταφεύγει στην ποίηση όποτε αισθάνεται τα χάσματα ή τις αντιφάσεις του συστήματος». ⁴² Την ίδια θέση διατυπώνει στα 1870 ο Ορφανίδης όταν

³⁹ Πάνος Μουλλάς, *Ρήξεις και συνέχειες. Μελέτες για τον 19^ο αιώνα*, σ. 308.

⁴⁰ Κ. Θ. Δημαράς, *Ελληνικός Ρομαντισμός*, σ. 201.

⁴¹ Αλέξης Πολίτης, «Πόσο ταιριάζει η χαμηλή φωνή στα χρόνια του ρομαντισμού;», σ. 26.

⁴² Αλέξης Πολίτης, *Ρομαντικά χρόνια. Ιδεολογίες και νοοτροπίες στην Ελλάδα του 1830-1880*, σ. 147.

παρομοιάζει την τέχνη και κυρίως τους ποιητικούς διαγωνισμούς με φάρμακο κοινωνικών αλγηδόνων:

*«θεωρούμεν ουχί μόνον τον ποιητικόν, αλλά και πάντα άλλον καλλιλογικόν και καλλιτεχνικόν διαγωνισμόν, ως αναψυκτικόν φάρμακον κατά πολλών κοινωνικών αλγηδόνων».*⁴³

Όπως πολύ σωστά αναφέρει ο Κ. Θ. Δημαράς οι Αθηναίοι ποιητές προσδοκούσαν από την ποίηση το θαύμα. Η ποίηση ήταν για εκείνους η λύση σε κάθε τους πρόβλημα (εθνικό ή κοινωνικό), γι' αυτό αναζητούν τον μεγάλο ποιητή που θα δώσει λύση στα προβλήματά τους. Μια ποιητική ιδιοφυΐα προσδοκά και ο Παναγιώτης Ματαράγκας ότι θα λύσει το γλωσσικό ζήτημα: *«Αυτηρόν ότι εισέτι δεν εγεννήθη ο ανήρ εκείνος όστις δια της μεγαλοφυΐας του θέλει λύσει το πρόβλημα της γλώσσας, όπερ από της αναγεννήσεως του έθνους απασχολεί και διαιρεί τους ημετέρους λογίους».*⁴⁴

4. ΠΟΙΗΜΑΤΑ ΠΟΙΗΤΙΚΗΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΜΑΤΑΡΑΓΚΑ.

Η ανθολογία.

Οι ανθολογίες ήταν αρκετά διαδεδομένες ήδη από τα τέλη του 18^{ου} αιώνα και κατά τον 19^ο αιώνα εμπλουτίζονται κυρίως με πατριωτικά ποιήματα.⁴⁵ Μαρτυρούνται δύο τύποι ανθολογιών εκείνες που απευθύνονταν σ' ένα κοινό περιορισμένης λογισύνης και εκείνες που είχαν μια ευρύτερη αποδοχή. Ωστόσο, η ποίηση ήταν μια δημόσια διαδικασία που συνδεόταν με την απαγγελία και το τραγούδι. Ανθολογίες εκδομένες σε μικρά βιβλιαράκια, είχαν τον πρακτικό σκοπό, να βοηθούν τη μνήμη των τραγουδιστάδων.⁴⁶ Τέτοιου τύπου ανάγκες εξυπηρετούσαν οι λαϊκές ανθολογίες. Κάποιες λόγιες ανθολογίες απευθύνονταν οπωσδήποτε σ' ένα ευρύτερο κοινό. Ο Αλέξης Πολίτης επισημαίνει πως οι ποικίλες ανθολογίες άνησαν χάρη στην καλλιέργεια της προφορικής περισσότερο λειτουργίας της ποίησης, παρά της γραπτής.⁴⁷

Γνωρίζουμε πως η πρώτη μεγάλη ποιητική συλλογή τυπώθηκε στην Αθήνα στα 1841 από τον Κωνσταντίνο Χαντζερή με τη σύμπραξη του Παναγιώτη Σούτσου. Αφορμή για τη δημιουργία της συλλογής στάθηκαν τα επικριτικά σχόλια ενός ευρωπαίου αξιωματικού για την απουσία ποιητικής παραγωγής από το ελληνικό έθνος. Στόχος του Χαντζερή ήταν να αποδείξει πως το ελληνικό κρατίδιο διαθέτει φιλολογία και σε λίγα μόνο έτη καλλιέργησε την ποιητική γλώσσα.⁴⁸ Ακόμα και η σύνταξη της πρώτης ποιητικής ανθολογίας του *Παρνασσού* πραγματοποιείται ως απάντηση στις αμφισβητήσεις των Ευρωπαίων. Στα 1868 δημοσιεύεται

⁴³ Πάνος Μουλλάς, *Ρήξεις και συνέχειες. Μελέτες για τον 19^ο αιώνα*, σ. 287.

⁴⁴ Π. Ματαράγκας, *Παρνασσός ήτοι απάνθισμα των εκλεκτοτέρων ποιημάτων της νεωτέρας Ελλάδος*, σ. 14.

⁴⁵ Αλέξης Πολίτης, «Ποιητικές ανθολογίες 1830-1900. Ανιχνεύοντας τη γραπτή παράδοση», σ. 412.

⁴⁶ *Ο.π.*, 416

⁴⁷ *Ο.π.*, 417.

⁴⁸ Δημήτρης Μάργαρης, «Οι πρώτες νεοελληνικές ανθολογίες», 212.

ο *Παρνασσός ή απάνθισμα των εκλεκτοτέρων τεμαχίων της νέας ελληνικής ποιήσεως*, γνωστή και ως ανθολογία του Τεφαρίκη, ο ανθολόγος ήταν ο Κωνσταντινοπολίτης λόγιος και ποιητής Ιωάννης Ραπτάρης.⁴⁹ Στις επτακόσιες τριάντα πέντε σελίδες εκδίδει τα καλύτερα, κατά την κρίση του, ποιήματα μαζί με τα βιογραφικά σημειώματα των ποιητών, κατά χρονολογική σειρά. Το πρώτο μέρος της συλλογής καταλαμβάνουν αποθανόντες ποιητές και το δεύτερο ζώντες ποιητές.

Την ίδια ακριβώς τακτική ακολουθεί ο Παναγιώτης Ματαράγκας (1834-1895), θέλοντας το έργο του να συνδεθεί με τις προηγούμενες ανθολογίες, διατηρεί τον ίδιο τίτλο (*Παρνασσός ήτοι απάνθισμα των εκλεκτοτέρων ποιημάτων της νεωτέρας Ελλάδος*) και ακολουθεί τον ίδιο τρόπο παρουσίασης του ποιητικού υλικού. Όπως πολύ σωστά παρατηρεί ο Μάργαρης, η ανθολογία του Ματαράγκα είναι ο καθρέφτης μιας προετοιμασίας που γινόταν για τη φιλολογική μεταρρύθμιση του 1880. Επτανήσιος ποιητής ο ανθολόγος δεν μπορεί να ξεφύγει από τη λόγια παράδοση και χρησιμοποιεί την καθαρεύουσα. Παρόλο που συνειδητά επιλέγει αρκετά ποιήματα της επανησιακής σχολής, γραμμένα στη νέα ελληνική γλώσσα, δε φαίνεται να έχει αντιληφθεί την νέα ποιητική πραγματικότητα που φέρνουν οι Επτανήσιοι.⁵⁰ Ο Ματαράγκας άθελά του αποχαιρετά την παρελθούσα ποίηση και δίνει το βήμα στις επόμενες γενιές. Η ανθολογία αυτή συγκεντρώνει την ποιητική παραγωγή πενήντα και πλέον ετών, κλείνοντας έναν λογοτεχνικό κύκλο. Επιλέγει κυρίως πατριωτικά ποιήματα στο πνεύμα των προηγούμενων ανθολογιών. Για τον Ματαράγκα γνωρίζουμε πως υπήρξε νομικός, λογογράφος και ποιητής και υπηρέτησε σε διάφορες προξενικές θέσεις. Διετέλεσε μάλιστα νομάρχης Ζακύνθου. Παράλληλα δημοσίευσε τις ποιητικές συλλογές: *Νεαρά αθύρματα, ποιητικά εμπνεύσεις, φαντασία και καρδιά*.⁵¹

Οι θέσεις και οι επιδιώξεις του Ματαράγκα διατυπώνονται στον εκτενή πρόλογο και μαρτυρούν τις αρχαϊστικές αντιλήψεις- προτιμήσεις του περί ποίησης. Αρχικά, αφιερώνει την ανθολογία στους αδερφούς Μαυροκορδάτους, δίνοντας έτσι το στίγμα των επιδιώξεών του. Έχουμε δηλαδή την πρώτη ένδειξη για τον πατριωτικό χαρακτήρα της ανθολογίας. Έπειτα, παραθέτει ένα ποίημα αφιερωμένο στον Γεώργιο, Νικόλαο και Αλέξανδρο Μαυροκορδάτο. Ο πρόλογος της ανθολογίας υπογράφεται το Δεκέμβρη του 1879. Στην εκτενή εισαγωγή του εκφράζει την απέχθεια του για τα σημερινά *καθάρματα του έθνους*, σε αντίθεση με τους *μεγάλους προγόνους* που έγραψαν λαμπρές σελίδες στην ιστορία του έθνους σε εποχές κινδύνων, τότε που οι Ευρωπαίοι μας χλευάζαν και μας είχαν σβήσει από τους ζωντανούς λαούς, ξεχνώντας την ελληνική προσφορά στην ευρωπαϊκή ιστορία. Ο Ματαράγκας δίνει

⁴⁹ Αλέξης Πολίτης, «Ποιητικές ανθολογίες 1830-1900. Ανιχνεύοντας τη γραπτή παράδοση», σ. 407.

⁵⁰ Δημήτρης Μάργαρης, «Οι πρώτες νεοελληνικές ανθολογίες», 213.

⁵¹ *Πάπυρος- Larousse- Britanica*, τόμος 41, σ. 13.

ιδιαίτερο βάρος στο θέμα της μνημοσύνης, τονίζει δηλαδή πως δεν πρέπει να ξεχνάμε εκείνους που πρόσφεραν στην πατρίδα. Η ανθολογία του εξάλλου επιχειρεί να σώσει από τη λήθη ορισμένα ποιήματα από παλαιότερες εποχές. Ο ανθολόγος συνεχίζει με διαπιστώσεις για την εποχή του και επισημαίνει πως κυριαρχεί ο υλισμός και ότι η ποίηση επισύρει μόνο τον οίκτο, *αφού ο θίασος των Μουσών δεν μπορεί να κλέψει και να αρπάξει και πεθαίνουν στην ψάθα οι ποιητές. Μετά από χίλιους αιώνες ζητούν ψωμί οι Όμηροι, οι Μίλτωνες και οι Τάσσοι.* Όμως τονίζει τη δύναμη του ποιητικού λόγου, καθώς η δόξα ανοίγει πάντοτε τις πύλες του ναού της μόνο στις μεγάλες και γενναίες ψυχές και ζουν οι μάρτυρες της γης αθάνατοι στις ωραίες σελίδες. Απαξιώνει την επικρατούσα κατάσταση στη χώρα, γράφοντας πως *φθειρόμαστε πριν ακόμη ανδρωθούμε και σαν ατμός εκλείπουν τα όνειρά μας, ενώ ζούμε με ευτελείς ελπίδες και περιφέρουμε δίσκο ζητιάνου, χτυπώντας τις πόρτες των ισχυρών Ευρωπαίων και κατηγορούμε τους θεούς και βρίζουμε τη μοίρα μας. Σε τόπους όμως που γεννιούνται οι Πίνδαροι και οι Σολωμοί, εκεί όπου μοχθούν οι Μαυροκορδάτοι, τα υψηλά αισθήματα δεν πεθαίνουν, κοιμούνται και κάποια στιγμή θα ξυπνήσουν άσβηστα γιατί η δόξα είναι εκείνη που τα φυλάει.* Ο Ματαράγκας πραγματοποιεί μια αναδρομή στις προηγούμενες ποιητικές συλλογές, οι οποίες πολύ γρήγορα εξαντλήθηκαν και αυτό ακριβώς το κενό, έρχεται να καλύψει εκείνος με τη νέα αυτή συλλογή. Εκεί σταχυολόγησε ποιήματα από τους πεθαμένους ποιητές και από τους νέους περιέλαβε όσα έκρινε κατάλληλα χωρίς να προσβάλλεται η φήμη τους αλλά ούτε να ελαττώνεται η αξία της ανθολογίας. Όπως έγινε ήδη αντιληπτό, ο ανθολόγος δικαιολογεί τις επιλογές του και φτάνει στο σημείο να παραδεχτεί την εισαγωγή ποιημάτων στην ανθολογία με αμφίβολη αξία ενώ σε άλλες περιπτώσεις έκρινε αυστηρότερα παραλείποντας αξιολογότερα ποιήματα. Ισχυρίζεται όμως πως είχε την πρόθεση μόνο να ενθαρρύνει τις προσπάθειες των νέων ποιητών και όχι να τους αποθαρρύνει. Αλλωστε δεν διέθετε αρκετό χώρο ώστε να αποδείξει τη φιλόμουση διάθεση του έθνους και το βαθμό της καλαισθητικής του ανάπτυξης σε τόσο δύσκολους καιρούς, δεδομένης της απουσίας των σημαντικών ποιητών του Παρνασσού.⁵²

Επιπλέον, ο Ματαράγκας δεν συμπεριέλαβε αποσπάσματα από την κρητική λογοτεχνία και δη από τον Ερωτόκριτο με τη δικαιολογία πως ανήκει σε περασμένο αιώνα και *δε σχετίζεται με το πνευματικό κλίμα, το οποίο προπαρασκεύασε την ανάταση του έθνους μας.* Η ποίηση του Κορνάρου, γράφει ότι δεν είναι προϊόν ελληνικής έμπνευσης αλλά ποίηση με ξένα νοήματα, εν τούτοις αναγνωρίζει το κάλλος των στίχων. Παρόλο που τα στιχουργήματα του Ρήγα ανήκουν σε παρελθόντα αιώνα, ξεκαθαρίζει πως θα ήταν ασέβεια να τα παραλείψει. Ο Ρήγας Φεραίος αποκαλείται *πρωτομάστορας της ελληνικής ελευθερίας* και φαίνεται ότι εξυπηρετεί τις επιδιώξεις του Ματαράγκα για τη δημιουργία μιας συλλογής με έντονο το εθνικό και φιλοπατριωτικό χρώμα. Η συλλογή αριθμεί περισσότερες από χίλιες σελίδες και υπερτερεί κατά πολύ από τις προηγούμενες. Η ανθολογία χωρίζεται σε δυο μέρη. Στο πρώτο κατατάσσονται ποιητές που δεν βρίσκονται εν ζωή ακολουθώντας τη χρονολογία του θανάτου τους και στο δεύτερο σύγχρονοι ποιητές του 19^{ου} αιώνα με αλφαβητική σειρά.

⁵²Π. Ματαράγκας, Πρόλογος στο *Παρνασσός ήτοι απάνθισμα των εκλεκτοτέρων ποιημάτων της νεωτέρας Ελλάδος*, σ. ή.

Συγκεκριμένα, ανθολογούνται οι εξής ποιητές στο πρώτο μέρος της ανθολογίας: Ρήγας Φεραίος, Ιωάννης Βηλαράς, Κωνσταντίνος Κοκκινάκης, Αθανάσιος Χριστόπουλος, Μιχαήλ Περδικάρης, Ιάκωβος Ρίζος Νερουλός, Ανδρέας Κάλβος, Νικόλαος Σαλτέλης, Κωνσταντίνος Πίκκολος, Ξενοφών Ραφόπουλος, Δημοσθένης Βαλαβάνης, Δημήτριος Σ. Βυζαντίου, Ιάκωβος Ρίζος Ραγκαβής, Ιωάννης Ζαμπέλιος, Αικατερίνη Δοσίου, Διονύσιος Σολωμός, Γεώργιος Χ. Ζαλοκώστας, Αλέξανδρος Σούτσος, Παναγιώτης Σούτσος, Σπυρίδων Τρικούπης, Ιωάννης Καρασούτσας, Δημήτριος Παπαρηγόπουλος, Γεώργιος Τερτσέτης, Σπυρίδων Βασιλειάδης, Ηλίας Τανταλίδης, Γεώργιος Κ. Ρώμας, Νικόλαος Ματαράγκας, Αντώνιος Φατσέας, Αριστοτέλης Βαλαωρίτης και στο δεύτερο μέρος ανθολογούνται οι εξής ποιητές: Τιμολέων Αμπελάς, Χαράλαμπος Άννινος, Θεόδωρος Αφεντούλης, Αντώνιος Ι. Αντωνιάδης, Δημήτριος Ν. Βερναρδάκης, Κωνσταντίνος Βερσής, Γεώργιος Ν. Βιζυηνός, Δημήτρης Βικέλας, Άγγελος Βλάχος, Αλέξανδρος Βυζάντιος, Ευγένιος Ζαλοκώστας, Σπυρίδων Βασιλειάδης, Αχιλλέας Ηλιάδης, Νεοκλής Καζάζης, Ιωάννης Καμπούρογλου, Δημήτρης Καμπούρογλου, Σοφοκλής Καρύδης, Αλέξανδρος Κατακουζηνός, Δημήτρης Κορομηλάς, Στέφανος Α. Κουμανούδης, Δημήτρης Λάκων, Σπυρίδων Λάμπρος, Ανδρέας Λασκαράτος, Αντώνιος Μανούσος, Γεράσιμος Μαρκοράς, Ανδρέας Μαρτζώκης, Παναγιώτης Ματαράγκας, Γεράσιμος Μαυρογιάννης, Μύρων Νικολαΐδης, Κωνσταντίνος Ξένος, Φωτεινή Οικονομίδου, Θεόδωρος Ορφανίδης, Ιωάννης Παπαδιαμαντόπουλος, Κλεάνθης Παπάζογλου, Γεώργιος Παράσχος, Αχιλλέας Παράσχος, Παναγιώτης Πάνας, Αριστομένης Προβελέγγιος, Αλέξανδρος Ρίζος Ραγκαβής, Κλέων Ραγκαβής, Κωνσταντίνος Σκάκος, Ιωάννης Σκυλίτσης, Γεώργιος Σταυρίδης, Παναγιώτης Συνοδινός, Ιωάννης Τσακασιανός, Ιούλιος Τυπάλδος και Παναγιώτης Φέρμπος. Ο ανθολόγος επίσης εκφράζει την αισιοδοξία του για τους νέους ποιητές, γράφοντας πως υπάρχουν ακόμη *μαργαριτάρια* στη νεώτερη φιλολογία που *ακολουθούν τα ίχνη της αρχαίας γραμματείας, ξεχωρίζουν από τις φιλολογίες των άλλων εθνών και συντελεί προς την τελειότερη μόρφωση και πλουτισμό της*. Ο Ματαράγκας αναζητά τον λογοτέχνη που με τη μεγαλοφυΐα του θα κατορθώσει να λύσει το γλωσσικό ζήτημα. Όσον αφορά το γλωσσικό ζήτημα, υποστηρίζει πως η γλώσσα που μιλούν οι λόγοι έχει πολλά προσόντα αλλά δυστυχώς *δεν μιλά στην καρδιά του έθνους*. Η καθαρεύουσα, γράφει ο Ματαράγκας, φέρνει στην επιφάνεια και παραλαμβάνει από τα ερείπια της αρχαίας το αναγκαίο υλικό για τις περιστάσεις. Η γλώσσα του λαού, συνεχίζει ο ανθολόγος, *παρόλο που διαθέτει ευρωστία και ευρυθμία, κατέρχεται στα κατώτερα στρώματα της κοινωνίας για να συλλέξει ευτελή ρούχα και έτσι να παρουσιαστεί στο φιλολογικό κόσμο*. Από τις θέσεις του είναι εμφανής η προτίμησή του στην καθαρεύουσα.

Ο ανθολόγος δεν αναδημοσιεύει τον πρόλογο του Χαντζέρη, επιλέγει όμως να παραθέσει τις θέσεις του Π. Σούτσου με τις οποίες συμφωνεί, ακολουθεί το σχετικό απόσπασμα, ενδεικτικό των θέσεων του :«οι στρατηγοί της Ελλάδας με μάχες και αγώνες ανόρθωσαν το ελεύθερο ελληνικό κράτος και έπλασαν νέο κόσμο, αυτό κάνουν και οι ποιητές στην Ελλάδα, *ανορθώνοντας το σπίτι των Μουσών και δημιουργώντας νέο φιλολογικό κόσμο*. Οι Μαραθωνομάχοι είναι ευτυχείς, διότι τα έργα τους μεταβαίνουν ωραία από τη μια γενιά στην άλλη, *με τον ίδιο τρόπο η δόξα των αληθινών ποιητών καθώς παλιώνουν λαμβάνουν λάμψη μεγαλύτερη, καθώς χωρίς τους ποιητές και τους συγγραφείς το ηρωικό έθνος λησμονείται και καταφρονείται*. Στις νέες ποιήσεις υπάρχει ύφος ιδεών και εικόνων, *υπάρχει έντονος ο πατριωτισμός και φλογερός ενθουσιασμός προς τις ωραίες πράξεις*. Η ελληνική ψυχή γοητεύεται στο ζωηρό πίνακα της αρχαίας Ελλάδας, νικά τους Πέρσες, τους Οθωμανούς, θρηνεί τους τραυματισμούς της ελευθερίας, ματώνει στα νέα Φάρσαλα και στους νέους Φιλίππους. Οι νέοι ποιητές της Ελλάδας αγγίζουν τις χορδές της καρδιάς μας,

μας προκαλούν γέλιο και δάκρυ πάντοτε με φιλοσοφικό τρόπο». Παραθέτει ακόμη τα προλεγόμενα από την ποιητική συλλογή του Ιωάννη Καρασούτσα «Η Βάρβιτος» εδώ τίθεται το πρόβλημα του αλύτρωτου ελληνισμού και της λειτουργίας της ποίησης σε αυτούς. Συγκεκριμένα γράφει ο Καρασούτσας πως οι Έλληνες που ζουν ακόμα στη δουλεία ποθούν τους ποιητές διότι η φωνή των ποιητών τους θυμίζει περισσότερο από κάθε τι άλλο την πατρίδα τους. οι ποιητές όπως οι Εστιάδες παρθένοι της Ρώμης φυλάσσουν ακοίμητη την ιερή φλόγα της φιλοπατρίας. Παρηγορούν, διατηρούν την ελπίδα, χαροποιούν τους θλιμμένους, υμνούν τα κλέη των ηρώων, ζουν και πεθαίνουν όπως εκείνοι. Οι πολεμιστές αφήνουν κληρονομιά το ξίφος τους και οι ποιητές τη λύρα τους. Ο Ματαράγκας ολοκληρώνει την εισαγωγή του συμπληρώνοντας τις απόψεις του Καρασούτσα περί ποίησης και της σημασίας στον αλύτρωτο ελληνισμό, γράφοντας, πως η ποίηση είναι *μάννα εξ ουρανού και τρέφει τον έρωτα της πατρίδας. Όταν ακούγεται η αρμονική φωνή των ποιητών η ελεύθερη Ελλάδα φαίνεται να πλησιάζει πιο κοντά στον αλύτρωτο ελληνισμό ενώ όταν σιωπά η ποίηση, η Ελλάδα φαίνεται μακριά και καλύπτεται με ομίχλη*. Τέλος ο Ματαράγκας εύχεται να εκδοθεί νέα ποιητική συλλογή γεμάτη με ποιήματα νέων ποιητών, ικανών να στηρίξουν και να υψώσουν τη μεγαλοφυή δόξα του έθνους.⁵³

ΦΑΝΑΡΙΩΤΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΣΟΥΤΣΟΣ

Είναι γνωστό πως από την πρώτη στιγμή της ίδρυσης του ελληνικού κράτους καταφθάνουν οι Φαναριώτες για να αναλάβουν πνευματικά και πολιτικά καθήκοντα. Ο χαρακτήρας της φαναριώτικης ποίησης είναι κυρίως διαφωτιστικός. Κύρια επιδίωξη της αστικής κοινωνίας του Φαναριού, σχετική με τον εμπορικό της βίο και την τάση για ευρωπαϊκό εκσυγχρονισμό, ήταν να διαμορφώσει κοινωνικές και παιδαγωγικές αξίες.⁵⁴ Οι Φαναριώτες υπήρξαν εισηγητές του Διαφωτισμού, τώρα εισάγουν το νέο ευρωπαϊκό λογοτεχνικό ρεύμα από την Γαλλία. Οι Φαναριώτες, σύμφωνα με τον Χάρη Σακελλαρίου, στράφηκαν προς την αρχαίο κόσμο και παγιδεύτηκαν από στην ιδέα αναβίωσής του. Έμειναν μετέωροι ανάμεσα στην αρχαιολατρία και στα κηρύγματα του ευρωπαϊκού ρομαντισμού.⁵⁵ Αξίζει να τονιστεί πως αρκετοί λόγιοι της Πόλης ήταν υποστηρικτές της λαλούμενης γλώσσας. Ο Κ. Θ. Δημαράς φέρνει το παράδειγμα του Δημήτρη Καταρτζή, ο οποίος κατά τον φθίνοντα δέκατο όγδοο αιώνα, οραματίστηκε για τους συμπατριώτες του ένα γλωσσικό όργανο ενιαίο, στηριγμένο στην καθομιλούμενη γλώσσα, αλλά καλλιεργημένο ώστε να ανταποκρίνεται σε όλες τις ανάγκες του νου. Παρόλο που η προσπάθεια του δεν καρποφόρησε, ωστόσο φανερώνει τη στάση ορισμένων Φαναριωτών απέναντι στη γλώσσα. Η φαναριώτικη ποίηση διέθετε αρκετά στοιχεία από την αρκαδική ποίηση του Χριστόπουλου. Αρχικά λοιπόν οι Φαναριώτες υπήρξαν δημοτικιστές και διαφωτιστές και

⁵³Π. Ματαράγκας, *Παρνασσός ήτοι απάνθισμα των εκλεκτοτέρων ποιημάτων της νεωτέρας Ελλάδος*, σ. ιβ' - ιδ'.

⁵⁴Ανδρέας Καραντώνης, *Φαναριώτικη και Επτανησιακή ποίηση*, σ. 26.

⁵⁵Χάρης Σακελλαρίου, *Σχολές και ρεύματα στη νεοελληνική λογοτεχνία. Ρομαντισμός*, σ. 52.

αργότερα καλλιεργούν το όραμα και το πνεύμα του αρχαίου κόσμου και γίνονται υποστηρικτές της καθαρεύουσας και του ρομαντισμού.⁵⁶

Από τους αδερφούς Σούτσους, ο Αλέξανδρος είναι εκείνος που παρουσιάζει το μεγαλύτερο ενδιαφέρον, καθώς έχει την ικανότητα να αποτυπώνει εύστοχα την ελληνική πραγματικότητα της εποχής του. Η σατυρική πένα του άσκησε κριτική στο πολιτικό κατεστημένο από τον Καποδίστρια μέχρι τον Όθωνα. Η ποίηση του είναι στρατευμένη στην αντιπολίτευση, όπως πολύ σωστά υποστηρίζει ο Λίνος Πολίτης.⁵⁷ Μάλιστα εκδίδει την εφημερίδα *Ελληνική Πλάστιγγα*, στην οποία γράφει με δυναμισμό τα κακώς κείμενα της πολιτικής πραγματικότητας, λειτουργώντας σαν σύγχρονος δημοσιογράφος. Στον πρόλογο του *Πανοράματος της Ελλάδος*, ο ποιητής τονίζει τη σπουδαιότητα της σατυρικής ποίησης. Συγκεκριμένα, αναφέρει τα εξής: «Κανέν όπλον δεν είναι ισχυρότερον μιας Σάτυρας πολιτικής, γεγραμμένης εις έμμετρον λόγον μετά συλλογισμών, μετ' επιχειρημάτων, μετ' αποδείξεων, μετά παραδειγμάτων αρχαίων και νέων». Οι αισθητικές του αντιλήψεις καταγράφονται στο ποίημα που φέρει τον τίτλο «Η διογένηκη ζωή μου», το οποίο προέρχεται από τη συλλογή «Πανόραμα της Ελλάδος», δημοσιευμένη στα 1833. Ο Αλέξανδρος παραδέχεται τη δεσπόζουσα θέση της ποίησης στη ζωή του και σημειώνει πως οι ελεύθεροι και σατυρικοί του στίχοι είναι ο μοναδικός θησαυρός του. Ισχυρίζεται ότι δεν διαθέτει οικονομική επιφάνεια, ούτε ενδιαφέρεται για τα χρήματα παρά μόνο για την ποιητική δόξα:

*«Γης τρεις πήγες να με θάψουν δεν με άφησεν η τύχη,
Κ' είναι μόνος θησαυρός μου οι ελεύθεροί μου στίχοι».*⁵⁸

Δηλώνει ξένοιαστος και αδιάφορος για τις μεταπτώσεις της τύχης και με υπερηφάνεια υποστηρίζει ότι η πένα του δεν υποτάσσεται στην εξουσία:

*«Στην αυλήν της τυραννίας σαν τους άλλους δεν συχνάζω».*⁵⁹

Επιθυμεί να αντικρίζει τον ήλιο δηλαδή την αλήθεια των πραγμάτων κατάματα. Και αν κάποιος δεσπότης- άρχοντας του κρύψει αυτόν τον ήλιο, τότε θυμώνει και απευθυνόμενος σε αυτόν του λέει:

«Άνθρωπε! Χωρίς να νοιώσεις,

*Άνθρωπε! Φωνάζω, παίρνεις ό,τι δεν μπορείς να δώσεις.»*⁶⁰

Ειρωνεύεται τους αλαζόνες που νιώθουν ανώτεροι από τους υπόλοιπους ανθρώπους και αυτοαποκαλούνται «μεγάλοι πολιτικοί». Εκείνος όμως έχοντας την πνευματική δύναμη του Φαναριού (τα πνευματικά φώτα από την συνοικία της Κωνσταντινούπολης), αναζητά

⁵⁶Κ. Θ. Δημαράς, *Ελληνικός Ρομαντισμός*, σ. 226-230.

⁵⁷ Λίνος Πολίτης, *Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας*, σ. 211.

⁵⁸ Αλέξανδρος Σούτσος, *Η διογένηκη ζωή μου*, στ. 1-2.

⁵⁹ *Ο.π.*, στ. 7.

⁶⁰ *Ο.π.*, στ. 11-12.

κάποιον αληθινό άνθρωπο. Το μόνο που θέλει είναι να υπηρετήσει το έθνος, όπως οι γραμματείς στην κρατική διοίκηση:

*«Απ' το γράψε, γράψε, γράψε δέκα γραμματείς που ζεύρω
Πεσί έμειναν και νεύρο.*

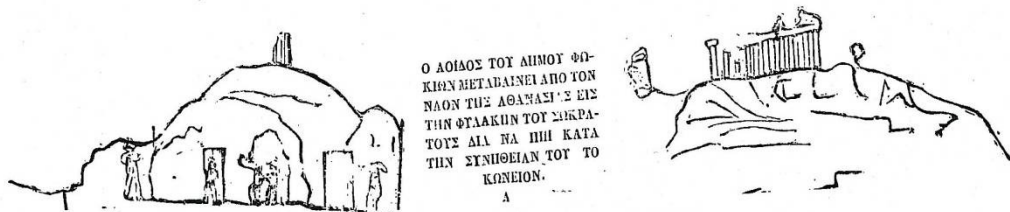
Σαν αυτούς εγώ ιδρώνω και το γένος ωφελώ.»⁶¹

Όπως δηλαδή μοχθούν οι υπάλληλοι του κράτους για τη σωστή διοίκηση και λειτουργία του, έτσι και εκείνος υπηρετεί το έθνος από τη δική του θέση, συμβάλλοντας στη συνέχεια της λογοτεχνικής παράδοσης. Οι Φαναριώτες εν γένει είχαν την πεποίθηση πως λειτουργούν σαν πνευματικοί ηγέτες του έθνους. Υπάρχει μια γελοιογραφία του Α. Σούτσο που παριστάνει την εικόνα του περιπλανώμενου ποιητή που καταδιώκεται για τις ιδέες του. Ο ποιητής εικονίζεται έφιππος με φωτοστέφανο! Στο αλόγο είναι γραμμένα τα συνθήματα της Γαλλικής Επανάστασης (ελευθερία, ισότητα, αδερφότητα). Ακόμη υπάρχει η επιγραφή: «Παλαιά και νέα Ελλάς υπό τον Αλέξανδρο Σούτσο», καθώς από τη δεξιά πλευρά εικονίζεται ο λόφος της Ακρόπολης και από την άλλη η φυλακή προς την οποία οδηγείται ο ποιητής, σαν άλλος Σωκράτης για να πιεί το κώνειο. Στο κέντρο της φωτογραφίας με κεφαλαία γράμματα, σημειώνεται ο παραλληλισμός με τον Σωκράτη.⁶²

⁶¹ Ο.π., στ. 20-22.

⁶² Γλυκερία Πρωτόπαπα- Μπουμπουλίδου, *Η Αθηναϊκή Σχολή. Γραμματολογικό Διάγραμμα*, σ. 4. Εφημερίδα *Τρακατρούκα* 5 Μαρτίου 1849.

Για τη λογοτεχνική συμβολή του Αλέξανδρου Σούτσου, μπορούμε να αναγνωρίσουμε την αξία της σατυρικής του ποίησης, χωρίς να παραβλέπουμε την εξαιρετική τόλμη που τον διακρίνει και τη δυναμική κατάθεση των απόψεων του μέσω του ποιητικού λόγου. Αξίζει να παρατηρήσουμε πως δεν υπάρχουν αναφορές περί ρομαντικής ποίησης αλλά ούτε οι

Ο ΛΟΙΔΟΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΦΟ-
ΚΙΩΝ ΜΕΤΑΒΑΙΝΕΙ ΑΠΟ ΤΟΝ
ΝΑΟΝ ΤΗΣ ΑΘΑΝΑΣΙΑΣ ΕΙΣ
ΤΗΝ ΦΥΛΑΚΗΝ ΤΟΥ ΜΗΚΡΑ-
ΤΟΥΣ ΔΙΟ ΝΑ ΠΗΙ ΚΑΤΑ
ΤΗΝ ΣΥΝΘΕΣΙΑΝ ΤΟΥ ΤΟ
ΚΩΝΗΘΝ.

ΓΕΛΟΙΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ ΑΛΕΞ. ΣΟΥΤΣΟΥ

(Του «Περιπλανωμένου» ποιητού, πού καταδιώκεται για τίς ιδέες του)

*Εφ. «Τρακατρούκλα», Α', αρ. 15 (5 Μαρτίου 1849), σ. 4.

4

αισθητικές επιδιώξεις του. Η σάτιρα ως λογοτεχνικό είδος γενικότερα γνωρίζουμε πως γεννιέται κατά την αρχαιότητα και την εποχή του ρομαντισμού αποκτά μια νέα δυναμική. Η ποίηση του Αλέξανδρου Σούτσου είναι σατυρική με πολιτικό κυρίως περιεχόμενο. Μια τάση βέβαια που ανθεί την εποχή του ρομαντισμού και θυμίζει ευρύτερα την πολιτική ποίηση του Μπάυρον και του Βερανζέρου.

Το επόμενο ποίημα προέρχεται πάλι από το *Πανόραμα της Ελλάδας* και αφορά στην επιθυμία εκδίωξης των Βαυαρών, θέμα που δίνει την ευκαιρία στον Α. Σούτσο να υμνήσει την αξία

της ελευθερίας και της ποίησης. Εδώ φανερώνεται ξανά η δυναμική ποίηση του Σούτσου με πολιτική πάντα χροιά. Το ποίημα ξεκινά με μια όμορφη εικόνα, ο ποιητής ζητά από τη φλόγα της ελευθερίας να ανάψει ξανά η δάδα της ελεύθερης αρχαιοελληνικής ποίησης:

*«Αίτνα της Ελευθερίας, ήτις καίεις την Ελλάδα,
Αναψε και του νοός μου την αποσβεσθείσαν δάδα!»*⁶³

Παρομοιάζει τη Μούσα του με ενταφιασμένο ζωντανό άνθρωπο που ξυπνά με θολά και σαστισμένα μάτια.

*« Είν' η Μούσα μου ομοία
Με τον ενταφιασθέντα ζωντανόν υπό την πλάκα,
Όστις εζυπνά και στρέφει οφθαλμόν θολόν και βλάκα».*⁶⁴

Στο τέλος κάθε στροφής υπάρχει η επίκληση του ποιητή προς τη χαμένη ποίηση του και προς τους φιλελεύθερους στίχους του. Σ' όλο το ποίημα το ζητούμενο είναι να αφυπνιστεί πια η υποταγμένη Μούσα και να αποκτήσει τον φιλελευθερισμό της αρχαίας ποίησης. Η κιθάρα του Α. Σούτσου φιλοδοξεί να ηχήσει σε πατριωτικούς τόνους, γι' αυτό και η επωδός είναι η εξής:

*«Επανέλθετε, αρχαίοι φιλελεύθεροι μου στίχοι!
Επανέλθετε, κιθάρας πατριωτικής μου ήχοι!»*⁶⁵

Ο Αλέξανδρος Σούτσος επισημαίνει πως τώρα πια το ελληνικό έθνος ανακτά πάλι τη χαμένη του κυριαρχία και καταγράφεται το όνομά του στα αθάνατα βιβλία της ιστορίας. Απευθύνεται προς τον βασιλιά και του θυμίζει πως οι Έλληνες που εξουσιάζει είναι γιοι της ελευθερίας και όχι απόγονοι των Σλάβων. Ισχυρισμός που αποτελεί μομφή προς τη θεωρία του Φαλμεράγιερ. Τέτοιου τύπου υπαινιγμοί βρίθουν σ' όλη την ποίηση του 19^{ου} αιώνα. Γι' αυτό ασκεί δριμύ κατηγορητήριο εναντίον του βασιλιά που ήθελε ένα άψυχο και φτωχό έθνος, χωρίς ήθος, ελευθερία και ελπίδα. Ένα έθνος με σβησμένη την ιστορική του πορεία και υποταγμένο στη βασιλική εξουσία:

«Μένε άψυχον ως λίθος,

Δίχως χρήμα, δίχως κτήμα, δίχως ήθος, δίχως στήθος·

Μήδ' ελευθερίαν έχει, μήδ' ισχύν, μηδέ πατρίδα.

Μηδέ μέλλον, μηδ' ελπίδα.

Κρύψε, ρίψε εις την λήθην και προγόνους και συγγρόνους·

⁶³ Αλέξανδρος Σούτσος, *Η αποδίωξις των Βαυαρών*, στ. 1-2.

⁶⁴ *Ο.π.*, στ. 4-6.

⁶⁵ *Ο.π.*, στ. 7-8.

Τον Θεόν σου μη προσκύνει, και ήμας προσκύνει μόνους.»⁶⁶

Ο ποιητής επισημαίνει τον παράλογο της κατάστασης, ότι δηλαδή δε γίνεται το έθνος που επαναστάτησε εναντίον της οθωμανικής εξουσίας να υποτάσσεται τώρα στη βαυαρική αυλή. Απευθυνόμενος με θυμό προς τους Έλληνες σχεδόν τους καταριέται που παραδίνουν την ελευθερία τους στο βασιλιά, ξεχνώντας τους φιλελεύθερους προγόνους και τους πρόσφατους αγώνες τους για την απόκτησή της ελευθερίας.

*«Και να έχετε των έξω γενεών τας αράς όλων,
Έλληνες, αν, των λαμπρών σας επιλήσμονες προγόνων
Και των νέων σας αγώνων,
Παραδώσετε και πάλιν εις την πλάνον Βαυαρίαν
Την κτηθείσαν με τοσαύτην δόξας σας ελευθερίαν!»⁶⁷*

Στη συλλογή του Ματαράγκα υπάρχει ένα ακόμα ποίημα που θα μπορούσε να θεωρηθεί ποίημα ποιητικής καθώς ο Σούτσος πραγματοποιεί μια περιδιάβαση στην αρχαία ελληνική ποίηση με καθαρά κλασικό προσανατολισμό. Πρόκειται για απόσπασμα από τον *Περιπλανώμενο* του 1839. Ο πρωτοπρόσωπος αφηγητής επιθυμεί να φύγει από τη χώρα και να αρμενίσει σε ξένες θάλασσες και να γίνει ξανά περιπλανώμενος και άπατρις, χωρίς πόθο και σκοπό. Παρομοιάζει τον εαυτό του με τον ποιητή Αρίωνα και μεταβαίνει στη Θράκη, όπου ελπίζει πως εκεί οι ωδές του θα γίνουν αποδεκτές. Απολαμβάνει το ταξίδι στα ποιητικά νερά της Ελλάδας και περιδιαβαίνει τα νησιά από τα οποία κατάγονται οι ποιητές της αρχαιότητας:

*«Νέος και τερπός ορίζων! Ουρανοί γαληνιαιοί!
Του νεκρού αρχαίου κόσμου η σκιά εις ταύτα πλέει
Τα ποιητικά νερά·
Εδώ έτεκεν η Λέσβος την Σαπφώ και τον Αλκαίον,
Εις την Τεώ, εις την Σάμον έψαλλεν ο Ανακρέων
Υπό άλση σκιερά».⁶⁸*

Η περιδιάβασή του περιλαμβάνει τους τόπους όπου θεωρούνται πατρίδες του Ομήρου, ταξιδεύει ακόμη προς την πατρίδα του Αριστοτέλη και του Αλεξάνδρου. Η ελληνική γη έχοντας «γεννήσει» τόσες σημαντικές προσωπικότητες, τώρα βρίσκεται σε κατάσταση σιωπής. Εξαιρετικό ενδιαφέρον παρουσιάζει η εικόνα του Ρήγα Φεραίου που ανεβαίνει τα βουνά της Θεσσαλίας ματωμένος και κοιτάει με οργισμένα μάτια από ψηλά την κωφή Ελλάδα. Οι κραυγές και οι κατάρες του προς την υποδουλωμένη (στη βασιλική εξουσία) χώρα του δεν βρίσκουν ανταπόκριση. Τέλος, ο ποιητής απευθύνεται προς τον Ελλήσποντο, ο

⁶⁶ Ο.π., στ. 17-22.

⁶⁷ Ο.π., στ. 34-38.

⁶⁸ Αλέξανδρος Σούτσος, *Αποχαιρετισμός*, στ. 13-18.

οποίος ανακαλεί στη μνήμη του τις μαστιγώσεις που δέχτηκε από τον Ξέρξη και αναρωτιέται σήμερα πως ανέχεται την υποδούλωση από τους βαρβάρους.

Από το συγκεκριμένο ποίημα, επισημαίνουμε τις αναφορές στην αρχαία ελληνική ποίηση, στον Ρήγα και στην Κωνσταντινούπολη. Η εμμονή με τον Ρήγα ενδεχομένως να κρύβει βαθύτερες σχέσεις όχι μόνο με το προσωπικότητα ενός σπουδαίου Φαναριώτη, αλλά εν γένει με την κοσμοθεωρία του. Συγκεκριμένα, διαβάζοντας κανείς αρκετά ποιήματα του 19^{ου} αιώνα, παρατηρεί πως η δράση του Ρήγα ως πνευματικού φωστήρα έχει επηρεάσει τις συνειδήσεις των Φαναριωτών. Είναι σαν να συνεχίζουν το διαφωτιστικό έργο του, με το έμβλημα του ρομαντισμού. Φαίνεται πως θέλουν να είναι οι πρωτοπόροι και οι καθοδηγητές του γένους. Όπως ο Ρήγας έγραφε θούριους και μετέφραζε ευρωπαϊκή λογοτεχνία με σκοπό το φωτισμό τους υπόδουλου ελληνικού λαού, έτσι και οι Φαναριώτες συνθέτουν ποίηση ακολουθώντας τα ευρωπαϊκά ρεύματα στοχεύοντας πάντα στην πρόοδο του ελληνικού κρατιδίου. Κάθε λογοτεχνική τους προσπάθεια γίνεται με το βλέμμα στραμμένο προς την Ευρώπη. Αν μάλιστα δεχτούμε τον ισχυρισμό του Πάνου Μουλλά, πως ο ελληνικός ρομαντισμός διαμορφώνεται από τους Φαναριώτες και αποκτά τα χαρακτηριστικά που εκείνοι του αποδίδουν κατά τα πρώτα χρόνια εισαγωγής του ρεύματος,⁶⁹ τότε ίσως η παραπάνω διαπίστωση να αφορά αρκετούς από τους εκπροσώπους του ελληνικού φαινομένου.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΡΑΣΟΥΤΣΑΣ

Ο Ιωάννης Καρασούτσας (1824- 1873) είναι ένας ακόμη Φαναριώτης που ανθολογείται στη συλλογή του Παναγιώτη Ματαράγκα. Πολύ νωρίς δημοσίευσε τις πρώτες του ποιητικές συλλογές μένοντας πιστός στην καθαρεύουσα και το ρομαντισμό,⁷⁰ χωρίς όμως να απουσιάζουν έντονες τάσεις προς τον κλασικισμό. Το πρώτο ποίημα του που επιλέγει ο Ματαράγκας έχει την αυτοβιογραφική κατάθεση του Καρασούτσα. Γράφει πως παρόλο που δεν προέρχεται από αρχοντική και πλούσια οικογένεια, έλαβε σωστή παιδεία από τα ελληνικά σχολεία. Εκεί έμαθε να αδιαφορεί για τη δόξα και να προκρίνει την άυλη και θεϊκή αξία της ποίησης. Ο μοναδικός θησαυρός του είναι η λύρα του:

*«Και να προκρίνω έμαθα απ' όλον των τον πλούτον
Απ' όλον τον χρυσίον
Της νέας ταύτης λύρας μου τον πλούτον μόνον τούτον
Το άυλον και θείον».*⁷¹

Την ίδια ακριβώς θέση είχε και ο Αλέξανδρος Σούτσος, στο προαναφερθέν ποίημα που έγραφε ότι ο μοναδικός πλούτος του είναι οι ελεύθεροί του στίχοι. Αναλυτικότερες αισθητικές θέσεις του Ιωάννη Καρασούτσα μπορούμε να διακρίνουμε στο ποίημα «Περί ελληνικής ποιήσεως και γλώσσης» δημοσιευμένο στα 1860. Ο Καρασούτσας λοιπόν

⁶⁹Πάνος Μουλλάς, *Ρήξεις και συνέχειες. Μελέτες για τον 19^ο αιώνα*, σ. 245.

⁷⁰Λίνος Πολίτης, *Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας*, σ. 176-177.

⁷¹Ιωάννης Καρασούτσας, *Λύρα*, στ. 22-24.

υποστηρίζει ότι η ελληνική Μούσα κατάντησε ορφανή μητέρα του Αισχύλου και του Πινδάρου λόγω των βαρβάρων. Θεωρεί δηλαδή πως η ξενική κατοχή επηρέασε αρνητικά την ποιητική συγγραφή, αλλά η ομηρική λύρα συνέχιζε να επιβιώνει σε ορισμένους τόπους. Ο ποιητής επισημαίνει ότι η ιερή ελληνική γη είναι πηγή αιώνιας ποίησης και συνδέει τις μάχες του Κίμωνα με τους απελευθερωτικούς αγώνες του Μιαούλη και του Μπότσαρη. Ο ποιητής παρατηρεί πως μετά την τουρκική απελευθέρωση, η χώρα διένυσε μια σύντομη ειρηνική εποχή κατακτώντας πολλά επιτεύγματα, ωστόσο χρειάζονται ακόμη μεγαλύτερες προσπάθειες. Ο Καρασούτσας βάζει τις Μούσες να στήσουν τον κλασικό χορό και να υμνήσουν τα κατορθώματα των γενναίων ανδρών. Εδώ βεβαίως είναι προφανής η επιδίωξη σύνδεσης της αρχαίας και σύγχρονης ποίησης. Ο σωστός ποιητής για τον Καρασούτσα πρέπει να συνθέτει πατριωτική ποίηση, για να αποκτήσει την πολυπόθητη αθανασία:

*«Εἰς τὴν πατρίδα χρεωστῆται τὴν λύραν· ἡ μεγάλη
Καρδιά τοῦ ὑπὲρ αὐτῆς νυχθημερόν ας πάλλει.
Οὕτω διττῶς ἀθάνατος διττόν ἔχει τὸ γέρας
Δόξης ομοῦ καὶ ἀρετῆς. Πολλάκις γλυκυτέρας
Καὶ θειοτέρας ἡ Πατρίς ἐμπνέει μελωδίας».*⁷²

Ο Καρασούτσας αντίθετα μισεί τους ποιητές που λειτουργούν ως αυλοκόλακες και σέρνονται στα πόδια των τυράννων. Ως απαράμιλλο πρότυπο προβάλλεται στο ποίημα η δράση του Ρήγα Φεραίου. Η πατριωτική δραστηριότητά του Ρήγα επανέρχεται ξανά σαν είναι το ζητούμενο από την τέχνη. Ας υπογραμμίσουμε τη διάθεση αναζήτησης του μεγάλου ποιητή από τον Καρασούτσα, με την ίδια λογική του Ματαράγκα. Η Ελλάδα έχει ανάγκη από τον ποιητή εκείνο που θα καταφέρει να αφυπνίσει τα τέκνα της από τον λήθαργο. Η ποίηση δηλαδή δεν θα εξυπηρετήσει αισθητικές ανάγκες αλλά εθνικές. Ο Καρασούτσας, όπως ήταν αναμενόμενο, ως ποιητής με κλασικές καταβολές αναζητά έναν Τυρταίο, ένα πρότυπο από την αρχαιότητα:

*«καὶ σήμερον Τυρταίου
Ἀνάγκην ἔχει ἡ Ελλάς, τὸν λήθαργον νὰ λύσει
Τῶν τέκνων τῆς, καὶ εὐγενοῦς θυμοῦ νὰ τα ἐμπλήσει».*⁷³

Ο Καρασούτσας ακόμη υπενθυμίζει πως η παλιγγενεσία του έθνους πραγματοποιήθηκε με τη συμβολή της ποίησης. Ο ραψωδός, σύμφωνα πάντα με τον Καρασούτσα, ύμνησε τους άθλους των πολεμιστών και των ηρώων σε παλαιότερες εποχές και συνέβαλλε έτσι στον αγώνα τους:

*«Πρώτος τοῦ Μάρκου ὠπλίσει τὴν τουρκοφόνον χεῖρα
Με κεραυνόν ὁ ραψωδός κ' ἡ ἀφελῆς σου λύρα,
Τοὺς ἄθλους ψάλλουσα πολλῶν πολεμιστῶν ἡρώων»*⁷⁴

⁷²Ιωάννης Καρασούτσας, *Περί ποιητικής ποιήσεως και γλώσσης*, στ. 33-37.

⁷³Ο.π., στ. 42-44.

⁷⁴Ο.π., στ. 55-57.

Ανάλογη αποστολή υπαινίσσεται για τους νεότερους ποιητές. Ο Καρασούτσας, σύμφωνα με τον Κορδάτο, θεωρούσε πως καθήκον της νεοελληνικής ποίησης είναι να περιγράψει και να υμνήσει τους μεγάλους αγωνιστές του 1821.⁷⁵ Η εξύμνηση των ελληνικών επαναστατικών αγώνων είναι μια ρομαντική τάση, η οποία εκφράστηκε μέσω της βυρωνικής ποίησης. Ωστόσο στην ελληνική λογοτεχνία ενέχει εθνικές στοχεύσεις. Ο Μπάυρον υμνεί γενικότερα το ιδανικό της ελευθερίας, έτσι όπως εκφράστηκε από τον αρχαιοελληνικό πολιτισμό, αντίθετα οι Έλληνες ποιητές του 19^{ου} αιώνα δίνουν εθνικό- πατριωτικό χρώμα στην ελευθερία, υμνώντας τους εθνικούς αγώνες τους. Τέλος, ο Καρασούτσας εκφράζει το παράπονό πως γίνεται οι άνθρωποι σε μια άκρως ποιητική χώρα να αποδίδουν μεγαλύτερη αξία στην επιστήμη και να υποτιμούν την ποιητική τέχνη.

Όπως έχει ήδη ειπωθεί η επίδραση που δέχτηκαν οι έλληνες ποιητές από τη βυρωνική ποίηση και γενικότερα από τη θυσία του Μπάυρον είναι μεγάλη. Ορισμένοι μελετητές θεωρούν πως το βυρωνικό κλίμα επιβιώνει ακόμη και σήμερα στη χώρα μας. Η Άννα Δαμιανίδη πολύ εύστοχα παρατηρεί ότι η Ελλάδα ανδρώθηκε κάτω από το βλέμμα του Μπάυρον και αναρωτιέται μήπως αυτό το βλέμμα μας έχει σημαδέψει και μήπως τελικά υπάρχουμε μέσα από τον βυρωνικό ρομαντισμό.⁷⁶ Ο Καρασούτσας αφιερώνει ορισμένα στιχουργήματα στον Άγγλο ποιητή. Ένα από αυτά βρίσκεται στην ανθολογία του Ματαράγκα και φέρει τον τίτλο «Στροφαί εις τον Βύρωνα». Πρόκειται για έναν ύμνο τόσο για την προσωπικότητα του Μπάυρον, όσο και για την ποιητική προσφορά του. Το ποίημα αρχίζει με αναφορές στην οικία που οποία έζησε ο γνωστός ποιητής, στην οποία ακόμη επιβιώνει η αθάνατη Μούσα του. Ο μικρός Μπάυρον είχε μεγαλώσει με την ειδυλλιακή εικόνα της Ελλάδας και στα χρόνια της δουλείας την επισκέφτηκε. Από τότε, σύμφωνα με το ποίημα του Καρασούτσα, αποκαλύφθηκε η φλογισμένη Μούσα και στο εξής ποτέ δεν έσβησε η φλόγα της. Η βυρωνική ποίηση γέμισε από αγανάκτηση και μίσος για τους τυράννους και τους υπόδουλους Έλληνες. Η Μούσα του θρηνούσε συνεχώς για την υπόδουλη χώρα:

*«Η Μούσα του απεκαλύφθη.
Κ' η ιερά της εις τα στήθη
Του ποιητού δεν εκοιμήθη
Φλόξ πλέον άπαξ ως ανήφθη.*

*Η αγανάκτησις, το μίσος
Κατά τυράννων, δούλων, ίσος
Θυμός την λύραν του οπλίζει
Πώς! Η φυλή των Θρασυβούλων
Χαύνων φυλή! αγέλη δούλων!
Ούδ' ενθυμείται, ούδ' ελπίζει».⁷⁷*

⁷⁵ Γιάννη Κορδάτου, *Ιστορία της νεοελληνικής λογοτεχνίας (1453-1961)*, σ. 228.

⁷⁶ Άννα Δαμιανίδη, «Σε κλίμα βυρωνικό», 209-210.

⁷⁷ Ιωάννης Καρασούτσας, *Στροφαί εις τον Βύρωνα*, στ. 21-30.

Η ρομαντική ποίηση του Μπάυρον αποτέλεσε ποιητικό πρότυπο για τους Έλληνες λογοτέχνες, κυρίως για τους Φαναριώτες. Ο Καρασούτσας εκτιμά ιδιαίτερα τη βυρωνική ποίηση και φαίνεται να συμμερίζεται τις ίδιες αισθητικές αντιλήψεις με τον Μπάυρον. Στον πρόλογο της ποιητικής συλλογής «Κλεονίκη και έτερα ποιήματα» δημοσιευμένο στην Αθήνα στα 1868, γράφει πως τα ποιήματα και οι ωδές της συλλογής είναι εμπνευσμένα από τις πολιτικές εξελίξεις της Ελλάδας και αποβλέπουν σ' αυτές. Στην αρχή μάλιστα του προλόγου υμνεί τους αγώνες των Κρητών κατά των Τούρκων και επικαλείται το κήρυγμα του Ρήγα Φεραίου, προτρέποντας τους υπόδουλους βαλκανικούς λαούς να ξεσηκωθούν.⁷⁸ Για τους Φαναριώτες, η ποίηση είναι περισσότερο ένα εθνικό ζήτημα παρά ένα προσωπικό στοίχημα. Νιώθουν πως έχουν αναλάβει μια ιερή αποστολή, δεν προβάλλουν τους εαυτούς τους απλώς ως ανθρώπους του πνεύματος αλλά ως διδασκάλους του γένους και κυρίως ως κήρυκες της ελληνικότητας των συμπατριωτών τους. Από τις πραγματείες του 18^{ου} αιώνα σε ολόκληρη τη δυτική Ευρώπη ανακαλούμε τέτοιες αισθητικές θεωρίες. Ο καλλιτέχνης δηλαδή θεωρούνταν ως ένα είδος συνειδητού διδασκάλου, ο οποίος έχει επιφορτιστεί με την ευθύνη να διδάξει, δια μέσου του έργου του, τους συνανθρώπους του. Μάλιστα η πρόσληψη του λογοτεχνικού έργου έπρεπε απαραίτητα να επωφελής και όχι επιζήμια προς το αναγνωστικό κοινό.⁷⁹ Στον ελληνικό ρομαντισμό η ηθική διαπαιδαγώγηση μέσω της τέχνης μετατρέπεται σε εθνική.

Το ποίημα που ακολουθεί παρουσιάζει εξαιρετικό ενδιαφέρον για πολλούς λόγους. Πρώτον, έχουμε μια ξεκάθαρη αισθητική προσέγγιση της ποίησης από τον Ιωάννη Καρασούτσα και δεύτερον η ποιητική παρομοίωση που επιλέγεται για να εξισωθεί με την ποιητική πράξη, προκαλεί έκπληξη. Το ποίημα τιτλοφορείται «Ο Ταύρος του Φαλάριδος» και αποτελείται από δυο μόνο στροφές. Γνωρίζουμε πως ο Φάλαρις (580- 554) ήταν τύραννος του Ακράγαντα και περιώνυμος για την ωμότητα με την οποία διακυβέρνησε την πόλη του. Ανέβηκε στο θρόνο μετά τις σημαντικές νίκες του κατά των Σικανών και των Καρχηδονίων. Μάλιστα για να κάμψει τις αντιδράσεις των αντιπάλων του, κατασκεύασε ένα χάλκινο ταύρο, στο εσωτερικό του οποίου έκλεινε όσους ήθελε να τιμωρήσει. Υπερθέρμαινε το μέταλλο και οι έγκλειστοι πέθαιναν από εγκαύματα. Η βίαιη συμπεριφορά του ώθησε τους ολιγαρχικούς να συνενωθούν με αρχηγό τον Τηλέμαχο και να τον ανατρέψουν.⁸⁰ Στους έξι πρώτους στίχους του ποιήματος παρατίθενται οι ιστορικές πληροφορίες για την αιμοσταγή δράση του τυράννου. Ο Καρασούτσας ωστόσο εστιάζει σε μια λεπτομέρεια της κατασκευής του χάλκινου ταύρου. Πιο συγκεκριμένα, γράφει πως στον φάρυγγα του ψεύτικου ταύρου ήταν τοποθετημένα μουσικά όργανα, ώστε να μην ακούγονται οι κραυγές των βασανισμένων και να ευχαριστιέται ο τύραννος.

«Αντί γογγυσμών προήγον, και αντί βρογμών βασάνου,

⁷⁸ Ιωάννης Καρασούτσας, *Κλεονίκη και έτερα ποιήματα*, σ. ζ'.

⁷⁹ Ζ. Δ. Αϊναλής, Μ. Παπαντωνόπουλος, *Ρομαντική Αισθητική. Οι ποιητές των Λιμνών και η σχολή της Ίενας*, σ. 11.

⁸⁰ *Πάπυρος- Larousse- Britanica*, τόμος 59, σ. 140.

*Μέλι τέρποντα τα ώτα του ανηλεούς τυράννου».*⁸¹

Αυτή η μετατροπή του πόνου σε αρμονικούς μελωδικούς ήχους εξισώνεται με την ποιητική τέχνη. Ο Καρασούτσας υποστηρίζει πως με τον ίδιο τρόπο λειτουργούν οι ποιητές, όπως δηλαδή ο ταύρος του Φάλαρη, πολλές φορές οι μελωδικοί τους ήχοι- στίχοι προκαλούν ευχαρίστηση, παρόλο που οι ίδιοι βιώνουν τον πόνο και ο στεναγμός τους μετατρέπεται σε θεϊκή μελωδία:

*«Και των ποιητών ομοία είναι, φευ! Συχνά η τύχη
Θέλγουσι τας ακοάς μας οι ηδυμελείς των ήχοι.
Και αν άγριον Ταρτάρου πυρ τα έγκατά των καίει,
Όμως το αρμονικόν των στόμα μελωδίας πνέει,
Και ο στεναγμός πολλάκις της εσχάτης αγωνίας
Εις τα χείλη των εν είδει θνήσκει θείας μελωδίας».*⁸²

Ο ποιητής επομένως έχει ως αποστολή να παραμερίσει τον προσωπικό του πόνο και να συνθέσει αρμονικούς ήχους για να ευχαριστήσει τους ανθρώπους. Γενικεύοντας ακόμη περισσότερο θα λέγαμε πως ο Καρασούτσας εννοεί ότι η τέχνη αλλάζει την οπτική των πραγμάτων και δύναται να μετατρέψει κάτι δυσάρεστο σε ευχάριστο. Μια τέτοια αισθητική θέση απομακρύνεται από τη ρομαντική φιλοσοφία που προκρίνει τα προσωπικά συναισθήματα του ποιητή. Το σίγουρο είναι πως η φαναριώτικη κουλτούρα του Ιωάννη Καρασούτσα φαίνεται πως επιδρά στις ποιητικές του αντιλήψεις. Θα μπορούσαμε ενδεχομένως ακόμα να ισχυριστούμε πως οι στίχοι «Και αν άγριον Ταρτάρου πυρ τα έγκατά των καίει» και «ο στεναγμός πολλάκις της εσχάτης αγωνίας» σχετίζονται με την ψυχική κατάσταση των ποιητών και με τον ταραγμένο εσωτερικό τους κόσμο. Η άγρια φλόγα (πυρ του Ταρτάρου) που τους καίει και η αγωνία που τους βασανίζει ίσως να σχετίζεται με την ευθύνη απέναντι στην ευρύτερη κοινωνικοπολιτική κατάσταση της χώρας και τη διαχείριση των εθνικών θεμάτων. Αξίζει τέλος να αναφερθεί πως η επιλογή του Καρασούτσα να αναδείξει και να σώσει από τη λήθη μια ξεχασμένη ιστορική φιγούρα, αναδεικνύοντας μια λεπτομέρεια της αρχαίας ιστορίας, μας θυμίζει την μετέπειτα μέθοδο συγγραφής ορισμένων καβαφικών ποιημάτων ποιητικής. Εξάλλου θυμόμαστε ότι ο Καβάφης συνήθιζε να αντλεί το ποιητικό υλικό του από την αρχαία Ιστορία, εστιάζοντας σε υπαρκτά ή φανταστικά πρόσωπα.

⁸¹Ιωάννης Καρασούτσας, *Ο ταύρος του Φαλάριδος*, στ. 6-7.

⁸²*Ο.π.*, στ. 7-12.

Ποιήματα του Αλέξανδρου Ρίζου Ραγκαβή που να σχετίζονται με την ποιητική κοσμοθεωρία του δεν έχει συμπεριλάβει ο Παναγιώτης Ματαράγκας στην ανθολογία. Δεδομένου όμως πως ο Αλέξανδρος Ραγκαβής ξεχωρίζει και σηματοδοτεί αυτή την εποχή, θα ήταν παράλειψη να μην γίνουν κάποιες σύντομες αναφορές στο θέμα της αισθητικής μεταστροφής του. Έτσι, θα έχουμε μια ολοκληρωμένη εικόνα των εκπροσώπων της φαναριώτικης ποίησης.

Στα 1837 ο Α. Ρ. Ραγκαβής δημοσιεύει το δραματικό ποίημα *Φροσύνη* και στον πρόλογο του δηλώνει ρομαντικός ποιητής. Πρώτη φορά εκπρόσωπος της Αθηναϊκής Σχολής προβαίνει σε τέτοια παραδοχή. Αξίζει να σχολιαστούν ορισμένα αποσπάσματα από το λεγόμενο «ρομαντικό μανιφέστο του Ραγκαβή». Η συνομιλία πραγματοποιείται έξω από ένα τυπογραφείο, εκεί όπου ο ποιητής συναντά έναν περαστικό. Αυτός ο άνδρας εκπροσωπεί όσους υποστηρίζουν τον κλασικισμό και τη διδακτική φύση της τέχνης. Αρχικά ρωτά τον ποιητή αν έχει συγγράψει κάποιο ωφέλιμο έργο για το έθνος όπως γραμματική, λεξικό ή την ιστορία της Ελλάδας. Έπειτα, ο άντρας κατάλαβε πως το νέο σύγγραμμα που οδηγείται προς το τυπογραφείο είναι ένα ποίημα και κάπως έτσι ξεκινά η συζήτηση περί ποίησης. Ο συνομιλητής εκφράζει τη δυσπιστία του ως προς την αναγκαιότητα συγγραφής ποίησης, δεδομένης της κατάστασης που επικρατεί στη χώρα. Άλλωστε από την αρχή της συζήτησης φάνηκαν οι αναγνωστικές προσδοκίες του. Μάλιστα αναφέρει χαρακτηριστικά την εξής φράση: «Γράφοντες σήμερα ποιημάτια εις την Ελλάδα, δεν ομοιάζομεν τον απρόβλεπτον οικοδεσπότην, τον στερούμενον εξόδων δια να στεγάσει την οικίαν του, και δαπανώντα μ' όλον τούτο δια να καλλωπίσει αυτήν με γραφάς». Ο ποιητής τότε διατυπώνει έναν υμνητικό λόγο για την αξία της ποιητικής τέχνης. Ισχυρίζεται λοιπόν πως η ποίηση είναι *η γλυκιά κόρη των ουρανών, το εντρύφημα των ευαίσθητων ψυχών, το εναρμόνιο κελάδημα της αρετής, το τραγούδι που κατευνάζει τους πόνους, παρηγορεί τις ψυχές και μας αποσπά από τα επίγεια*. Επίσης, παρατηρεί πως η ελληνική κοινωνία βρίσκεται σε εμβριακή ηλικία και γι' αυτό έχει ανάγκη από τη λογοτεχνική παραγωγή. Συγκεκριμένα, *πιστεύει ότι η πρώτη εποχή της φιλολογίας κάθε έθνους ξεκινά με την ποίηση*. Αυτή η φράση εξέφρασε ευρύτερα τον πνευματικό κόσμο των Αθηνών και όχι μόνο τον Ραγκαβή.

Ο συνομιλητής φανερώνει την υποστήριξη της κλασικής τεχνοτροπίας, ενώ αναλύοντας τη *Φροσύνη* καταλήγει στο συμπέρασμα πως ο ποιητής είναι ρομαντικός. Ως πρώτη απόδειξη επικαλείται το μέγεθος του δράματος και την ασέβεια των κλασικών κανόνων του Αριστοτέλη, του Ρακίνα, του Βολταίρου, του Ωρατίου και του Μπουαλώ. Δεύτερη απόδειξη είναι η ασάφεια του ποιητικού είδους, καθώς ο συνομιλητής εκπλήσσεται με την παρουσία αστεϊσμών στην τραγωδία. Υποστηρίζει ακόμη πως η σύνθεση των κλασικών έργων αποπνέει μια μεγαλειότητα και οι παραμάνες δεν προκαλούν το γέλιο. Η στιχουργική γλώσσα, σύμφωνα πάντα με τους ισχυρισμούς του, είναι ανώτερη από την καθομιλουμένη, οι ιδέες του έργου πρέπει να είναι ανώτερες των κοινών ιδεών, τα αισθήματα ανώτερα των κοινών αισθημάτων. Η τραγωδία πρέπει να πλησιάζει την τελειότητα και να μη μετέχει σε καμιά χυδαιότητα. Μεγάλο ελάττωμα της τραγωδίας θεωρεί την επιλογή ενός απλού επαρχιώτη για τον πρωταγωνιστικό ρόλο. Τέλος, ο άγνωστος άνδρας κατηγορεί τον ποιητή πως παραβίασε τους κανόνες της δραματικής τέχνης παραβλέποντας τις τρεις ενότητες. Ο Ραγκαβής από τη μεριά του σκοπιά δηλώνει άγνοια για την ύπαρξη του ρομαντισμού, ώστε να καταδειχθεί η φυσικότητα του κινήματος. Μάλιστα απαντά *πως κάθε εποχή έχει το δικό της μυαλό, του οποίου η φιλολογία είναι η έκφραση*: άλλη μια κομβική φράση του ποιητή που ερμηνεύει σε βάθος την ποιητική παραγωγή του 19^{ου} αιώνα και όχι

μόνο. Κατόπιν, ο ποιητής συγκρίνει τον κλασικισμό και το ρομαντισμό, πριμοδοτώντας το δεύτερο ρεύμα. Οι κλασικοί, γράφει ο Ραγκαβής τάσσονται με την παράδοση ενώ οι ρομαντικοί έχουν ως έμβλημά τους, τη διαμαρτυρία. Οι κανόνες και οι παραδόσεις για τον Ραγκαβή είναι γραπτές συνθήκες που συντάχθηκαν και πολιτογραφήθηκαν σε έναν συγκεκριμένο τόπο και χρόνο, επομένως δε γίνεται να έχουν εκτενή διάρκεια και μένουν ανίσχυροι. Η νέα ιδέα επιφέρει νέους κανόνες. Ο κλασικός συγγραφέας, όπως τον εννοεί ο Ραγκαβής, υπακούει στους καθιερωμένους κανόνες και πορεύεται με αυτούς μόνο διότι φέρνουν το κύρος του παραδείγματος. Ο ρομαντικός αντιθέτως, σύμφωνα πάντα με τον Ραγκαβή, στρέφεται μόνο προς την αλήθεια και την ατομικότητά του, περιοριζόμενος μόνο από τα φυσικά όρια της φιλοκαλίας. Επίσης, αναγνωρίζει τη συγγραφική αξία του Ευριπίδη.⁸³ Πράγματι, ο Ευριπίδης είναι ανθρωποκεντρικός συγγραφέας και ο μοναδικός τραγικός που αμφισβητεί το κύρος της μιας και μόνης αλήθειας. Ο Ραγκαβής γράφει πως όταν βρεθεί ο νέος Ευριπίδης θα ξεχωρίσει στην εποχή του και εκ των υστέρων θα καταγραφεί η ευφυΐα του και τα χαρακτηριστικά της τέχνης του. Στην τελευταία αυτή φράση του ενδεχομένως να εννοεί πως ένας σημερινός ρομαντικός συγγραφέας δύναται να αναδειχθεί σε κλασικός από τις επόμενες γενιές.

Εικοσι τρία χρόνια μετά ο Αλέξανδρος Ρίζος Ραγκαβής είναι ο πρώτος από τους πανεπιστημιακούς κριτές που θα εγκαινιάσει την πολεμική κατά του αθηναϊκού ρομαντισμού. Ως εισηγητής του Ράλλειου διαγωνισμού του 1860 στρέφεται κατά του *Οδοιπόρου* και του βυρωνισμού. Συγκεκριμένα, γράφει τα εξής: «παρά τοις νέοις ημών ποιηταίς μεγίστη γίνεται χρήσις και κατάχρησις των παθών και των συμφορών, αισθηματικής κληρονομιάς, νομίζομεν, του Οδοιπόρου, θετού υιού του Βύρωνος».⁸⁴ Ο Ραγκαβής αποδεικνύεται πως δεν ξέφυγε από τη δυναμική του ελληνικού αρχαϊσμού και αναθεωρεί τις ρομαντικές ποιητικές θέσεις της νεότητάς του. Ενδεικτικά σε ένα ποίημα που αφιερώνει στην ποιήτρια Αγγελική Βαρθολομαίου στα 1874 φανερώνει την προτίμησή του στην ελληνική ποίηση που είναι γραμμένη στη γλώσσα του Πινδάρου και της Σαπφούς:

*«Αν τα έθνη την Ελλάδα ευφυΐας είπον χήρα,
Την αρχαίαν ποιησίν της δείξον πάλιν αναζώσα·
Θραύσον τας χορδάς τας ξένας, κ' έντειν' Ελληνίδα λύραν,
Άδουσα με του Πινδάρου και με της Σαπφούς τη γλώσσαν.
Της ποιήσεως τα άνθη, α συνέλεξας αφθόνως
Εις την χώραν ην δοξάζουν οι Βιργίλιοι κ' οι Τάσσοι,
Φέρε τα εις την Ελλάδα, ω πτηνόν του Ελίκωνος,
Και την φωλέαν σου πλέξον εις τα πάτριά σου δάση».*⁸⁵

ΗΛΙΑΣ ΤΑΝΤΑΛΙΔΗΣ

Η περίπτωση του συγκεκριμένου ποιητή αποτελεί εξαίρεση καθώς παρόλο που ανήκε στην Αθηναϊκή Σχολή, δεν ακολούθησε το ρεύμα του ρομαντισμού αλλά συνέχισε την

⁸³ Αλέξανδρος Ρίζος Ραγκαβής, *Φροσύνη*, σ. γ' - κβ'.

⁸⁴ Ηλίας Αναγνωστάκης, Αθηνά Γεωργαντά, «Τα δημοτικά ρομαντικά ποιήματα του Αλέξανδρου Ρίζου Ραγκαβή. Η ταξιδεύτρια και η γενεαλογία της», 69.

⁸⁵ Αλέξανδρος Ραγκαβής, *Τη ποιήτρια κυρία Αγγελική Βαρθολομαίου το γένος Πάλη*, στ. 17-24.

αρκαδική ποίηση του Χριστόπουλου. Τα ποιήματά του χαρακτηρίζονται από την ξενοιασιά και την αφέλεια της προεπαναστατικής ποίησης. Η συλλογή του ονομάζεται εύστοχα «Παίγνια» και δημοσιεύεται στα 1839 στη Σμύρνη. Από εκεί προέρχεται το σαρκαστικό ποίημα ποιητικής με τον τίτλο «Ο Ποιητής» που βρίσκεται στην ανθολογία του Ματαράγκα. Με σατιρικό τρόπο περιγράφεται η ποιητική πράξη. Ο Τανταλίδης (1817-1876) γράφει στο δεύτερο πληθυντικό πρόσωπο και απευθύνεται προς τους αναγνώστες- ακροατές. Τους προτρέπει να παρατηρήσουν το πρόσωπο του ποιητή. Αξίζει να σχολιάσουμε πως ο Τανταλίδης παρουσιάζει τον ποιητή σοβαρό και άνθρωπο του πνεύματος, γι' αυτό είχε σηκωμένα φρύδια, κουρασμένα μάτια και σουφρωμένο μέτωπο. Βαστάει επίσης το ραβδί της πικρίας και ετοιμάζεται να επιτεθεί σε όλους. Ο ποιητής παρομοιάζεται με Σατιριστή και με τον Απόλλωνα που τεντώνει το δοξάρι. Βαστά το καλάμι του σαν κεραυνός και τη στιγμή που βουτάει τα βέλη του στον θυμό του, διακόπτεται η ποιητική έμπνευση. Τότε αγανακτεί, λυπάται, ιδρώνει και προσπαθεί δώσει ώθηση στην ποίηση του βουτώντας ξανά και ξανά το καλάμι του στο μελάνι και αλλάζοντας τετράδιο γραφής. Η ποιητική πράξη διακωμωδείται από τον Τανταλίδη. Η ρίμα του στίχου δεν ταιριάζει κάπου και αναζητά τις κατάλληλες λέξεις σε λεξικά:

*«Με τας σβυσμένας λέξεις του λουλούδια σχεδιάζει.
Του στίχου η κατάληξις ολίγον δεν ταιριάζει,
Και την ζητεί στα λεξικά
Φυσά, σφυρίζει, ξύνεται, **ανάλατα τα κρίνει,**
Και σβήνει, γράφει άτυχα, και σβήνει, γράφει, σβήνει.
Ω τι δεινά ποιητικά!»⁸⁶*

Σβήνει και γράφει συνεχώς και προβληματίζεται για τις επιλογές του. Ξαφνικά όμως η έμπνευση επανέρχεται και αρχίζει να γράφει ασταμάτητα. Κάπως έτσι μετά από τέσσερις μήνες γεννιέται το ποίημά του. Ο Τανταλίδης παρομοιάζει με σαρκαστικό τρόπο την ολοκλήρωση της ποιητικής συγγραφής με τοκετό. Στην προτελευταία στροφή του ποιήματος το ομιλούν πρόσωπο φανερώνει την απέχθεια του για το νεογέννητο ποίημα και δεν επιθυμεί να το ακούσει:

*«Εγέννησε... ακροατάς ζητεί να τ' αναγνώσει.
Φεγγιό παιδιά! Τι στέκεστε θα μας καταπλακώσει,
Άφε μας, άφε μας Ποιητή!»⁸⁷*

Στο τέλος ο αφηγητής απευθύνεται προς τον ταλαίπωρο ποιητή και του ζητά η ποίηση του να είναι ευχάριστη και να μην είναι προκλητική με κριτική διάθεση. Όπως έγινε φανερό ο Ηλίας

⁸⁶Ηλίας Τανταλίδης, *Ο ποιητής*, στ. 19-24.

⁸⁷Ο.π., στ. 31-33.

Τανταλίδης προτιμά την ευχάριστη και εύθυμη ποίηση. Δεν επιθυμεί η τέχνη να ασκεί κριτική, ούτε να διδάσκει, απλώς να ευχαριστεί τους αναγνώστες. Ο Τανταλίδης εκπροσωπεί την ελαφριά φαναριώτικη ποίηση της προηγούμενης λογοτεχνικής γενιάς. Εδώ ολοκληρώθηκε η ομάδα των Φαναριωτών ποιητών που περιλαμβάνονται στην ανθολογία του Ματαράγκα.

ΑΘΗΝΑΙΟΙ ΠΟΙΗΤΕΣ.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΖΑΛΟΚΩΣΤΑΣ

Συνδύαζε τις ιδιότητες του ποιητή και του πολεμιστή.⁸⁸ Γεννήθηκε τον Απρίλιο του 1805 στο Συρράκο της Ηπείρου. Ο πατέρας του, Χριστόδουλος, ήταν πλούσιος έμπορος, επιστρέφοντας μία φορά από την Ιταλία φορολογήθηκε βάνουσα από τον Αλή Πασά, κατόπιν φυλακίστηκε και μετά την επιστροφή του στην οικογένειά του, αποφάσισε να φύγει για το Λιβόρνο μαζί με τους δύο γιούς του ώστε να συνεχίσει τις εμπορικές του δραστηριότητες και να σπουδάσει τα παιδιά του. Ο Γεώργιος γράφεται στη νομική σχολή του πανεπιστημίου αλλά επιστρέφει στην πατρίδα λόγω της επανάστασης. Στα 1822 πεθαίνουν και οι δυο γονείς του την ίδια μέρα ενώ ο Γεώργιος αρματώνεται για τον Αγώνα. Πολεμά στο Μεσολόγγι και γλιτώνει τη ζωή του από θαύμα. Στη συνέχεια πολεμά στην Πάτρα, στην Αλωνίσταινα, στα Μαγουλιανά, στο Ίσαρι. Μετά από λίγο καιρό χάνεται και ο μεγαλύτερος αδερφός του, Δημήτριος, έτσι ο Γεώργιος θα μείνει μοναδικός προστάτης της οικογένειάς του. Στα 1829 ο αρχηγός του τάγματος γίνεται γενικός επιθεωρητής των στρατευμάτων της Δυτικής Ελλάδας και τον ορίζει γραμματικό του. Στα 1834 αποκτά τη θέση του οικονομικού αξιωματικού στο Ναυτικό Διευθυντήριο Πόρου,⁸⁹ ενώ δέκα χρόνια μετά αναλαμβάνει την ανώτερη θέση του αξιωματού. Στην προσωπική του ζωή υπήρξε τραγική φιγούρα καθώς έχανε το ένα παιδί μετά το άλλο.⁹⁰ Μέσα σ' όλο αυτό το κλίμα αναζητά στην ποίηση παρηγοριά και ανακούφιση. Το βασικό θέμα των ποιημάτων του είναι η ελληνική επανάσταση και οι αγώνες που έζησε από κοντά. Στα 1847 τυπώνει «Το χάνι της Γραβιάς». «Στα 1851 βραβεύεται με δάφνινο στεφάνι, σε επίσημη τελετή στην οποία παρευρίσκεται ο βασιλέας.⁹¹ Και στα 1853 πήρε πάλι το βραβείο με τους «Αρματολούς και Κλέπτας»⁹²

Όλα αυτά αποτελούν την επικολυρική του συλλογή ενώ εκείνα που αφορούν στο προσωπικό του δράμα ως πατέρα περιέχουν μια λυρική χροιά. «Ακολουθεί ένα λυρικότερο-μελωδικότερο μετρικό σχήμα ένα τετράστιχο μ' ένα δεκαπεντασύλλαβο και τρεις μικρότερους στίχους».⁹³ «Το ποιητικό του έργο αποτελεί πολύτιμο κρίκο ανάμεσα στην παράδοση των προδρόμων, του Βηλαρά ή του Χριστόπουλου, και στην παράδοση των προδρόμων, που, αξιοποιώντας τις ρίζες του νεοελληνικού λόγου, έρχεται να αναπτύξει αργότερα η νέα σχολή της Αθήνας. Και είναι κ' ένας πρόδρομος ο Ζαλοκώστας, γιατί δεν είναι μόνο ο ποιητής των επικολυρικών καθαρολόγων στιχουργημάτων, αλλά και ο απλός, τρυφερός, συγκινημένος ποιητής των μικρών λυρικών και πλατύτερων εκείνων συνθεμάτων. Η απήχηση της ποίησης τους ήταν μεγάλη, γνωρίζουμε πως τα ποιήματά του τα έλεγαν στα βουνά, μέσα στα χάνια (πανδοχεία οδοιπόρων) και είχαν γίνει προσφιλές οικογενειακό

⁸⁸Ι. Μ. Παναγιωτόπουλος, *Ζαλοκώστας, ο άνθρωπος και ο ποιητής*, σ. 4.

⁸⁹Ο.π., σ. 8.

⁹⁰Ο.π., σ. 9-10.

⁹¹Μ. Vitti, *Ιστορία της νεοελληνικής λογοτεχνίας*, σ. 221.

⁹²Ι. Μ. Παναγιωτόπουλος, *Ζαλοκώστας, ο άνθρωπος και ο ποιητής*, σ. 9.

⁹³Α. Πολίτης, *Ιστορία της νεοελληνικής λογοτεχνίας*, σ.175. .

ανάγνωσμα.⁹⁴ Τα περισσότερα ποιήματά του αντλούν τα θέματά του από την προσωπικό του βίο (συμμετοχή στην επανάσταση, έρωτας, πατρικός θρήνος και κυνήγι) ταυτόχρονα όμως επιλέγει και μεταφράσει έργα από την ευρωπαϊκή λογοτεχνία τόσο ποιήματα όσο και πεζά. Στα 1859 η χήρα Αικατερίνη Ζαλοκώστα ανακοινώνει την πρόθεσή της να εκδώσει τα άπαντα του αποθανόντος άνδρα της. Ζητά λοιπόν τη συμβολή των συνδρομητών και βρίσκει μεγάλη ανταπόκριση. Έτσι το Μάιο τυπώνονται τα ποιήματά του.

Αξίζει να δούμε αναλυτικά το ποίημα «*Ο Ποιητής*» το οποίο καταπιάνεται με μια ποιητική φιγούρα. Η πρώτη εικόνα του ποιήματος είναι η αυγή που φεύγει τρεμουλιαστά. Τα χόρτα δροσίζονται από την υγρασία της, το αηδόνι κελαηδά γλυκά και ο αέρας ακουμπά το κύμα. Η ώρα της αυγής είναι γλυκιά και η φύση γεμίζει με αρώματα, άνθη, φυτά και εκείνος ωστόσο ζηλεύει την καρδιά εκείνη που μπορεί να χαιρέται τις ομορφιές της φύσης. Τότε κάνει την εμφάνισή του ένας νέος ποιητής, ο οποίος κυνηγάει φαντάσματα στα δάση:

«Άκω στα δέντρα πως λαλούν πουλιά ζευγαρωμένα,

Και εγώ- ο ταλαίπωρος εγώ !-

Φάντασμα και ίσκιο κυνηγώ

*σε δάση ερημωμένα.»*⁹⁵

Κάποτε όλα αυτά ήταν χαρούμενα για 'κείνον όμως τώρα που έμεινε μόνος χωρίς την αγαπημένη του δεν μπορεί να χαρεί τη φύση: «*Κ' ήταν τα δάση αυτά ποτε παράδεισος εμπρός μου*». Εκείνος δηλώνει εξαπατημένος αφού πίστεψε στις ευτυχίες του ουρανού και τώρα είναι πια μόνος όπως τα κοτσύφια από τα οποία ζητά να επιβεβαιώσουν τη μοναξιά που βιώνει:

«Απ' όνειρα επλανέθηκα και είστευσε η καρδιά μου

Εις ευτυχίες ουρανού.

Πέτε, κοτσίφια του βουνού

*Εσείς τα βάσανά μου.»*⁹⁶

Έπειτα ζητά πάλι από τη φύση να μην τον κατηγορήσει για το ότι ζει χωρίς την καλή του που δεν βρίσκεται πια στη ζωή. Εκείνος επιθυμεί το θάνατο, ο οποίος πραγματοποιείται ακαριαία. Δυο δέντρα που βρίσκονται πάνω από το μνήμα τους φιλιούνται κάθε φορά που φυσά ο άνεμος και ακουμπούν τα κλαδιά τους:

«Στο μνήμα το ζευγαρωτό δυο δέντρα φυτεμμένα

Το χώμα ισκιώνουν μυστικά,

Και οπότεν άνεμος βογκά

*Φιλιούνται αδελφωμένα.»*⁹⁷

⁹⁴M. Vitti, *Ιστορία της νεοελληνικής λογοτεχνίας*, σ. 227.

⁹⁵Γεώργιος Ζαλοκώστας, *Ο ποιητής*, στ. 25-28.

⁹⁶Ο.π., στ. 33-36.

Ο θάνατος δεσπόζει στο ποίημα, τόσο στο νέο ποιητή, στη αγαπημένη του και προΐδεάζει τους αναγνώστες με τον πρώτο στίχο: «Υπνο δεν βρίσκει **η συμφορά**». Η συμφορά προμηνύει ήδη από την αρχή του ποιήματος τη δυσάρεστη αφήγηση που θα ακολουθήσει. Κυριαρχεί το ημίφως, ενώ η νύχτα παρουσιάζεται γλυκιά αλλά όχι τρομαχτική και επιβλητική. Απουσιάζει δηλαδή ο επιβλητικός και μυστηριακός χαρακτήρας της νύχτας. Στο τέλος του ποιήματος πάντως θα αποδειχθεί ερωτική και μακάβρια λόγω του θανάτου του ποιητή και της αγαπημένης του. Αξίζει να επισημανθεί πως δε συνάδει η ποιητική εικόνα της δροσερής νύχτας με το κελάδισμα του αηδονιού. Αποτέλεσμα ίσως κάποιας ποιητικής αμέλειας του Ζαλοκώστα. Έπειτα έρχεται το ξημέρωμα, μια στιγμή κατά την οποία η γη πλημμυρίζει με φως. Ο αφηγητής ζηλεύει όποιον μπορεί να αισθανθεί τη γλυκάδα της στιγμής του ξημερώματος. Ο Ζαλοκώστας μέσα σε μια ειδυλλιακά όμορφη φύση επιλέγει να τοποθετήσει έναν νέο θλιμμένο ποιητή. Υπάρχει επομένως το ρομαντικό μοτίβο του μελαγχολικού και μοναχικού νέου ποιητή που περιπλανιέται στη φύση αναζητώντας την αγαπημένη του:

«Σιμά στη βρύση ποιητής, νιός άμοιρος, κοιτάζει

Της γης την όψη τη θολή,

Και με την ερημιά μιλεί

*Και συχνοαστενάζει».*⁹⁸

Ο λόγος του προκαλεί συγκίνηση, καθώς εκφράζει πόνο και μελαγχολία. Ο νεαρός ποιητής ταυτίζεται με το σκοτάδι της νύχτας και αναπολεί τις στιγμές που είχε τη συντροφιά της καλής του. μέσα σε ερημωμένα δάση, ο νέος κυνηγά οπτασίες της αγαπημένης του. Όλα τα δάση κάποτε του προκαλούσαν ευχαρίστηση αλλά τώρα τον κυριεύει η θλίψη. Αποκαλεί τρελό όποιον παρασύρεται από τη μαγεία της φύσης και τις ανθρώπινες απολαύσεις, γιατί τα όνειρά του αποδείχτηκαν απατηλά και η καρδιά του προδόθηκε. Ζητά από τα πουλιά που νιώθουν μοναξιά και ερωτικό πόνο να κελαηδήσουν για τη δική του λύπη. Στη συνέχεια, περιγράφει την εξωτερική εμφάνιση της αγαπημένης του και αποκαλύπτει το όνομά της. Πέθανε εκείνη, πεθαίνει και αυτός στο τέλος. Αξίζει να ξεκαθαριστεί πως στο ποίημα δεν υπάρχει η έκθεση των αισθητικών του πιστεύω, ούτε η θεωρία περί ποίησης, ωστόσο μπορούμε να παρατηρήσουμε πως το ποίημα τιτλοφορείται «ποιητής» και ονομάζει την κοπέλα του Χρυσώ, ενώ στο τέλος ο ποιητής πεθαίνει μαζί της. Εκτός από τα προφανή ρομαντικά μοτίβα, λανθάνει η άποψη πως η απώλεια αγαπημένων προσώπων είναι πηγή ποιητικής έμπνευσης. Στο τέλος του ποιήματος θα πει ότι αυτός ήταν ο μοναδικός θησαυρός του, το χρυσάφι του. Θυμόμαστε ότι για τον Αλέξανδρο Σούτσο θησαυρός ήταν οι στίχοι του.

Με βάση τα βιογραφικά στοιχεία του Ζαλοκώστα και το ποίημα που προηγήθηκε, μπορούμε να υποστηρίξουμε πως η ποίηση ήταν πρωτίστως μια προσωπική υπόθεση, αντλημένη από συναισθηματικό πόνο. Χωρίς βεβαίως να ξεχνάμε άλλου τύπου ποιήματα όπως τα πατριωτικά, τα οποία έτσι κι αλλιώς καταλαμβάνουν το μεγαλύτερο μέρος στην ποιητική παραγωγή του. Για αυτό το ποίημα ο Π. Δημητρακόπουλος έχει γράψει πως ξεφεύγει από την πατρική θλίψη και εμπνέεται από ερωτική θλίψη, ενώ σημειώνει πως ήταν ιδιαίτερα διαδεδομένο ποίημα. Ο Σπυρίδων Λάμπρος στη βιογραφία του Ζαλοκώστα υποστηρίζει ότι ο

⁹⁷Ο.π., στ. 65-68.

⁹⁸Ο.π., στ. 17-20.

περιγραφόμενος έρωτας του ποιήματος είναι ποιητικός και ιδανικός, σχεδόν αγγελικός. Ο Άγγελος Βλάχος από την άλλη τοποθετείται με τελείως διαφορετικό τρόπο, υποστηρίζοντας πως το ποίημα καθόλου δεν υπολείπεται ως προς τη γλώσσα και τη μορφή από το «Συναπάντημα», αλλά δε διαθέτει το βάθος του γνήσιου ελληνικού συναισθήματος.⁹⁹ Στην τελευταία παρατήρηση λανθάνει η δυσaréσκεια του Βλάχου για το ρομαντικό κλίμα του ποιήματος.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΚΟΥΜΑΝΟΥΔΗΣ

Ο Στέφανος Κουμανούδης (1818-1899) συμμετείχε ενεργά στην πνευματική ζωή του 19^{ου} αιώνα. Γεννήθηκε στην Αδριανούπολη και σπούδασε στην Γαλλία και τη Γερμανία. Το 1851 διορίστηκε καθηγητής της λατινικής φιλολογίας και στο εξής ασχολείται συστηματικά με την αρχαιολογία, την ιστορία και την επιγραφική.¹⁰⁰ Στον πρώτο Ράλλειο διαγωνισμό υποβάλλει ένα εκτενές ποίημα σε ιαμβικά τρίμετρα, τον *Στρατή Καλοπίχειρο*. Φαίνεται πως φιλοδοξεί να προτείνει ένα ποιητικό μοντέλο, το πρότυπο δηλαδή πάνω στο οποίο όφειλε να αναπτυχθεί η «εθνική» ποίηση, γι' αυτό παρεμβάλλει συχνά στίχους περί ποιητικής τέχνης (μέτρο, ομοιοκαταληξία, τεχνικές αφήγησης).¹⁰¹ Γενικά τοποθετείται υπέρ του κλασικού κανόνα και επικρίνει το ρομαντικό κίνημα. Ο Κουμανούδης υπήρξε δεκατέσσερις φορές κριτής των ποιητικών διαγωνισμών του Ράλλειου και του Βουτσιναίου. Ας σημειωθεί πως οι ποιητικοί διαγωνισμοί για είκοσι έξι χρόνια είναι η καρδιά της ελληνικής πνευματικής ζωής από το 1851- 1877. Συζητήσεις περί του ποιητικού λόγου, τροφοδοτούνται μέσα από αυτόν τον θεσμό. Βραβεία πάντως και επαίνους δέχονται, κατά κανόνα, ποιήματα γραμμένα στην καθαρεύουσα.¹⁰² Ο Κουμανούδης ως κριτής αποδοκιμάζει εντόνως τα ρομαντικά ποιήματα της νεολαίας, χαρακτηρίζοντας τα άμουσα και άτεχνα κατασκευάσματα.¹⁰³ Στην έκθεση του ποιητικού διαγωνισμού του 1857 επιτίθεται στη ρομαντική ποίηση. Η Δήτσα έχοντας μελετήσει το προσωπικό αρχείο του Κουμανούδη παρατηρεί πως μεταφράζει Ουγκώ αλλά δεν δημοσιεύει τις μεταφράσεις του. Η Δήτσα εντοπίζει δηλαδή ένα ενδιαφέρον του Κουμανούδη για τη ρομαντική ποίηση και την αποφυγή από τον ίδιο οποιαδήποτε θετικής δημόσιας τοποθέτησης περί ρομαντισμού. Γι' αυτό η ερευνήτρια γράφει για τον ομολογημένο αντιρομαντισμό του Κουμανούδη και τον ανομολόγητο ρομαντισμό του.¹⁰⁴ Η στάση του καθηγητή ερμηνεύεται μέσα από το γενικότερο κλίμα της εποχής, το οποίο ήταν αντιρομαντικό και πρότασσε την παραγωγή αρχαϊζουσας ποίησης. Επίσης, ο Κουμανούδης μεταφράζει τις πραγματείες περί τέχνης του Βίνκελμαν και τις δημοσιεύει μαζί με το μελέτημά του «Πού σπεύδει η τέχνη των Ελλήνων της σήμερον;» (Βελιγράδι, 1845). Στην *Ιστορία της αρχαίας τέχνης* ο Βίνκελμαν προσεγγίζει την τέχνη ως ένα οργανικό στοιχείο της ανάπτυξης και της ζωής ενός έθνους στο σύνολό του.¹⁰⁵ Τέτοιες θέσεις συμμερίζεται ο Κουμανούδης και αποδίδει ιδιαίτερη σημασία στη συγγραφή «εθνικής» ποίησης, απορρίπτοντας το ευρωπαϊκό ρομαντικό κίνημα.

⁹⁹ Γεωργίου Ζαλοκώστα, *Έργα*, έκδοση Καιροφύλα, σ. 51.

¹⁰⁰ Κ. Θ. Δημαράς, *Ιστορία της νεοελληνικής λογοτεχνίας*, σ. 343-344.

¹⁰¹ Μαριάννα Δήτσα, *Στο διάμεσο του Διαφωτισμού και του Ρομαντισμού. Τρεις αναφορές στα γνωστά-άγνωστα του ελλαδικού 19^{ου} αιώνα*, σ. 16.

¹⁰² Γλυκερία Πρωτόπαπα- Μπουμπουλίδου, *Η Αθηναϊκή Σχολή. Γραμματολογικό Διάγραμμα*, σ. 62.

¹⁰³ Μαριάννα Δήτσα, *Στο διάμεσο του Διαφωτισμού και του Ρομαντισμού. Τρεις αναφορές στα γνωστά-άγνωστα του ελλαδικού 19^{ου} αιώνα*, σ. 18.

¹⁰⁴ *Ο.π.*, σ. 75.

¹⁰⁵ *Ο.π.*, σ. 26.

Όπως πολύ εύστοχα σημειώνει ο Πάνος Μουλλάς, οι ποιητικοί διαγωνισμοί δημιουργούν αντιπαλότητες μεταξύ των νέων ποιητών και των πανεπιστημιακών.¹⁰⁶ Γενικότερα μετά το 1850 παρατηρείται η πολεμική των λογίων της Αθήνας κατά του ρομαντισμού. Η ισχυροποίηση ενός λογοτεχνικού ρεύματος, βιώνεται από τους πανεπιστημιακούς κύκλους ως απειλή για το σύνολο της νεοελληνικής κοινωνίας και δη για τη νεολαία. Η εισβολή του ρομαντισμού για τους λόγιους των Αθηνών ερμηνεύεται ως εισβολή ξένων ηθών και κατ' επέκταση έκπτωση της ελληνικότητας των ποιημάτων. Θυμίζουμε ξανά την έκθεση του Κουμανούδη στα 1857 «Εις κόρακας λοιπόν ερρέτωσαν αι υπερβολαί και τα παρά φύσιν ψεύδη της νεωτέρας των ποιητών σχολής, ήτις, το επαναλαμβάνομεν, είναι οθνεία, ξένη και ουχί ελληνική».¹⁰⁷ Οι πανεπιστημιακοί προτιμούν τη λογική, την ισορροπία, τη διαύγεια και την αταραξία. Βρισκόμαστε δηλαδή, όπως πολύ σωστά επισημαίνει ο Μουλλάς, στην επιβίωση και την επανεμφάνιση του κλασικισμού.¹⁰⁸

Ο Ματαράγκας επιλέγει ένα ποίημα του Κουμανούδη το οποίο απευθύνεται προς τους νέους ποιητές και είναι γραμμένο σε μια ψυχρότατη καθαρεύουσα. Το ποίημα δεν μπορεί να χαρακτηριστεί «ποίηση ποιητικής» απλώς έχει περισσότερο τη σημασία μιας μαρτυρίας που αποτυπώνει τις προαναφερθείσες ιδεολογικές και αισθητικές νοοτροπίες των λογίων της εποχής. Το ποίημα ξεκινά με ένα επιφώνημα ενδεικτικό της οργής του ποιητή προς τη νεολαία. Παρόλο που χρησιμοποιεί το πρώτο πληθυντικό πρόσωπο, στην ουσία απευθύνεται προς τους νέους στιχουργούς και διαπιστώνει πως γίνανε μικροπωλητές και παντοπώλες ανάμεικτων ποιητικών ειδών, κράζοντας σαν τα κοράκια πολλούς άμους εκκωφαντικούς ήχους. Από τους ισχυρισμούς του Κουμανούδη λανθάνουν μορφές προς τη ρομαντική ποίηση. Ίσως ακόμα η λέξη «αναμιξ» να σημαίνει το συγκερασμό του ρομαντισμού και του κλασικισμού. Μάλιστα στο λεξικό του ο Κουμανούδης σημειώνει το λήμμα «κλασικορρομαντικός»¹⁰⁹ Ο ποιητής κατηγορεί τους νέους ποιητές πως αδιαφορούν για τη συγγραφή ποίησης που να αποδίδει την ελληνική πραγματικότητα, ισοπεδώνοντας τα πάντα:

*«Φευ, Ποιηταί! Μικροπώλοι εγίναμεν και παντοπώλοι
Όταν κινώμεν χορδάς, ψάλλομεν πάντ' αναμιξ·
Κρώζοντες πλήθος αμούσων κρωγμών κ' εκκωφαίνοντες ώτα,
Όσα τις Μοίρα κακή φέρει απέναντ' ημών.
Φθόγγους βαρείς και αιμάτων ροάς και βροντάς κανονίων
Σμίγομεν μ' αίσθημ' αγνόν νέας παρθένου απλής·
Ούτε μας μέλλει ποσώς ν' αποδίδ' η ωδή τα οικεία».*¹¹⁰

Επιπλέον, τονίζει πως η παραγόμενη ποίηση πρέπει να συνάδει με τις ελληνικές ανάγκες. Εικόνες ρομαντικές με κεραυνούς, ωχρές ακτίνες της σελήνης και συννεφιασμένες νύχτες απέχουν από την εξύμνηση ηρωικών ανδρών που πολέμησαν για την πατρίδα. Ο Κουμανούδης αποδοκιμάζει ξεκάθαρα τα άσματα που ακολουθούν τη ρομαντική οδό:

«Ωστε, εαν ρομαντείου οδούς ιχνηλάτης μεθύων

¹⁰⁶ Πάνος Μουλλάς, *Ρήξεις και συνέχειες. Μελέτες για τον 19^ο αιώνα*, σ. 298.

¹⁰⁷ *Ο.π.*, σ. 308.

¹⁰⁸ *Ο.π.*, σ. 309.

¹⁰⁹ Στέφανος Κουμανούδης, *Συναγωγή νέων λέξεων υπό των λογίων πλασθεισών. Από της Αλώσεως μέχρι των καθ' ημάς χρόνων* σ. 547.

¹¹⁰ Στέφανος Κουμανούδης, *Προς την φοιβάζουσα νεολαίαν*, στ. 1-7.

Ίδη τα άσματ' αυτά θέλει θρηγήσει πικρώς»¹¹¹

Αντιθέτως επιδοκιμάζει τις αισθητικές αξίες της ελληνικής κλασικότητας που χαρακτηρίζεται από την ένωση τόσο του νου όσο και της φαντασίας. :

*«Των φυσικών οπαδών Γραικικής κλασικότητας, ήτις
Άρμα εδίωκε νου και φαντασίας διπλούν...»¹¹²*

Ο Κουμανούδης γράφει ότι βλέπει τον Απόλλωνα να αποστρέφει το βλέμμα του, αντικρίζοντας τη σημερινή ποιητική κατάσταση. Στο τέλος του ποιήματος ο Κουμανούδης σε μια ακόμα αποστροφή προς τους νέους, τους λέει πως οι κενές λέξεις καταπνίγουν κάθε ενότητα και ιδέα. Τότε η ζωή απονεκρώνεται, αφού η τέχνη χάνει τη σημειολογική αξία. Αυτό το χάος, γράφει πως θα δωρίσουν στις επόμενες γενιές. Άλλωστε, συμπληρώνει ο Κουμανούδης, ο μεγαλέμπορας αρχικά διαθέτει ένα μόνο εμπόρευμα και από αυτό κερδίζει πολλά. Με αυτό τον τρόπο, επισημαίνει ο Κουμανούδης, σκεφτόταν ο όμηρος, ο Δάντης και ο Σαίξπηρ:

*«Εν εδωρήσατ' υμίν· χάος ποικίλον προς τι
Θέλετε; Μεγαλέμπορον άνδρα δεν είδετε, είδος
Έχοντα εν κ' εζ αυτού κέρδη ποιούντα πολλα;
**Ούτω, νομίζω, εφρόνει ο Όμηρος, ούτως ο Δάντης,
Ούτως ο Σαίξπηρ· υμείς άλλως φρονείτε; Εμπρός!»¹¹³***

Ο ρομαντισμός παρουσιάζεται ως ξενόφερτο λογοτεχνικό ρεύμα της Ευρώπης, το οποίο δέχεται την κριτική από τον Κουμανούδη. Από την άλλη μεριά τοποθετείται ο κλασικισμός, ο οποίος θεωρείται το φυσικό λογοτεχνικό ρεύμα που εκφράζει την ελληνική ψυχή.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ Σ. ΒΥΖΑΝΤΙΟΣ

Ο Αλέξανδρος Βυζάντιος (1841-1898) διακρίθηκε κυρίως για τη δημοσιογραφική του δράση. Στη λογοτεχνία εμφανίστηκε με το κλασικιστικό ποίημα «Σωκράτης και Αριστοφάνης», το οποίο βραβεύτηκε από τον ποιητικό διαγωνισμό του 1862, ενώ το συνολικό συγγραφικό του έργο δημοσιεύεται από τον Γρηγόριο Σ. Βυζάντιο στα 1902. Στην ανθολογία εκδίδονται δύο αδημοσίευτα μέχρι τότε ποιήματα. Το πρώτο ονομάζεται «Ο μέγας επαίτης» και καταπιάνεται με το θέμα της ποιητικής πρόσληψης. Παρόλο που ο ποιητής καταφεύγει στην επαιτεία προκειμένου να βρει ανταπόκριση από τους ανθρώπους, δεν καταφέρνει να τους συγκινήσει και συναντά πολλές δυσκολίες στην αναγνώριση της αξίας του ποιητικού του λόγου. Το ποίημα αποτελείται από δεκαέξι εξάστιχες στροφές. Ο ποιητής περιγράφει ένα χειμωνιάτικο σκηνικό με δυνατό άνεμο και πολύ χιόνι. Όλοι οι άνθρωποι βρίσκονται μέσα στα σπίτια τους με αναμμένα τα τζάκια. Κάποιος ζητιάνος βρίσκεται έξω από μια πόρτα, παίζοντας στη λύρα του γλυκές μελωδίες:

*«Επαίτης ίσταται εις προ θύρας,
Και εζ ημιθραύστου εκχέει λύρας
Ωδάς γλυκειάς
Οι οφθαλμοί του είναι εσβεσμένοι,*

¹¹¹Ο.π., στ. 21-22.

¹¹²Ο.π., στ. 25-26.

¹¹³Ο.π., στ. 40-44.

*Και όμως έτι εντός των μένει
Πυρ ευφύιας»¹¹⁴*

Απελπισμένος ζητά να του ανοίξουν την πόρτα διότι τα γερασμένα χέρια του έχουν παγώσει και αισθάνεται πως αργοπεθαίνει από το πολύ ψύχος. Ζητά προσωρινό άσυλο με αντάλλαγμα να τραγουδήσει κάποιο ωραίο τραγούδι. Έχει ανάγκη από στέγη και φαγητό, καθώς ζει έξω στο κρύο και περνά τη ζωή του πεινασμένος. Υπόσχεται επίσης ότι θα ψάλλει επικά τραγούδια και θα περιγράψει ακόμη τα ήθη διαφορετικών τόπων. Ο επαίτης-ποιητής παρακαλεί συνεχώς έξω από την πόρτα, παρουσιάζοντας τα ποιήματα που γνωρίζει να απαγγέλει. Λέει πως μπορεί να τραγουδήσει τον Τρωικό πόλεμο και να περιγράψει τις πράξεις του Αχιλλέα. Γνωρίζει ακόμη να αφηγηθεί τις περιπλανήσεις σε μακρινές χώρες του βασιλιά της Ιθάκης και τα ήθη που έμαθε. Τα λόγια δεν συγκινούν κανένα και εκείνος παραπονιέται πως κανείς δε βρέθηκε να τον σώσει από την παγωμένη θύελλα. Ο ποιητής αντιλαμβάνεται πως ακούγονται διαφορετικά άσματα από τα δικά του και ενώ εκείνος αργοπεθαίνει θρηνώντας, οι άνθρωποι ψάλλουν ευτυχισμένοι:

*«Στενάζων έξωθεν και δακρύων,
«Ακούω τ' άσματα των οργίων
«Να αντηχώσι·
«Εγώ μαραίνομ', εκείνοι θάλλουν,
«Θρήνους εκχύνω, εκείνοι ψάλλουν,
«Θνήσκω και ζώσι»¹¹⁵*

Ο ποιητής περιπλανιέται συγκεντρώνοντας γνώσεις τις οποίες ενσωματώνει στα τραγούδια του. Η αναγνώριση της αξίας του από τις μετέπειτα γενιές του προσφέρει παρηγοριά και είναι ο μοναδική του ελπίδα ώστε να εξασφαλίσει την αθανασία:

*«Εν μέσω τόσων δεινών και πόνων
«Μ επαρηγόρουν ελπίδες μόνον
«Αθανασίας·
«Γενεάς άλλας δικαιοτέρας
«Ηλπισα μάτην· ιδού το πέρας
«Ζωής αθλίας»¹¹⁶*

Ξαφνικά σταματάει το τραγούδι του. Την επόμενη μέρα ένας ποιμένας εντόπισε το νεκρό σώμα του ποιητή και στη λύρα του ήταν γραμμένη η φράση «λύρα Ομήρου». Η αναγνώριση της ομηρικής ποίησης πραγματοποιείται από έναν εκπρόσωπο της ποιμενικής ποίησης. Το ποίημα φαίνεται ότι αντιπροσωπεύει τάσεις του νεοκλασικισμού. Ενδεχομένως ο Βυζάντιος να μέμφεται όσους επιλέγουν τη ρομαντική ποίηση, υποβαθμίζοντας την κλασική λογοτεχνία. Η ομηρική ποίηση και κατ' επέκταση η λογοτεχνία της κλασικής αρχαιότητας παρουσιάζεται απαξιωμένη από τους ανθρώπους της εποχής του.

Το δεύτερο ποίημα φέρει τον τίτλο «Ο Κλεινίας», όνομα το οποίο αποδίδεται σε κάποιο ποιητή με ρομαντική διάθεση και λάτρη της αρχαιότητας. Το ποίημα τοποθετείται χρονικά στην κλασική Αθήνα και περιγράφει μια ημέρα γιορτής στο επιβλητικό σπίτι του

¹¹⁴ Αλέξανδρος Βυζάντιος, *Ο μέγας επαίτης*, στ. 7- 12.

¹¹⁵ *Ο.π.*, στ. 55-60.

¹¹⁶ *Ο.π.*, στ. 73-78.

Κλεινία. Εκεί βρίσκονται πολλοί νέοι των Αθηνών που πίνουν σαμιώτικο κρασί σε χρυσά κύπελλα. Υπάρχει μια εύθυμη διάθεση. Μόνο ο εορτάζων φαίνεται σκεπτικός με ωχρή όψη και κάθεται απομονωμένος από τους φίλους του. Ο Βυζάντιος περιγράφει λεπτομερώς την εξωτερική εμφάνιση του ποιητή, όπως και στο προηγούμενο ποίημα. Ο Κλεινίας λοιπόν είχε μακριά μαύρα μαλλιά, δεν διέθετε ιδιαίτερη ομορφιά, όμως μάγευε με την ομιλία του. Ένας ποιητής και φίλος του από την παρέα, τον ρωτά για ποιο λόγο είναι άφρωνος και άκεφος. Έπειτα ζητά από τους συνδαιτυμόνες να μαντέψουν τις αιτίες της μελαγχολίας του οικοδεσπότη. Οι φίλοι αρχίζουν τις υποθέσεις, μήπως δηλαδή είναι βυθισμένος στις σκέψεις, προσπαθώντας να πλάσσει κάποιο τραγικό δράμα, μήπως αντιμετωπίζει οικονομικές δυσκολίες, μήπως έχει χάσει στους πεσσούς ή στον ιππόδρομο. Εκείνος άκουγε τα πειράγματα των φίλων του. Κάποιες στιγμές γελούσε ειρωνικά και έκανε μορφασμούς και άλλοτε επιχειρούσε να τους διακόψει καθώς θεωρούσε πως τον αδικούσαν τα λεγόμενά τους. Οι φίλοι του ποιητή φανερώνουν ξεκάθαρα τις αντιρομαντικές αισθητικές τους θέσεις και εμμέσως κατακρίνουν τη στάση του οικοδεσπότη. Η παρέα στρέφεται εναντίον των αιθεροβαμόνων ρομαντικών. Αποκαλούν καταραμένους όσους αναζητούν στη γη όνειρα και ινδάλαμα. Εκείνους που αισθάνονται πως έχουν φτερά αλλά ξεχνούν την ύπαρξη της σκλαβιάς. Κατηγορούν όσους πλανώνται σε χώρες του αέρα αλλά τελικά βρίσκονται αντιμέτωποι με τις προσδοκίες της κοινωνίας.

*«Κατάρatoi, κατάρatoi όσ' εις την γην ζητούσιν!
Ινδάλαματα και όνειρα επιδιώκουν μόνον.
Αισθάνονται ότι έχουσι φτερά, πλην λησμονούσιν
Ότι υπάρχει και κλωβός τας πτέρυγας πληγόνων·
Κ' ενώ πλανώνται νοερώς εις χώρας αιθερίας,
Προσκορούον αντιμέτωποι κατά της κοινωνίας».*¹¹⁷

Αφού σταματούν τις κατηγορίες, παίρνει το λόγο ο Κλεινίας και αποφασίζει να μιλήσει για τα έντονα συναισθήματα που πλημμύριζαν την καρδιά του. Βίωνε ένα συναισθηματικό φορτίο, το οποίο ευθυνόταν για τη μελαγχολική του διάθεση:

*«Επλήρου την καρδίαν του πλημμύρα αισθημάτων,
Και ήτον ανάγκ' εις φιλικάς να εκχυθή καρδιάς.
Όλα εντός μας η χαρά ή λύπη εκχυλίσει,
Λαλεί τις μη παρατηρών προς τίνας θα λαλήσει».*¹¹⁸

Ο ποιητής αποκάλυψε πως κάθε βράδυ ανεβαίνει στον ιερό βράχο αναπολώντας τη δόξα των προγόνων και συνομιλεί με τον Περικλή:

*-«Ηξέυρετε ότι ενώ υπνώττ' η πόλις, μόνος
«Προς την Ακρόπολιν χωρώ βραδέως νύχτα πάσαν,
«Και θλιβερώς αναπολώ εγγύς του Παρθενώνος
«Την δόξαν των προγόνων μας, ταχέως αποπτώσαν.
«Πολλάκις δια του νοός ζων εις καιρούς ωραίους,
«Εκεί συνδιαλέγομαι μετά του Περικλέους.»*¹¹⁹

¹¹⁷ Αλέξανδρος Βυζάντιος, *Ο Κλεινίας*, στ. 43-48.

¹¹⁸ *Ο.π.*, στ. 51-54.

¹¹⁹ *Ο.π.*, στ. 55-60.

Χθες μάλιστα καθώς επέστρεφε από την καθιερωμένη βόλτα του, άκουσε ένα παράξενο τραγούδι, το οποίο έψαλλε μια όμορφη κοπέλα που ήταν γονατισμένη και κρατούσε ένα σταυρό. Τότε ο φίλος τον διέκοψε λέγοντας πως ο έρωτας ήταν η αιτία της μελαγχολίας του και ο ποιητής απάντησε ότι δεν είχε δίκιο και πως ποτέ δεν είχε αντικρύσει πριν τέτοια ομορφιά:

-«Πολύ απίθανος αυτή δεν είναι η μαντεία.
«Αν ήσο, Φίλων, μετ' εμού και αν την εθεώρεις,
«Και σου θα συνετρίβετο βιαίως η καρδιά
«Από το θείον όραμα της ευχομένης κόρης.¹²⁰

Στο σπίτι βρισκόταν και η Κορίνθια εταίρα Λαΐδα, περίφημη για την ομορφιά της, η οποία θύμωσε με τις φιλοφρονήσεις του ποιητή για την κοπέλα. Απευθυνόμενη σε εκείνον του είπε πως δεν συγκρίνεται η μέρα με τη νύχτα και η λατρεία του Χριστού με τη λατρεία της Αφροδίτης:

«Συγκρίνετ' ευκολότερα η νύξ με την ημέραν,
«Παρά η λάτρις του Χριστού κ' η λάτρις της Κυθύρης!¹²¹

Ο ποιητής τότε αναρωτιόταν ποια από τις δύο αδίκησε και κατόπιν συνέχισε την αφήγησή του λέγοντας πως το άσμα της κοπέλας ήταν η νυχτερινή προσευχή της:

-«Ποίαν των δύο άρα γε ηδίκησα συγκρίνων ;»
Είπ' ο Κλεινίας, κ' ήρχισε να διηγήτ' εκ νέου.¹²²

Τα λόγια της προσευχής της, του προκάλεσαν μεγάλη εντύπωση καθώς ευλογούσε εχθρούς και φίλους:

«Ήσαν παράδοχοι πολύ της προσευχής οι λόγοι.
«Μητέρα, φίλους, συγγενείς και πάντα προσφιλή της,
«Αλλ' προ πάντων τους εχθρούς από ψυχής ηυλόγει,
«Κ' ήτο γαλήνη, έκστασις, αγάπ' η προσευχή της.¹²³

Μόλις ολοκληρώθηκε το γαλήνιο άσμα της χωρίς να αναφέρει κάποιο σύζυγο ή φίλο, ο ποιητής επέστρεψε στο σπίτι του και από τότε δεν μπορεί να ξεχάσει τη μελωδία και τις ήρεμες λέξεις της προσευχής της. Μάλιστα όταν ο ποιητής αποκοιμήθηκε, την ονειρεύτηκε.

Αν δεχτούμε πως στο ποίημα λανθάνει η αντιπαράθεση του ρομαντισμού και του κλασικισμού, τότε καταλαβαίνουμε πως η νύχτα εξισώνεται με την Λαΐδα, τη λατρεία της Αφροδίτης και τον κλασικισμό, ενώ η μέρα ταυτίζεται με τη λατρεία του Χριστού, την κοπέλα που προσεύχεται και τον ρομαντισμό. Τότε συμπεραίνουμε πως θετικό πρόσημο αποδίδεται από τον ποιητή στη δεύτερη ομαδοποίηση, χωρίς βεβαίως να υπάρχει καμία διάθεση υποβάθμισης της πρώτης. Άλλωστε ο ποιητής λέει πως δεν γνωρίζει τελικά ποια από τις δύο κοπέλες έχει αδικήσει. Η Λαΐδα βρισκόταν από την αρχή στο σπίτι του και συμβολίζει την κλασική κληρονομιά, ενώ η άλλη κοπέλα τον μάγεψε με την ευσέβεια και την καλοσύνη

¹²⁰Ο.π., στ. 73-76.

¹²¹Ο.π., στ. 81-82.

¹²²Ο.π., στ. 85-86.

¹²³Ο.π., στ. 91-94.

της καρδιάς της. Οι φίλοι κατηγορούν έμμεσα τον οικοδεσπότη πως ονειροβατεί. Εκείνος από την άλλη τους απαντά έμμεσα πως αμφιταλαντεύεται ανάμεσα σε δύο τελειώς διαφορετικές αντιλήψεις με ένα προβάδισμα προς τον ρομαντισμό. Το τελικό συμπέρασμα είναι η αναγνώριση και των δύο ρευμάτων, απόρροια της κλασικορομαντικής εποχής.

ΦΩΤΕΙΝΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΟΥ

Στην ανθολογία του Ματαράγκα βρίσκεται μια γυναικεία ποιητική φωνή του 19^{ου} αιώνα. Πρόκειται για τη Φωτεινή Οικονομίδου, η οποία δεν ανθολογείται ξανά σε κάποια άλλη ποιητική συλλογή. Γνωρίζουμε ότι γεννήθηκε στην Αθήνα το 1855 και πέθανε το 1883. Τα ποιήματά της δημοσιεύτηκαν σκόρπια στα λογοτεχνικά περιοδικά της εποχής, χωρίς ακόμη να έχει εκδοθεί ολόκληρη η ποιητική δημιουργία της. Υπήρξε μάλιστα συνεργάτης σε εβδομαδιαίο γυναικείο περιοδικό που λεγόταν *Οικογένεια*, το οποίο δημοσιεύτηκε στην Αθήνα τον Ιανουάριο του 1897, υπό τη διεύθυνση της Άννας Σερούιου.¹²⁴ Υπάρχει επίσης ένα σκίτσο της στο περιοδικό *Ποικίλη Στοά* του 1884.¹²⁵ Ο ρομαντισμός δεσπόζει στους στίχους της και προκαλεί συγκίνηση με την ευαίσθητη ποίησή της. Ενδεχομένως η ποιητική γραφή της Οικονομίδου να αποτυπώνει την πνιγηρή και ασφυκτική ατμόσφαιρα των γυναικών της εποχής της. Αυτό υποστηρίζει η Καλλιρρόη Παρρέν στην *Εφημερίδα των Κυριών* δώδεκα χρόνια μετά το θάνατο της ποιήτριας.¹²⁶ Η Παρρέν υποστηρίζει πως σε κάποια άλλη εποχή, η Οικονομίδου θα μπορούσε να αναδειχθεί σε εξέχουσα καλλιτεχνική προσωπικότητα όπως οι ποιήτριες της αρχαιότητας. Όμως το οικογενειακό περιβάλλον της περιβάλλον (ο πατέρας Αναγνώστης Οικονομίδης και ο θείος Φίλιππος Ιωάννου) ήταν αποθαρρυντικό.¹²⁷

Στο ποίημα «Σφάλλω;» η αφηγήτρια εξομολογείται πως η ποίηση είναι η μόνη της λατρεία και η ζωή της περνά συνθέτοντας στίχους. Η ποίηση γίνεται ένα μέσω φυγής από τα στενά κοινωνικά πλαίσια που έχουν επιβληθεί στο γυναικείο φύλο της εποχής. Μάταια προσπαθεί να υποβάλλει στην καρδιά της τη λογική. Καταριέται τη μοίρα της και επιθυμεί να είχε διαφορετικό χαρακτήρα. Ο πόνος που βιώνει την οδηγεί στη σύνθεση θρηνητικών μόνο τραγουδιών. Αναρωτιέται μήπως κάνει λάθος που εκφράζει τα συναισθήματά της και χρησιμοποιεί ρητορικές ερωτήσεις για να καταστήσει σαφές πως όταν κάποιος βιώνει τον πόνο, είναι φυσικό να τον εκφράσει στην ποιητική του παραγωγή:

*«Αν τονίζω εις θρηνώδη μόνον άσματα την λύραν
Και αν μόνου παραπόνου με αυτήν φωνήν αφήνω,
Αν αδυνατώ τας σκέψεις που με τίκουν να αποβάλλω
ΣΦΑΛΛΩ;*

*Σφάλλω αν τους στίχους τούτους εκ του στήθους μου εκβάλλω
Αιμοστάζοντας και δάκρυ αν τους ραίνει ενώ γράφω;*

¹²⁴Ειρήνη Ριζάκη, *Οι «γράφουσες Ελληνίδες»*. Σημειώσεις για τη γυναικεία λογοισόνη του 19^{ου} αιώνα, σ. 73.

¹²⁵«Φωτεινή Α. Οικονομίδου» *Ποικίλη Στοά*, *Ετήσιον Ημερολόγιον* 1884, 215-216.

¹²⁶«Φωτεινή Οικονομίδου», *Εφημερίς των Κυριών* (11 Ιουνίου 1895): «Πνιγηρά και ασφυκτική ατμόσφαιρα δια γυναίκας, αίτινες εσκέπτοντο και ησθάνοντο ως η Φωτεινή».

¹²⁷Ειρήνη Ριζάκη, *Οι «γράφουσες Ελληνίδες»*. Σημειώσεις για τη γυναικεία λογοισόνη του 19^{ου} αιώνα, σ. 115.

*Δεσμευμένη... αν στενάζω, εάν καταρώμαι σφάλλω
Κ' είναι σφάλμα τη γραφίδα εις χολήν εάν τη βάφω;
Ο αλγών ανίσως πόνου, αλγηδόνας φωνήν βάλει*

Σφάλλει;»¹²⁸

Στην ανθολογία του 1880 υπάρχει ένα ακόμη ποίημα της Οικονομίδου που αναφέρεται στη δική της οπτική για τη λειτουργία της ποίησης. Το ποίημα αφιερώνεται στο θάνατο του μικρού Αιμιλίου, γιου του Αχιλλέα Παράσχου. Εκείνη ωστόσο ξεφεύγει από τη βασική θεματική του ποιήματος και σχολιάζει την ποιητική γραφή της. Η ποιήτρια απευθύνεται προς τον Παράσχο και του ζητά να της επιτρέψει να κλάψει εκείνη στη θέση του. Του θυμίζει πως ο βίος των ποιητών είναι οικτρός και άθλιος. Ο πόνος κυριαρχεί στη ζωή των ποιητών:

*«Οικτρός ωρίσθη, άθλιος των ποιητών ο βίος·
Μη θρήνει, μη το δάκρυ σου ματαίως αναλίσκεις,
Αν πόνον μόνον πανταχού ευρήκες και ευρίσκεις
Ω, μη θρηνείς: ο βίος μας δεν γίνεται αλλιώς».¹²⁹*

Η ποιήτρια παραδέχεται πως τα τραγούδια της εκφράζουν μόνο τον πόνο και την απελπισία, εκείνη όμως θα ήθελε να γράψει μόνο ευχάριστα ποιήματα, τα οποία θα παρηγορούν τις δυστυχημένες καρδιές. Η ρομαντική όμως έκφραση συνάδει με τις ποιητικές εκφραστικές της ανάγκες, γι' αυτό το λόγο τα ποιήματά της είναι πένθιμα και αντικατοπτρίζουν την ψυχή της.

*«Πάντος θρηγούντος ήθελον το δάκρυ ν' απομάζω,
Παρηγορίας βάλαμον εις πάντας να σταλάζω,
Και πανταχού μόνον χαράν, χαράν να διαχέω.
Ναι ήθελον του στήθους μου καλύπτουσα τον πόνον
Την λύραν μου δι' άσματα φαιδρά να θίγω μόνον.*

*Και όμως!... όλως πένθιμα τα άσματά μου είναι,
Και είναι πάσα λέξις μου κραυγή απελπισίας·
Τα πάντα βλέπω ζοφερά, υπ' όψεις απαισίας,
Και είναι και οι σκέψεις μου απαίσιοι και εκείνοι...»¹³⁰*

ΑΓΓΕΛΟΣ ΒΛΑΧΟΣ

Στην ποιητική συλλογή του Ματαράγκα εντοπίζουμε ένα ποίημα του Άγγελου Βλάχου, το οποίο τιτλοφορείται «Φιλαρμονική Εταιρεία». Ο ποιητής τοποθετείται υπέρ της εγχώριας ποιητικής τέχνης και αποδοκιμάζει τη μίμηση της ευρωπαϊκής λογοτεχνίας. Αυτή η τοποθέτηση εντάσσεται στις αντιρομαντικές τάσεις της εποχής. Η εξήγηση βεβαίως σχετίζεται πάλι με εθνικούς λόγους, δηλαδή προτάσσεται η αρχαϊστική ελληνική ποίηση,

¹²⁸ Φωτεινή Οικονομίδου, *Σφάλλω*; στ. 18-21.

¹²⁹ Φωτεινή Οικονομίδου, *Τω ποιητή Αχιλλεί Παράσχω. Εις το θάνατο του μονοετούς Αιμιλίου του*, στ. 7- 10.

¹³⁰ *Ο.π.*, στ. 32- 40.

έναντι της ξενόφερτης ευρωπαϊκής ποίησης, καθώς η συνέχιση μιας ποιητικής παράδοσης από την ελληνική αρχαιότητα μέχρι τη σύγχρονη τους εποχή, εξασφάλιζε την ενίσχυση της ελληνικής εθνικής ταυτότητας. Ας δούμε πιο αναλυτικά τις απόψεις του Άγγελου Βλάχου περί ποίησης. Στην πρώτη στροφή ξεκάθαρα προτρέπει τους ποιητές να μην δανείζονται ξένες μελωδίες, ούτε ωδές ξένων σειρήνων, παρόλο που αναγνωρίζει πως οι μελωδίες αυτές είναι ευχάριστες, ωστόσο επιμένει στην ξενική καταγωγή τους:

*«Μη πλέον δάνειοι μελωδοί,
Μήτε σειρήνων ξένων ωδή
Όπου κοιτίδα αι Μούσαι είχαν·
Είναι το ξένον μέλος ηδύ,
Αλλ' όμως ξένον έχει τον ήχον».*¹³¹

Υποστηρίζει πως είναι αδύνατο να έσβησε κάθε παλαιός ήχος στον Όλυμπο του Δία και θεωρεί ότι οι αρχέγονοι ήχοι έχουν απλώς υπνωτιστεί προσωρινά. Έπειτα, τονίζει ότι ποιητές που αγαπούν την πατρίδα μπορούν να ξυπνήσουν τους σεβαστούς υπνωτισμένους ήχους. Τα πάτρια χείλη των ποιητών πρέπει να άδουν ευχάριστες ελληνικές μελωδίες, συνεπαίρνοντας έτσι το πατριό ελληνικό πλήθος:

*«Πάτριον χείλος να τας εγείρει,
Κ' εις μελωδήματα ευηγή,
Πάτριον πλήθος να συναγείρει».*¹³²

Ο Βλάχος πιστεύει ότι το ελληνικό κοινό ενθουσιάζεται μόνο όταν βρίσκεται στον ναό Ελληνίδας Μούσας και θα στεφανώσει με στέμμα μυρτιάς μόνο τους Έλληνες ποιητές. Το αρχαιοελληνικό στεφάνωμα συμβολίζει τη μελλοντική καταξίωσή τους και την εξασφάλιση της υστεροφημίας τους:

*«Εις Ελληνίδος μούσης ναόν
Ο έλλην τότε ενθουσιών
Έλληνας ψάλτας θα ευφημήσει,
Και στέμμα μύρτων αυτοφρών
Τας κεφαλάς των θέλει κοσμήσει».*¹³³

Τέλος, ο Βλάχος καταλήγει στο συμπέρασμα πως τα πατριωτικά ποιήματα, θα εμπυχώσουν τους Έλληνες πολεμιστές και αυτοί θα οδηγηθούν στην κατάκτηση νέων τροπαίων στα οποία θα προστεθούν στα παλαιά:

*«Τότε πατρίου χείλους παιάν
Των μαχητών μας την στρατιάν
Θα φέρ' εις δόξαν νέων τροπαίων,
Και εις την δάφνην την παλαιάν
Θα προσαρτήσει στέφανον νέον».*¹³⁴

¹³¹ Άγγελος Βλάχος, *Φιλαρμονική εταιρεία*, στ. 1-5.

¹³² *Ο.π.*, στ. 13-15.

¹³³ *Ο.π.*, στ. 16-20.

¹³⁴ *Ο.π.*, στ. 21-25.

Η μεταφρασμένη λογοτεχνία του 19^{ου} αιώνα αποτελεί ένα ογκώδες κεφάλαιο που ξεφεύγει από τη θεματική της παρούσας εργασίας. Ωστόσο στην ανθολογία του Μатарάγκα εντοπίζουμε ένα απόσπασμα του Σίλλερ περί ποίησης μεταφρασμένο από τον Άγγελο Βλάχο, γεγονός που μας οδηγεί στην υπόθεση πως ενδεχομένως οι θέσεις που εκφράζονται στο απόσπασμα συγγενεύουν με εκείνες του μεταφραστή του. Το ποίημα περιγράφει τη διανομή της γης από τον Δία στους ανθρώπους. Ο θεός του Ολύμπου προσφέρει ως κληροδοτήματα διαφορετικά χαρίσματα σε κάθε θνητό:

*«Τον κόσμον λάβει'» έκραζε ο Ζευς, περί τον θρόνον
καλών τα πλήθη των θνητών.
**Κληρός σας έστω διαρκής δι' όλων των αιώνων,
σεις διανείματε αυτόν».**¹³⁵*

Στο κάλεσμα της μοιρασιάς ανταποκρίνονται όλοι οι άνθρωποι νέοι και ηλικιωμένοι. Έτσι λοιπόν δίνεται στον γεωργό η δυνατότητα θερισμού της γης, στους νέους παραχωρείται η ικανότητα του κυνηγιού, στους εμπόρους προσφέρονται τα κέρδη. Τελευταίος καταφθάνει ο ποιητής όταν πια όλα είχαν μοιραστεί και δεν είχε απομείνει τίποτε για 'κείνον. Ο ποιητής γεμάτος απελπισία και με δάκρυα στα μάτια, επικρίνει τον Δία για την παράλειψη παροχής κάποιου αγαθού στον *πιο πιστό γιό του*. Ο Δίας αποδίδει την ολιγωρία στην συνήθεια των ποιητών να βρίσκονται σε μαγικές οδούς και σε ονειρικές καταστάσεις, μακριά από την πραγματικότητα:

*«**Αν εις ονείρων έτρεχες τας μαγικάς οδούς,
τι σε ωφελεί τώρα ο θρήνος;**»¹³⁶*

Έπειτα, ο Δίας ρωτά τον ποιητή γιατί άργησε να προσέλθει στο μοίρασμα των αγαθών. Ο ποιητής απαντά πως βρισκόταν συνεχώς δίπλα του και πως δεν έβλεπε τίποτε άλλο, παρά μόνο το θεό. Από όλα τα θνητά δημιουργήματα ο ποιητής ήταν θαμπωμένος από το θεικό φως του ουρανού:

*«Τυφλός προς τ' άλλα, μόνον σε έβλεπ' ο οφθαλμός μου,
σε ήκουον προς παν κωφός·
Συγχώρει αν με αφήρπασε του υπόλοιπου κόσμου
το θείον τ' ουρανού σου φως.»¹³⁷*

Τότε ο Δίας εντυπωσιασμένος από τα λόγια του ποιητή, απαντά πως η γη και η θάλασσα δεν του ανήκουν πια, αφού δόθηκαν στους ανθρώπους αλλά θα μοιράζεται το μοναδικό κτήμα του, τον ουρανό μόνο με τον ποιητή:

*«Πλην τώρα πλέον, είπ' ο Ζευς, κτήμα δεν είν' εμού
και γη και θάλασσα και θήρα·
**αν θέλεις εις τον ουρανό να ζήσωμεν ομού,
ελθέ, σε είν' ανοιχτή η θύρα.**»¹³⁸*

¹³⁵ Η διανομή της γης, στ. 1-4.

¹³⁶ Ο.π., στ. 21-22.

¹³⁷ Ο.π., στ. 25-28.

¹³⁸ Ο.π., στ. 29-32.

Η γη και η θάλασσα παραχωρήθηκαν στους ανθρώπους, ο ποιητής όμως απέκτησε από τον Δία τον ουρανό, δηλαδή το θεϊκό δώρο της αθανασίας και κατ' επέκταση της υστεροφημίας. Ο ποιητής εξισώνεται με τον θεό, τοποθετείται στον ουρανό, πάνω από τη γη και δε θεωρείται πια άνθρωπος, αλλά αποκτά θεϊκές ιδιότητες. Όπως ο θεός δέχεται τις τιμές και το σεβασμό των θνητών, έτσι και ο ποιητής μέσω του ποιητικού έργου νικά τη λησμοσύνη των θνητών στο πέρας των αιώνων και σημαδεύει αιώνια την ανθρωπότητα. Η ποιητική τέχνη επομένως δύναται να απομακρύνει τον ποιητή από τον κόσμο των θνητών και να του αποδώσει θεϊκές ιδιότητες. Αν ανατρέξουμε στα ποιήματα που έχουν παρουσιαστεί μέχρι τώρα, διαπιστώνουμε πως πρώτη φορά αποδίδεται στην τέχνη τέτοια βαρύνουσα σημασία. Η ποίηση αποκτά τον αυθυπόστατο χαρακτήρα της πέρα από τη γήινη πραγματικότητα. Θέση βεβαίως που εκφράζει πρωτίστως τον Γερμανό ποιητή και ίσως συμμερίζεται ο Άγγελος Βλάχος. Οι Αθηναίοι ποιητές του 19^{ου} αιώνα όπως έχει ήδη γραφτεί, αντιμετώπιζαν την τέχνη σαν ένα μέσο για κοινωνικούς και κυρίως εθνικούς σκοπούς. Τη σύνδεση τέχνης και κοινωνίας βρίσκουμε στα ποιήματα και στις πραγματείες του Σίλλερ, ο οποίος θέλησε να καταδείξει πως η τέχνη μπορεί να βοηθήσει τον άνθρωπο να επιτύχει την εσωτερική αρμονία και πως μέσα από την «αισθητική αγωγή» του κάθε πολίτη μπορεί να προαχθεί μια πιο ανθρώπινη κοινωνική τάξη. Έτσι οι στοχασμοί του για την αισθητική συνδέονται με την πολιτική και κοινωνική του σκέψη.¹³⁹

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΠΑΠΑΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ

Ο Δημήτρης Παπαρηγόπουλος (1845-1873) είναι από τους τελευταίους πιστούς εκπροσώπους του ρομαντικού κινήματος. Η κριτική έχει επισημάνει στην πεισιθάνατη ποίηση του το έντονα απαισιόδοξο πνεύμα της.¹⁴⁰ Ορισμένοι κριτικοί τονίζουν τη φιλοσοφική διάθεση των ποιημάτων του και τον προβληματισμό του γύρω από την αθλιότητα και ματαιότητα του κόσμου.¹⁴¹ Στην ανθολογία υπάρχει ένα ποίημα ενδεικτικό της κοσμοθεωρίας του. Ισχυρίζεται λοιπόν πως δεν ενδιαφέρεται για την ποιητική δόξα αλλά προτιμά να απολαμβάνει την ύπαρξη του μέσω του έρωτα. Του αρκεί αυτή εδώ η ζωή και αδιαφορεί για την ιστορία των πραγμάτων. Ο Παπαρηγόπουλος φαίνεται πως προτιμά το παρόν από το ιστορικό παρελθόν. Θεωρεί ότι η Ιστορία δύναται να διαστρεβλώσει την αλήθεια και αξιοποιείται στις ευγενικές τάξεις. Θυμάται το παράδειγμα του ενάρετου Σωκράτη που τώρα η ανθρωπότητα τον φθονεί. Ο ποιητής δεν επιθυμεί τη δόξα διότι σχετίζεται με τη γήινα θέματα και εκείνος στοχεύει στα αιώνια, υπονοώντας την πίστη του στον Θεό:

*«Δεν θέλω δόξαν· εις της γης τας απραπούς αν βαίνω,
Τον ουρανόν το όμμα μου πιστώως ενατενίζει.
Η δόξα έρπει εις την γην· παρά τω πλάστη μένω,
Οπόταν εις το άπειρον ο νους μου βηματίζει».*¹⁴²

Οι προαναφερθείσες θέσεις του Παπαρηγόπουλου διαφοροποιούνται από τις απόψεις των Φαναριωτών, των οποίων βασική επιδίωξη είναι η εξασφάλιση της υστεροφημίας τους και γενικότερα η διατήρηση της ιστορικής μνήμης των Ελλήνων. Η ενίσχυση της εθνικής δόξας

¹³⁹ Πάπυρος- Larousse- Britanica, τόμος 54, σ. 56-58.

¹⁴⁰ Λίνος Πολίτης, *Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας*, σ. 178.

¹⁴¹ Γλυκερία Πρωτόπαπα- Μπουμπουλίδου, *Η Αθηναϊκή Σχολή. Γραμματολογικό Διάγραμμα*, σ. 32.

¹⁴² Δημήτρης Παπαρηγόπουλος, *Δεν θέλω δόξα*, στ. 25-28.

βρίσκεται στο επίκεντρο της ποίησης τους. Αντιθέτως ο Παπαρηγόπουλος αδιαφορεί για τέτοιου είδους ποιητικές επιδιώξεις, αδιαφορεί για τα στέμματα των ηρώων, καθώς είναι βαμμένα με αίμα:

*«Ας ανυμνεί την παγεράν ισχύν η οικουμένη·
Ας στέφωσιν την κεφαλήν του ήρωος με στέμμα·
Η νίκη, άνωθεν σωρού πτωμάτων ιπταμένη,
Φρικώδη φέρει στέφανον, βαμμένον εις το αίμα».*¹⁴³

Οι μοναδικές αξίες που αναγνωρίζονται από τον ποιητή είναι οι ρομαντικές αξίες του έρωτα και της φύσης. Όπως έγινε φανερό, δεν υπάρχουν λεπτομερείς και σαφείς αισθητικές θέσεις, ωστόσο σκιαγραφείται η κοσμοθεωρία του περί υστεροφημίας.

ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗΣ

Ο Σπυρίδων Βασιλειάδης (1845- 1874) ανήκει στη δεύτερη λογοτεχνική ομάδα του ελληνικού ρομαντισμού και σημείωσε μια αξιόλογη δραστηριότητα στον πνευματικό και γενικότερα κοινωνικό τομέα των χρόνων του.¹⁴⁴ Υπήρξε ένας από τους ιδρυτές του φιλολογικού συλλόγου «Ο Παρνασσός». Εξέδωσε τις ποιητικές συλλογές «Εικόνες και κύματα» και «Έπεα περόντα», στις οποίες συνδυάζει την κλασικολατρεία με τη ρομαντική διάθεση.¹⁴⁵ Στα ελληνικά ποιήματα του 19^{ου} αιώνα υπάρχουν αρκετά στιχουργήματα που αφιερώνονται σε κάποιους άλλους ποιητικούς δημιουργούς. Αυτές οι αφιερωματικές γραφές αποτελούν αφορμή έκθεσης ποιητικών θέσεων. Ο γράφων ποιητής αναλύει τις θέσεις του για τον συνάδερφό του και εμμέσως φανερώνει τις προσωπικές του αντιλήψεις. Μια τέτοια περίπτωση συναντάμε στο ποίημα του Βασιλειάδη, το οποίο ίσως απευθύνεται στον Ιωάννη Καρασούτσα. Γενικά ο ποιητής υποστηρίζει τη συναισθηματική πλευρά του ανθρώπου και κατ' επέκταση αποκαλύπτει την αποδοχή ρομαντικών θεωριών. Ο πρωτοπρόσωπος αφηγητής με συμπονετικό ύφος ισχυρίζεται πως γνωρίζει τους πόνους και τους ρεμβασμούς που ταλαιπωρούν τον φίλο του. Ουσιαστικά ο Βασιλειάδης ταυτίζει τις εμπειρίες του φίλου του με τις δικές του στις δέκα πρώτες τετράστιχες στροφές και στο τέλος κάθε στροφής επαναλαμβάνει τη συμβουλή του κοινωνικού περίγυρου του φίλου του. Το ομιλούν πρόσωπο γράφει ότι γνωρίζει πως είναι να μην τον καταλαβαίνει κανείς, όλοι να τον χλευάζουν και να αναγκάζεται να κρύβει τα όνειρά του, τη στιγμή που ο περίγυρος τον συμβουλεύει να εργαστεί:

*«Να μη σε εννοεί ουδείς, καθείς να σε χλευάζει,
Να φέρεις ως παλλάδια κρυπτά τα όνειρά σου,
Εις την οδόν η τέθριππος «Εμπρός!» να σου φωνάζει
Και να σοι γράφει θείος τις **ανίλεως: Εργάσου**».*¹⁴⁶

Ο ποιητής γράφει πως έχει απολαύσει την ομορφιά της φύσης περπατώντας σε ανθισμένους λόφους, ενώ οι περαστικοί τον προτρέπουν μόνο να εργάζεται. Έχει ζήσει ακόμα τη μαγεία της δύσης του ηλίου και καθώς τα μάτια του απολαμβάνουν την άβυσσο του ουρανού, οι ανίσθητοι άνθρωποι του λένε: εργάσου! Τις στιγμές που κυριεύεται από έρωτα για κάποια

¹⁴³ Ο.π., στ. 29-32.

¹⁴⁴ Γλυκερία Πρωτόπαπα- Μπουμπουλίδου, *Η Αθηναϊκή Σχολή. Γραμματολογικό Διάγραμμα*, σ. 33.

¹⁴⁵ Γεώργιος Καλαματιανός, *Σύντομη Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας*, σ. 73.

¹⁴⁶ Σπυρίδων Βασιλειάδης, *Τω φίλω Ιωάννη Κ.*, στ. 5-8.

κοπέλα και τη μια βιώνει τον ενθουσιασμό και από την άλλη βυθίζεται στο πένθος, οι άνθρωποι τριγύρω του ατάραχοι τον συμβουλεύουν να εργαστεί. Όταν προβληματίζεται για την ανθρωπότητα ή νιώθει λύπη για τη φτώχεια του και στιχουργεί την ματαιότητα της ζωής, τότε οι άνθρωποι εξακολουθούν να τον προτρέπουν να εργαστεί. Η επωδός πάντοτε αντηχεί τη φράση: εργάσου!

*«Αγνώστων πόνων ναυαγός αν νοχελής πλανάσαι,
Αν απαυδάς και πίπτωσι θερμά τα δάκρυνά σου,
Και ως τι κήτος, πλανηθέν κάτω εδώ, κτυπάσαι,-
Η ανοικτίρμων επωδός πάντοτε ηχεί: Εργάσου».*¹⁴⁷

Καταλαβαίνουμε πως οι στίχοι αποτελούν ειρωνεία απέναντι σε όσους ακολουθούν την πεζή πραγματικότητα, χωρίς να ενδιαφέρονται για τις συναισθηματικές ανάγκες του ανθρώπου-ποιητή. Ο περίγυρος εμφανίζεται απαθής και σκληρός, γι' αυτό ο Βασιλειάδης χρησιμοποιεί τα εξής επίθετα: «ανάισθητοι, αφρόντιδες, ανάλγητοι και ατάραχοι άνθρωποι», ενώ ειρωνικά τους αποκαλεί φρόνιμους και φιλόανθρωπους. Η άκρως επιμελημένη ποιητική γραφή είναι καταστατική αρχή της κλασικής τέχνης. Θυμόμαστε την προτροπή του κλασικιστή Νικολά Μπουαλώ για διεξοδική και λεπτομερή εργασία της ποιητικής γραφής:

*«Βραδέως σπεύδετε: και χωρίς ν' απογοητεύεστε
Είκοσι φορές το έργο σας να ξαναδουλεύετε:
αδιάκοπα λειαινέτε και πάλι λειαινέτε,
συχνά ν' αφαιρείτε, σπανίως προσθέτετε».*¹⁴⁸

Ο Βασιλειάδης υπονομεύει τη φράση «Εργάσου» των κλασικών και στις επόμενες στροφές θα φανερώσει την αντίθεσή του. Ο αφηγητής θυμάται τα λόγια του φίλου ποιητή, ο οποίος πίστευε πως το ποιητικό ταλέντο πρέπει να αξιοποιηθεί για τη σωτηρία της Ελλάδας, στο πρότυπο του Αισχύλου. Αυτή η ιδεολογία ακολουθήθηκε από τον Καρασούτσα και προέρχεται από κλασικιστικές αντιλήψεις περί τέχνης:

*«Αλλά αν ο πλάστης έσπειρεν εντός σου, λέγεις, κάτι
Και δια θείων στίχων σου σωθεί ποτέ η Ελλάς σου
Και σπεύσει πάσα γης ψυχή φιλελληνικωτάτη;
Αισχύλος συ; Θα είπωσιν· άφες αυτά: Εργάσου».*¹⁴⁹

Ο Βασιλειάδης όμως επικρίνει εμμέσως αυτή τη στάση του Καρασούτσα και αντιπροτείνει τη ρομαντική αισθητική. Στις επόμενες στροφές η λέξη «εργάσου» χρησιμοποιείται από τον Βασιλειάδη στην αρχή των στίχων με ειρωνική χροιά, καταδεικνύοντας την παράλογη προσπάθεια του ποιητή να απαρνηθεί τη συναισθηματική φύση του. Οι ρομαντικοί υποστήριζαν την πηγαία και αυθόρμητη ποίηση. Ο Wordsworth στον πρόλογο των *λυρικών παλαάντων του* παρουσιάζει τη ρομαντική αισθητική του, γι' αυτό πιστεύει ότι «η μεγάλη

¹⁴⁷Ο.π., στ. 33-36.

¹⁴⁸Νικολά Μπουαλώ, *Ποιητική Τέχνη*, στ. 171-174, σ. 31.

¹⁴⁹Σπυρίδων Βασιλειάδης, *Τω φίλω Ιωάννη Κ.*, στ. 37-40.

ποίηση δεν είναι παρά το αυθόρμητο ξεχείλισμα έντονων συναισθημάτων». ¹⁵⁰ Ο αφηγητής απευθυνόμενος πάντα προς τον φίλο του, τον προτρέπει ψευδώς να ελέγχει τη φαντασία του και να καταπολεμά τα συναισθήματά του:

*«Εργάσου, ναι. Κατάστειλον τας πτήσεις του νοός σου,
Μαστίγωσον το στήθος σου, αν ακόμα πάλλει,
Μη βλέπεις τ' άστρα τ' ουρανού, την ίριδα της δρόσου;-
Εμπρός. Της ύλης η ζωή έχει φρικώδη κάλλη» ¹⁵¹*

Ο Βασιλειάδης παρακινεί ψευδώς να μην παρατηρεί πια τα αστέρια και τη δροσιά του ουράνιου τόξου. Πάντα με έντονο ύφος γράφει πως η ζωή της ύλης έχει φρικώδη ομορφιά. Έπειτα επισημαίνει τις αλλαγές στην ελληνική πραγματικότητα από την εποχή της αρχαιότητας μέχρι τη δική του εποχή. Διαπιστώνει τις κοινωνικές και αισθητικές διαφορές. Ο ποιητής γράφει πως η αν Χίος γέννησε τον όμηρο, κάποτε αυτό το νησί απολάμβανε τα έπη, τώρα όμως οι Χιώτες ακούν κάποιον άλλο τυφλό, τον Πλούτο. Η τέχνη στην εποχή του έχει γίνει μια σκιά τυράννου που τραγουδά. Ενδεχομένως στο στίχο λανθάνει κάποια δυσάρεσκεια προς τη βασιλική εξουσία. Στην κοιλάδα δεν ακούγεται το άσμα της ποίησης αλλά η ατμάμαξα:

*«Εργάσου. **Το ειδύλλιον της παλαιάς Ελλάδος,**
Σκαιά η τέχνη, τύραννος βρυγμών χειμώνος άδων,
Κατέφθειρε· και σήμερα εν μέσω της κοιλάδος
Ακούεται ατμάμαξα, αντί νυμφών δρυάδων».* ¹⁵²

Κατόπιν ο ποιητής καταπιάνεται με τους χυδαίους ανθρώπους που προσποιούνται τους σεμνοπρεπείς και δίνουν τις ανάλογες συμβουλές. Συγκεκριμένα τους παρακινούν να κολακεύουν και να λατρεύουν τα χρήματα, να πνίγουν το θυμό και να υποστηρίζουν κάθε τυραννική- εξουσιαστική μορφή:

*«Εργάσου. **Τους εγνώρισα εκείνους τους σπουδαίους,**
Εκείνους τους σεμνοπρεπείς ή με μορφήν γλυκείαν,
Τους πρώτους εις τα πρώτιστα, τους μηδαμώς χυδαίους
Α, πώς νοούσιν αυτοί την κοινωνίαν:*

*Εργάσου. **Πνίγε τον θυμόν και μόνον ραδιούργει,**
Πίπτε προ των τυράννων σου και ασθενείς τυράννει·
Τον δρόμον τούτον, φίλε μου, όλ' της γης πανούργοι
Εβάδισαν και ώφθησαν ως Καίσαρες οι νάνοι».* ¹⁵³

¹⁵⁰ Ζ. Δ. Αϊναλής, Μ. Παπαντωνόπουλος, *Ρομαντική Αισθητική. Οι ποιητές των Λιμνών και η σχολή της Ιένας*, σ. 85-86.

¹⁵¹ *Ο.π.*, στ. 45-48.

¹⁵² *Ο.π.*, στ. 57-60.

¹⁵³ *Ο.π.*, στ. 69-76.

Το δρόμο αυτό τον ακολούθησαν όλοι οι πανούργοι της γης και πορεύτηκαν στην ζωή τους σαν Καίσαρες. Συνεχίζοντας την έκθεση της τακτικής των πανούργων της ιστορίας, τον συμβουλεύει να μένει έκθαμβος μπροστά σε ηλίθιους και να τα βλέπει όλα όμορφα. Αλλοίμονο αν κάνει μορφασμούς ή κουνήσει το κεφάλι του ειρωνικά. Οι πανούργοι τον συμβουλεύουν να κολακεύει την ημέρα και τη νύχτα να ξεχνά όσα έχει πει. Προτείνει τέλος να συνάπτει βδελυρές φιλίες, να συμμετάσχει σε εταιρισμούς ληστών. Η εξαπάτηση και η ληστεία θα είναι η μόνη εργασία του και του ζητά να μην καλείται άνθρωπος, ούτε Έλληνας.

Ένα ακόμη ποίημα εντοπίζουμε στην ανθολογία του Ματαράγκα και φανερώνει τη ρομαντική φύση του Βασιλειάδη και κάποιες επιρροές από τον κλασικισμό. Αποτελείται από σαράντα επτά εικόνες του κόσμου, της φύσης, της ανθρωπότητας, της θρησκείας και βεβαίως της πατρίδας. Ο πρωτοπρόσωπος αφηγητής δηλώνει πως δε γνωρίζει τι είναι και νιώθει σαν σκιά που τριγυρνά. Μόνος του αφήνεται σε πένθιμους ρεμβασμούς:

*«Όταν προβάλλει εις το βουνόν η συμπαθής Σελήνην
Και, ως λυχνία εις ειρκτήν παρήγορον φως χύνει,
Ποθώ λαμπρά ερείπια και σκιανγείς ερήμους
Μονήρης να αφίνωμαι εις ρεμβασμούς πενθίμους.
Τι είμαι, δεν γνωρίζω
Και ως εις σκότη άλυτα σκιά κ' εγώ γυρίζω».*¹⁵⁴

Φαντάζεται μια ειδυλλιακή εικόνα της ανθρωπότητας, όπου όλοι θα αισθάνονται αδέρφια και θα απολαμβάνουν την αρμονία της φύσης. Όμως πολύ γρήγορα διαπιστώνει την ουτοπία της επιθυμίας του. Γύρω του αντικρύζει οργισμένους ανθρώπους με επαναστατική διάθεση. Παρουσιάζεται απογοητευμένος και νιώθει γερασμένος παρά το νεαρό της ηλικίας του:

*«Πριν η νεότης μου φαιδρά γελάσει και ακμαία
Παρέρχεται, παρέρχεται πενθούσα καλογραία
Τι έπταισα και κλαίω;
Αν εγεννήθην συμπαθής, θερμός, θεέ μου πταίω»;*¹⁵⁵

Εκφράζει υπαρξιακές και μεταφυσικές αγωνίες και παρατηρεί την απουσία δικαίωσης στον ηθικό άνθρωπο. Επιθυμεί να λυθεί το μέγα μυστήριο του θανάτου και να αναστηθεί κάποιος νεκρός. Ανακαλεί στη μνήμη του στιγμές από την ξένοιαστη παιδική ζωή του και τις αντιπαραβάλλει με τις εικόνες πόνου που κυριεύουν το μυαλό του:

*«Παιδίον ότε έπαιζον σκιρτών και αμερίμνωσ
Ήμην διάπυρος χαρά και των ελπίδων ύμνος·
Και ήτο η καρδιά μου χαρίεσσα και λεία,
Ως προσγελά εις της αυγής το μέτωπον αιθρία.
Αλλ' ήδη; μαύρα σύννεφα
Ο λογισμός τας αλγεινάς εικόνας μου συστρέφει».*¹⁵⁶

¹⁵⁴ Σπυρίδων Βασιλειάδης, *Εικόνες*, στ. 1-6.

¹⁵⁵ *Ο.π.*, στ. 21-24.

¹⁵⁶ *Ο.π.*, στ. 37-42.

Έπειτα, αξιοποιεί το σχήμα του βυρωνισμού, της αντίθεσης ανάμεσα στο παρελθόν και το παρόν. Προβληματίζεται δηλαδή για την κατάσταση της χώρας του, η οποία υπήρξε πατρίδα των θεών και των ημιθέων. Την αποκαλεί μητέρα του Σωκράτη, του Ομήρου και του Περικλή. Σήμερα είναι χήρα της παλιάς δόξας. Το παρόν της είναι τραγικό δίχως σοφία και λαμπρούς άνδρες:

*«Και συ, Πατρίς μου, των θεών πατρίς και των ενθέων,
Μεγάλη μήτηρ Σωκράτων, Ομήρων, Περικλέων,
Οποία μένεις σήμερον!... της πάλαι δόξης χήρα,
Και στείρα της σοφίας σου και των υιών σου στείρα!
Ως ζίφος εν τη θήκη».*¹⁵⁷

Ο ποιητής θεωρεί πως ο χριστιανισμός υπήρξε μια από τις αιτίες εξασθένησης της αρχαίας ελληνικής φλόγας. Μάλιστα παρομοιάζει την Ελλάδα με αμαζόνα που έγινε καλόγρια. Επιθυμεί να επιστρέψουν οι θεοί της Ασπασίας και τους φαντάζεται να περιπλανώνται χωρίς πατρίδα σαν φυγάδες. Απευθύνεται προς τις Μούσες που εγκατέλειψαν την χώρα. Θυμάται ακόμη την περιήγηση και τη θυσία του Μπάυρον. Ο ποιητής γεμάτος πόνο διαπιστώνει την απουσία ποιητών-πνευματικών ανθρώπων αντίστοιχων με εκείνων της αρχαιότητας, όπως ο Σοφοκλής και ο Πίνδαρος. Στη συνέχεια μετριάζει την απαξίωση της εποχής του, γράφοντας πως ακόμη και αν άλλαξαν οι γενιές και οι εποχές το αίμα των σύγχρονων Ελλήνων είναι το ίδιο με των αρχαίων. Ο Βασιλειάδης απευθυνόμενος προς την πατρίδα του ζητά να φανούν οι σύγχρονοι Έλληνες αντάξιοι των αρχαίων και να γεννηθούν σπουδαίοι ποιητές και ηγέτες, στα πρότυπα του Ομήρου και του Αλεξάνδρου αντίστοιχα:

*«Εξόπινα, ω ωραία μου, κλεινή Πατρις, εγείρου,
Και λάλησόν μας! Άνοιξε τα χείλη του Ομήρου
Να πλάσωμεν Αλέξανδρον του κόσμου βασιλέα,
Να αναφανώμεν τέκνα σου πάλιν ημείς αρχαία,
Και συ θα ήσαι πάλιν
Μήτηρ, τον κόσμον κλείουσα σαν βρέφος εις αγκάλην».*¹⁵⁸

Ο ποιητής στις πρώτες στροφές άφησε κάποιες μομφές για τον χριστιανισμό, στις επόμενες όμως στροφές δηλώνει την πίστη του στον Χριστό και ολοκληρώνει το ποίημα με την πεποίθηση πως η αθανασία προκύπτει μέσω της χριστιανικής θρησκείας:

*«Συ μόνη, συ παρήγορος, ω τιμαλφής θρησκεία!
Εις σου τα στήθη γέγραπται σεπτή «Αθανασία».
Αθανασία!.. Του Θεού ω προσφιλής αγκάλη!»*¹⁵⁹

¹⁵⁷Ο.π., στ. 43-47.

¹⁵⁸Ο.π., στ. 120-125.

¹⁵⁹Ο.π., στ. 240-242.

ΤΙΜΟΛΕΩΝ ΑΜΠΕΛΑΣ

Στην ανθολογία του Ματαράγκα εντοπίζουμε έναν ακόμη ποιητή που δεν θα ανθολογηθεί σε κάποια άλλη συλλογή. Πρόκειται για τον Τιμολέοντα Αμπελά (1850-1926). Παρόλο που διαθέτει άφθονη συγγραφική παραγωγή, δεν κατάφερε να ξεχωρίσει ως ποιητής.¹⁶⁰ Το ποίημα που αφιερώνει στην ποιητική τέχνη είναι ένας αποχαιρετισμός του ποιητή προς την ποίηση. Απευθυνόμενος προς τη Μούσα, δηλώνει πως σταματά την ποιητική συγγραφή και επιλέγει την αληθινή ζωή. Το ποιητικό του ταξίδι έλαβε τέλος και εκείνος αναλογίζεται την αξία της ποίησης. Ο Βόσπορος γίνεται σύμβολο της ποιητικής τέχνης, γι' αυτό επιλέγει να αποχωρήσει από το λιμάνι του:

*«Αρκεί καλός, εξάισιος ο Βόσπορός σου είναι,
Πλήν μόνον με τον Βόσπορον δεν περατούται βίος».*¹⁶¹

Ζητά επίσης από τη Μούσα να τον συγχωρέσει που την εγκαταλείπει, παρόλο που κάποτε τον αγκάλιασε και τον παρηγόρησε σε δύσκολες στιγμές του. Τώρα πια ο ποιητής αδυνατεί να τραγουδήσει. Αναρωτιέται τι κέρδισε πενθώντας με τους βασανισμένους και συνθέτοντας πονεμένα τραγούδια και καταλήγει ειρωνικά πως σχολιάστηκε αρνητικά από τον περίγυρο του για τις ποιητικές επιλογές του. Ο Αμπελάς τονίζει πως τα γέλια και τα όνειρα δεν αρμόζουν στον αιώνα του ατμού και του σιδηρόδρομο. Ο ποιητής θεωρεί πως οι κοινωνικές και λογοτεχνικές ανάγκες έχουν αλλάξει και γι' αυτό υποστηρίζει ότι αν ζούσε ο Πίνδαρος και ο Μπάυρον δεν θα έβρισκαν ανταπόκριση από το σημερινό κοινό:

*«Δεν είναι, όχι, εποχή γελώτων και ονείρων!
Είναι ο σιδηρούς αιώνας ατμού, σιδηροδρόμων.
Και τώρ' αν έζη κ' έψαλλεν ο Πίνδαρος, ο Βύρων
Γελώντας οι ακροαταί θα ήγειρον τον ώμον».*¹⁶²

Ο Αμπελάς τραγουδάει το κύκνειο του άσμα, αποχαιρετώντας τον ονειρικό κόσμο της ποίησης. Επιλέγει τον κόσμο της πραγματικότητας. Κοντά στην Μούσα έζησε ευτυχισμένος αλλά, γράφει, πως θα ήταν ανόητος αν συνέχιζε να ζει μέσα στην απάτη της ποίησης:

*«Σε παραιτώ, ω ένθεε, ω κόσμε των ονείρων,
Εις της πραγματικότητας βοθίζομαι το χάσμα».*¹⁶³

[...]

*«Ευδαίμων, Μούσ' αν έμενον εις τα βασιλεία σου,
Εάν εις τα απέραντα ολύμπια σου κράτη
Επέρων τας ημέρας μου και έψαλλον σιμά σου»*

¹⁶⁰Κ. Θ. Δημαράς, *Ιστορία της νεοελληνικής λογοτεχνίας*, σ. 342.

¹⁶¹Τιμολέον Αμπελάς, *Ποιητού αποχαιρετισμός προς την ποίησιν*, στ. 5-6.

¹⁶²Ο.π., στ. 17-20.

¹⁶³Ο.π., στ. 22-23.

Θα ήμην, Μούσα, όλβιος αν έξων εν απάτη!»¹⁶⁴

Ένας ελάσσων ποιητής του 19^{ου} αιώνα διαπιστώνει την αλλαγή των αισθητικών προτιμήσεων. Η φαναριώτικη ποίηση του Βοσπόρου φαίνεται πως δεν ικανοποιεί πια τον ίδιο και τους ανθρώπους της εποχής του και επιλέγει την πραγματικότητα, εννοώντας την αληθινή ζωή σε αντίθεση με τον επίπλαστο ποιητικό κόσμο ή ενδεχομένως να υπονοεί την ρεαλιστική λογοτεχνία. Ο αποχαιρετισμός της ποίησης ίσως να συνεπάγεται στροφή προς την πεζογραφία. Στην αντίθεση ονείρου και πραγματικότητας λανθάνει η αποδοκιμασία του ρομαντικού κινήματος και η επικρότηση των νέων αισθητικών ρευμάτων, δηλαδή της ρεαλιστικής πεζογραφίας.

ΕΠΤΑΝΗΣΙΑΚΕΣ ΠΑΡΟΥΣΙΕΣ

ΑΝΔΡΕΑΣ ΜΑΡΤΖΩΚΗΣ

Αν ο Αμπελάς από το προαναφερθέν ποίημά του παρουσιάζεται ως «μη συνειδητοποιημένος ποιητής» δεδομένου πως απαρνιέται τον ποιητικό κόσμο, σε τελείως αντίθετη τροχιά βρίσκεται ο Ζακυνθινός Ανδρέας Μαρτζώκης (1849-1923) αδερφός του Στέφανου Μαρτζώκη και γιος του Λουδοβίκου- Ιγνατίου Μαρτζώκη. Προέρχεται από εξελληνισμένη οικογένεια με ιταλική καταγωγή. Ο Ανδρέας επιδόθηκε στην ποίηση και αναδείχτηκε ένας από τους πολυγραφότατους Ζακυνθινούς ποιητές. Σε εφημερίδες και περιοδικά της εποχής του δημοσίευε τα κείμενα του με το ψευδώνυμο «Υάκινθος». Έγραψε σατιρικά στιχουργήματα, αφηγηματικά κείμενα και λυρικά ποιήματα, που ακολουθούν την τεχνοτροπία των Επτανήσιων λογοτεχνών.¹⁶⁵ Στην ανθολογία του Ματαράγκα υπάρχει ένα ποίημα όπου τα επαγγέλματα του δασκάλου και του ποιητή συμπλέκονται και συγκρούονται. Ο ποιητής παρουσιάζει τις συμβουλές του περίγυρού του να εγκαταλείψει την ποιητική συγγραφή και να γίνει δάσκαλος σε σχολείο. Άλλωστε γνωρίζουμε πως στην πραγματικότητα εξασκούσε το επάγγελμα του διδασκάλου ξένων γλωσσών. Ακόμη παραθέτει τους ισχυρισμούς των οικείων του πως η ποίηση δεν δύναται να του προσφέρει μια οικονομική επιφάνεια. Εκείνος όμως τους ειρωνεύεται και θυμάται τον *άγιο διδάσκαλό του*, τον Σολωμό, τον Σίλλερ, τον Δάντη και τον Μπάυρον. Υπερασπίζεται όλους εκείνους τους συγγραφείς που υπήρξαν οι λογοτεχνικοί του δάσκαλοι. Ο Μαρτζώκης εξομολογείται πως τα βιβλία των συγγραφέων ήταν για εκείνον ιερά σαν τα εικονίσματα με τα οποία έκανε την προσευχή του:

*«Τα θεία εκείνα πρόσωπα, που ευφραίναν την ψυχή μου,
και τάχα για κονίσματα στην κλίνη μου από πάνω,
που αυγή και βράδυ έκανα σ' αυτά την προσευχή μου».¹⁶⁶*

Ωστόσο κάποια στιγμή φαίνεται πως υποκύπτει στις κοινωνικές πιέσεις και αποφασίζει ότι θα γίνει δάσκαλος και θα κλίνει ρήματα:

¹⁶⁴ Ο.π., στ. 25-28.

¹⁶⁵ Πάπυρος- Larousse- Britanica, τόμος 40, σ. 398.

¹⁶⁶ Ανδρέας Μαρτζώκης, Ο ποιητής διδάσκαλος, στ. 25-27.

*«Δάσκαλος, μούσα, δάσκαλος ο ποιητής θα γίνει·
Ρήματα, μούσα, ρήματα το τέκνο σου θα κλίνει».*¹⁶⁷

Έπειτα, σε μια αποστροφή του προς το γυναικείο αναγνωστικό κοινό του, ζητά από αυτό να τον λησμονήσει. Σύμφωνα με τον ίδιο, η ρομαντική ποίηση του απευθυνόταν στα συναισθηματικά κορίτσια και προσέφερε ψυχική ανακούφιση στον πόνο τους:

*«Ω σεις κοράσια, αισθαντικά, ανίσως με πονήτε,
Αν ευρήκε 'ς τους στίχους μου ξαλάφρωσ' η ψυχή σας,
Σ τον πόνο, που σας γλύκανα, ποτέ μη με καλήτε».*¹⁶⁸

Ενώ αποχαιρετά την Μούσα του γεμάτος δάκρυα και απελπισία, στην τελευταία στροφή του ποιήματος δηλώνει με σιγουριά πως δεν πρόκειται να απαρνηθεί ποτέ την πίστη του στην ποίηση και ορκίζεται στο όνομα του Ομήρου, αφού στο βιβλίο της Γραμματικής, σκοπεύει να γράφει στίχους. Καταλήγει στο συμπέρασμα πως οποιοδήποτε επάγγελμα και αν ακολουθήσει ένας ποιητής είτε δάσκαλος είτε μάγειρας δε δύναται να εγκαταλείψει την ποιητική δημιουργία. Ο ποιητής θα παραμένει πάντα ποιητής:

*«Την πίστι μου ν' απαρνηθώ; Όχι· ποτέ· τ' ορκίζω
Στο γέρο εκείνο τον Τυφλό, που βλέπει στο σκοτάδι.
Στη φούρκα της Γραμματικής στίχους θα ψιθυρίζω,
Την λύρα μου δεν παραιτώ και εις αυτόν τον άδη.
Ο ποιητής και δάσκαλος και μάγειρος αν γίνει
Δεν παραιτεί την ποίηση, τη μούσα δεν αφήνει!»*¹⁶⁹

Εδώ επομένως, σε σύγκριση με τον προηγούμενο δημιουργό, μπορούμε να αποδώσουμε τον τίτλο του «συνειδητοποιημένου ποιητή». Ο επανήσιος Μαρτζώκης τονίζει την αξία της ποιητικής τέχνης για το δημιουργό-ποιητή και την αμφισβήτηση του κοινωνικού περιγύρου. Τέλος αξίζει να σχολιαστεί ότι το ποίημα ονομάζεται «Ο ποιητής διδάσκαλος». Εκτός από την κυριολεκτική ερμηνεία που προκύπτει από τη θεματική του ποιήματος, ο ποιητής δηλαδή που ακολουθεί το επάγγελμα του δασκάλου, ενδεχομένως να ερμηνεύεται και με μεταφορικό τρόπο, ότι δηλαδή ο ποιητής λειτουργεί με διδακτικό τρόπο στο κοινωνικό σύνολο.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΛΑΣΚΑΡΑΤΟΣ

Το ποίημα που ακολουθεί περιέχει ορισμένες απόψεις του Λασκαράτου (1811- 1901) για τις προϋποθέσεις συγγραφής του ποιητικού λόγου. Όπως είναι γνωστό η επίδραση των επτανήσιων ποιητών στη διαμόρφωση του ελληνικού ρομαντισμού πραγματοποιείται σταδιακά, κυρίως μετά την ένωση των Ιονίων νήσων με την Ελλάδα. Στην ανθολογία του Ματαράγκα συναντάμε το ποίημα «Γραφή Αποκριτική», το οποίο έχει επιστολική μορφή και περιέχει την απάντηση του Λασκαράτου προς κάποιον φίλο του που του ζητά να γράφει ένα ποίημα κατά παραγγελία. Οι θέσεις του ποιητή διατυπώνονται ξεκάθαρες προς τον φίλο του. Ο Λασκαράτος δηλαδή εξηγεί πως δεν μπορεί να γράφει ποιήματα για κάποιο πρόσωπο, αν δεν έχει προσωπική εικόνα:

¹⁶⁷Ο.π., στ. 47-48.

¹⁶⁸Ο.π., στ. 55-57.

¹⁶⁹Ο.π., στ. 67-72.

*«Αγαπημένε φίλε μου, σου ορκίζω
Πως δεν ηξέρω τι να στιχουργέσω
Εις έπαινο μιανής που δεν γνωρίζω.
Διάλολε να μη μπορώ να σε δουλέψω!
Μα δε φταίω- 'γω, πώς να την ιστορίσω,
Α δε την ιδώ κ' εγώ, ναν τη γνωρίσω;»¹⁷⁰*

Ανακαλεί ακόμη στη μνήμη του τη συμβουλή ενός δεσπότη, ο οποίος του έλεγε πως για να ανακαλύψει κάποιος την αλήθεια γυμνή πρέπει πρώτα να γνωρίζει και τις δυο όψεις του νομίσματος, να έχει εικόνα για το καλό και το κακό, τότε μόνο θα οδηγηθεί στην αντικειμενικότητα και τη δικαιοσύνη. Στη συνέχεια, ο Λασκαράτος, απευθυνόμενος πάντα προς τον φίλο του, φέρνει ορισμένα παραδείγματα των δυσκολιών που αντιμετωπίζει όταν γράφει για κάτι που δεν έχει άμεση εποπτεία. Συγκεκριμένα, υποστηρίζει πως για τη σύνθεση ερωτικών ποιημάτων, αδυνατεί να υμνήσει την εξωτερική εμφάνιση κάποιας κοπέλας, αν δεν την έχει δει. Έτσι, εξηγεί πως δεν μπορεί να παινέψει τα όμορφα μάτια της ή οτιδήποτε άλλο, αν δεν ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα. Ο ποιητής επίσης με χιουμοριστική διάθεση προσπαθεί να πείσει τον φίλο του πως οι γυναίκες είναι πανούργες και αγαπάνε ψεύτικα, γι' αυτό τον συμβουλεύει να μην τις πιστεύει:

*«Πως αγάπες δε γεννούνται άλλο τώρα.
Αν οι γυναίκες λέν πως σ' αγαπούνε,
Παστρικά ναν τα λέμε, σε γελούνε».¹⁷¹*

Ο Λασκαράτος ομολογεί ότι έχει το ποιητικό ταλέντο για να συνθέσει χιλιάδες στίχους, μάλιστα αρκετές φίλες του ζητούσαν αφιερώσεις ερωτικών ποιημάτων, τα οποία έγραφε διότι γνώριζε προσωπικά τις ενδιαφερόμενες:

*«Στίχους εγώ έχω χάρισμα χιλιάδες.
Κι' όμως, αν ως κι' εμέ καμμιά φορά
Μου είπανε οι δικές μου φιλενάδες
Ναν τους κάμω τραγούδια ερωτικά,...
(Φτάνει να μου ευρεθήκανε στα χέρια)»¹⁷²*

Από τα παραπάνω προκύπτει πως ο Ανδρέας Λασκαράτος πιστεύει ότι η ποίηση πρέπει να είναι βιωματική και κυρίως να ανταποκρίνεται στην αλήθεια. Δεν υπερασπίζεται τα επίπλαστα και προσποιητά συναισθήματα, τα οποία δεν ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα. Επιπλέον, η αναφορά του στο ποιητικό ταλέντο και η έκφραση προσωπικών συναισθημάτων παραπέμπουν στις κατεξοχήν διακηρύξεις του ρομαντικού κινήματος. Τέλος, στις απόψεις του περί γυναικείας εμφάνισης και πονηρίας διακρίνουμε την σκωπτική πένα ενός γνήσιου επτανήσιου ποιητή.

¹⁷⁰ Ανδρέας Λασκαράτος, *Γραφή αποκριτική*, στ. 1-6.

¹⁷¹ *Ο.π.*, στ. 34-36.

¹⁷² *Ο.π.*, στ. 49-53.

5. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.

Σε μια εποχή αντιφάσεων και συγχύσεων, όλα λειτουργούν με ρομαντικό τρόπο. Η Ελλάδα αμφιταλαντεύεται ανάμεσα σε Ανατολή και Δύση, παρόν και παρελθόν, κλασικισμό και ρομαντισμό. Το θυμικό κυριαρχεί τόσο σε κοινωνικό και πολιτικό επίπεδο, όσο και στο λογοτεχνικό και ποιητικό χώρο. Η επιδίωξη αναβίωσης του αρχαίου πολιτισμού μέσω της τέχνης, η προσπάθεια των ρομαντικών συγγραφέων να προκαλέσουν έντονα συναισθήματα στους αναγνώστες και η τάση ενίσχυσης της εθνικής κουλτούρας, μπορούσαν να πραγματοποιηθούν μόνο με επικλήσεις στο συναίσθημα. Φαίνεται πως η ποίηση του 19^{ου} αιώνα υπηρετεί κυρίως πολιτικούς στόχους και στοχεύει σε ευρύτερα πολιτικά και κοινωνικά ζητήματα, όπως είναι η διαμόρφωση εθνικής συνείδησης, η ενίσχυση της εθνικής ταυτότητας, η προβολή του ένδοξου παρελθόντος, με σκοπό την εξασφάλιση αίγλης και κύρους για το ελληνικό κράτος. Είναι αποδεκτό στην ιστορία του πνεύματος πως κάθε καλλιτεχνική κατάθεση αποτελεί θεμέλιο πάνω στο οποίο θα στηριχτούν με θετικό ή αρνητικό τρόπο οι επόμενες γενιές καλλιτεχνών. Οι εκπρόσωποι της Αθηναϊκής Σχολής διασώζουν στις επόμενες λογοτεχνικές γενιές το μήνυμα του ρομαντισμού και προετοιμάζουν το λογοτεχνικό έδαφος των μετέπειτα συγγραφέων. Η πολιτική κατάσταση της χώρας ασκούσε μεγάλη επίδραση στη λογοτεχνική δημιουργία της Αθηναϊκής Σχολής. Οι ποιητές των Αθηνών δεν παρήγαγαν υψηλή λογοτεχνία, παρόλο που αυτό επιθυμούσαν. Ωστόσο, ασχολήθηκαν υπέρ το δέον με τη λογοτεχνική παραγωγή, φέρνοντας στο προσκήνιο την αξία της ποίησης. Επιθυμούσαν να ενισχύσουν την εθνική ταυτότητα των νεοελλήνων μέσω της τέχνης και αγωνιούσαν για τη διάσωση της ελληνικότητας τους. Όπως πολύ σωστά γράφει ο Λίνος Πολίτης: «δίπλα στους πολλούς μέτριους ή κακούς ποιητές, ξεχωρίζουν και οι λίγοι, που αρθρώνουν μια γνησιότερη λυρική φωνή και που κατορθώνουν κάποτε να μεταβάλλουν και τον ρομαντισμό και την καθαρεύουσα σε αρετή».¹⁷³ Η απόρριψη μιας ολόκληρης λογοτεχνικής γενιάς δε συνάδει με τη φιλολογική δεοντολογία. Η λογοτεχνία και ο ρομαντισμός του ελληνικού 19^{ου} αιώνα επομένως υποτάσσονται στους εκάστοτε εθνικούς στόχους. Οι λογοτέχνες επιλέγουν συνειδητά ως λογοτεχνική γλώσσα την καθαρεύουσα, η οποία αργότερα παύει να είναι ο συνδετικός κρίκος αρχαίου και νεότερου κόσμου. Τη θέση της θα πάρει ο λαϊκός πολιτισμός και οι εκφάνσεις του¹⁷⁴, θα αναδειχθούν η αξία και η σπουδαιότητα των δημοτικών τραγουδιών και θα καλλιεργηθεί στη λογοτεχνία η δημοτική γλώσσα.

Η μικρή έρευνα των ποιημάτων ποιητικής από την ανθολογία του Μатарάγκα φανερώνει μια ποικιλία διαφορετικών αισθητικών αντιλήψεων. Η πρώτη παρατήρηση αφορά στη σύνδεση της πολιτικής και λογοτεχνικής ζωής, καθώς η ποίηση αξιοποιείται από τους Έλληνες συγγραφείς για ιδεολογικούς λόγους εθνικής φύσεως. Βρισκόμαστε σε μια εποχή όπου η ποίηση δεν έχει αποκτήσει ακόμη τον αυθυπόστατο χαρακτήρα της. Εντοπίσαμε θέσεις για τον παιδευτικό και διδακτικό χαρακτήρα της τέχνης, μια επιβίωση από την εποχή του Διαφωτισμού. Επιπροσθέτως, δεν λείπουν οι αρκαδικές επιβιώσεις της φαναριώτικης

¹⁷³ Λίνος Πολίτης, *Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας*, σ. 170.

¹⁷⁴ Σόνια Ιλίνσκαγια, *Στην τροχιά του ρομαντισμού. Η ρομαντική ποίηση στην Ελλάδα του 19^{ου} αιώνα*, σ. 97.

ποίησης. Οι περισσότεροι ποιητές αναγνωρίζουν την αξία της ποιητικής γραφής, χωρίς ωστόσο να είναι σε θέση να αναλύσουν αισθητικά ζητήματα της ποιητικής τέχνης. Η πλειοψηφία των ποιητών πίστευε στην ανάγκη συνέχισης της αρχαίας ελληνικής λογοτεχνίας, αυτή θεωρείται η βασική ποιητική επιδίωξη, αφού το βάρος της κλασικής κληρονομιάς ήταν έντονο κατά τις πρώτες δεκαετίες της ίδρυσης του ελληνικού κράτους. Υπάρχουν επίσης οι κλασικές αξίες στην ελληνική ποίηση, οι οποίες δεσπόζουν μετά το 1850, τότε που παρατηρούνται έντονες επικρίσεις του ρομαντικού κινήματος από το σύνολο του πνευματικού κόσμου. Η κλασικορομαντική φύση της ποιητικής παραγωγής είναι ο σωστότερος χαρακτηρισμός του σύνθετου χαρακτήρα του ελληνικού ρομαντισμού. Όπως εύστοχα παρατηρεί ο Δημαράς «ορισμένα στοιχεία του νεοκλασικισμού αναμίχθηκαν στη ρομαντική κίνηση και έδωσαν έτσι στον ελληνικό ρομαντισμό τον ιδιαίτερο εθνικό χαρακτήρα του».¹⁷⁵ Δεδομένου πως η ανθολογία του Ματαράγκα συντάσσεται και δημοσιεύεται στα 1880, γίνεται φανερό πως συγκεντρώνει τις τάσεις πενήντα χρόνων και περιλαμβάνει ποικιλόμορφες και διαφορετικές αισθητικές θέσεις. Η εικόνα των διαφορετικών αντιλήψεων περί τέχνης που δημιουργείται είναι η απόληξη μιας ποικιλόμορφης και αντιφατικής εποχής. Ο Καρασούτσας για παράδειγμα στον πρόλογο της ποιητικής του συλλογής «Η Βάρβιτος» παραδέχεται πως ο αναγνώστης του ενδέχεται να απορήσει με την ποικιλομορφία των ποιημάτων του. Από τη μια θα διαβάσει «Ωδή προς το ναό της Αγίας Σοφίας» και από την άλλη «Ύμνος στην Αφροδίτη». Εξηγεί πως οι σημερινοί Έλληνες δεν ζουν μόνο το παρόν (ρομαντικές τάσεις) αλλά κυρίως το παρελθόν και το μέλλον.¹⁷⁶ Οι αναμνήσεις και οι ελπίδες τους είναι οι κινητήριες δυνάμεις τους. Χρησιμοποιούν επομένως το ιστορικό παρελθόν τους για να εδραιώσουν το ευρωπαϊκό μέλλον τους. Κάπως έτσι σκιαγραφείται η θεωρία τους περί ποίησης, την οποία ακολουθούν πιστά στην ποιητική τους παραγωγή. Παρόλο που το θέμα της εργασίας αναζητούσε αισθητικά ζητήματα περί ποίησης και δη περί ρομαντικής ποίησης, ο λόγος ήταν κυρίως για τα καυτά εθνικά θέματα της εποχής. Ο ρομαντισμός, πράγματι ταίριαζε με τον παλμό της εποχής αλλά όταν πια οι ανάγκες της κοινωνίας θα αλλάξουν, θα 'ρθει η εποχή του ρεαλισμού και της ηθογραφίας.

Συμπερασματικά, ο ρομαντισμός συνιστά ένα σημαντικό λογοτεχνικό κίνημα, που ακόμη και σήμερα επηρεάζει όχι μόνο την τέχνη αλλά και την αντίληψή μας για τη ζωή. Αν θεωρήσουμε ότι ο Διαφωτισμός εκφράζει μια διάσταση του ανθρώπου, τη λογική-νοητική, ο ρομαντισμός αφορά στην άλλη ανθρώπινη διάσταση, τη συναισθηματική. Το πρώτο κίνημα αποδείχτηκε χρήσιμο στις επιστήμες ενώ το δεύτερο επαναστατικό στις τέχνες. Τέχνη και δη ποίηση χωρίς το ρομαντισμό δε γίνεται. Ο ρομαντισμός ταιριάζει στην ιδιοσυγκρασία των

¹⁷⁵Κ. Θ. Δημαράς, *Ελληνικός Ρομαντισμός*, σ. 479.

¹⁷⁶Ιωάννης Καρασούτσας, *Η Βάρβιτος*, σ. γ'.

Ελλήνων λόγω του έντονου αισθηματισμού που τους χαρακτηρίζει στην ατομική και κοινωνική ζωή τους. Ο ρομαντισμός στη λογοτεχνία εν κατακλείδι, δεν τελείωσε τον 19^ο αιώνα αλλά πήρε διαφορετικές μορφές σε μετέπειτα λογοτεχνικά ρεύματα, ο ρεαλισμός σαν αντίδραση στον ρομαντισμό, ο συμβολισμός είναι η εξέλιξη του ρομαντικού φαινομένου και ο υπερρεαλισμός συγγενεύει με το ρομαντισμό, καθώς εξερευνά το ασυνείδητο.¹⁷⁷ Στοιχεία με ρομαντικές καταβολές επιβιώνουν ακόμη στην μεταμοντέρνα λογοτεχνία του 21^{ου} αιώνα: ο αναρχικός ατομικισμός, η δυναμική της φαντασίας, η σφοδρότητα του συναισθήματος, οι ακραίες ερωτικές καταστάσεις πάθους, οι περίπλοκες υποθέσεις, η φιλοσοφική διάθεση, η σκιαγράφηση του εσωτερικού κόσμου των ηρώων είναι μερικά μόνο παραδείγματα της μετεξέλιξης του ρομαντισμού στην εποχή μας.

6. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

¹⁷⁷Lilian R. Furst, *Ρομαντισμός*. σ. 91.

Ζ. Δ. Αϊναλής, Μ. Παπαντωνόπουλος, *Ρομαντική Αισθητική. Οι ποιητές των Λιμνών και η σχολή της Λένας*, Αθήνα 2011.

Ηλίας Αναγνωστάκης, Αθηνά Γεωργαντά, «Τα δημοτικά ρομαντικά ποιήματα του Αλέξανδρου Ρίζου Ραγκαβή. Η ταξιδεύτρια και η γενεαλογία της», *Μολυβδοκονδυλοπελεκητής 1* (1989) 56-73.

Γιώργος Βελουδής, «Το στέμμα και η λύρα. Η αυλική ποίηση στην εποχή του Όθωνα (1832-1862)», *Ελληνικά 51* (2001) 335-362.

Γιώργος Βελουδής, «Ο επτανησιακός, ο αθηναϊκός και ο ευρωπαϊκός ρομαντισμός», *Μονά-Ζυγά. Δέκα νεοελληνικά μελετήματα*, Αθήνα 1992.

Annick Benoit- Dusausoy και Guy Fontaine, *Ευρωπαϊκά Γράμματα. Ιστορία της ευρωπαϊκής λογοτεχνίας*, Αθήνα 1992.

Αθηνά Γεωργαντά, *Αιών βυρωνομανής*, Αθήνα 1992.

Κ. Θ. Δημαράς, *Ελληνικός Ρομαντισμός*, Αθήνα 1982.

Κ. Θ. Δημαράς, *Ιστορία της νεοελληνικής λογοτεχνίας*, (όγδοη έκδοση) Αθήνα 1987.

Άννα Δαμιανίδη, «Σε κλίμα βυρωνικό», *Μνήμων 12* (1989) 209-210.

Φ. Α. Δημητρακόπουλος, *Ο Νεοελληνισμός στη λογοτεχνία 19^{ος} – 20^{ος} αιώνας*, Αθήνα 1985.

Μαριάννα Δήτσα, *Στο διάμεσο του Διαφωτισμού και του Ρομαντισμού. Τρεις αναφορές στα γνωστά- άγνωστα του ελλαδικού 19^{ου} αιώνα*, Αθήνα 2001.

Σόνια Ιλίνσκαγια, *Στην τροχιά του ρομαντισμού. Η ρομαντική ποίηση στην Ελλάδα του 19^{ου} αιώνα*, Αθήνα 2008.

Lilian R. Furst, *Ρομαντισμός*, ελληνική έκδοση, Αθήνα 1974.

Lilian R. Furst, *Η προοπτική του Ρομαντισμού*, Αθήνα 2001.

Gilbert Highet, *Η κλασική παράδοση. Ελληνικές και ρωμαϊκές επιδράσεις στη λογοτεχνία της Δύσης*, (ελληνική μετάφραση Τζένη Μαστοράκη) Αθήνα 2000.

Γεώργιος Καλαματιανός, *Σύντομη Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας*, Αθήνα 1947.

Ανδρέας Καραντώνης, *Φαναριώτικη και Επτανησιακή ποίηση*, Αθήνα 1987.

Γιάννη Κορδάτου, *Ιστορία της νεοελληνικής λογοτεχνίας (1453-1961)*, Αθήνα 2010.

Δημήτρης Μάργαρης, «Οι πρώτες νεοελληνικές ανθολογίες», *Νέα Εστία*, 27 (1940) 211- 215.

Μαίρη Μικέ, *Έρωσ (αντ)εθνικός. Ερωτική επιθυμία και Εθνική Ταυτότητα τον 19^ο αιώνα*, Αθήνα 2007.

Πάνος Μουλλάς, *Ρήξεις και συνέχειες. Μελέτες για τον 19^ο αιώνα*, Αθήνα 1993.

- Ο Ρομαντισμός στην Ελλάδα (Επιστημονικό Συμπόσιο 12 και 13 Νοεμβρίου 1999)*, Σχολή Μωραΐτη, Αθήνα 2001.
- Ο Ελληνισμός στον 19^ο αιώνα. Ιδεολογικές και αισθητικές αναζητήσεις*, επιμέλεια Π. Βουτούρης- Γ. Γεωργής, Αθήνα 2006.
- Ι. Μ. Παναγιωτόπουλος, *Ζαλοκώστας ο άνθρωπος και ο ποιητής*, Ιωάννινα 1962.
- Αδαμάντιος Παπαδήμας, *Ο ρομαντισμός: ο ευρωπαϊκός και ο ελληνικός, οι πηγές του, η ιστορία του*, Αθήνα 1938.
- Ελένη Β. Πίππα, *Παγκόσμια Ποίηση. Συναντώντας ποιητές- Μεταφράζοντας ποίηση*, Αθήνα 2006.
- Αλέξης Πολίτης, *Ρομαντικά χρόνια. Ιδεολογίες και νοοτροπίες στην Ελλάδα του 1830-1880*, Εταιρεία Μελέτης Νέου Ελληνισμού- Μνήμων, Αθήνα 1993.
- Αλέξης Πολίτης, «Ποιητικές ανθολογίες 1830-1900. Ανιχνεύοντας τη γραπτή παράδοση», *Μνήμη Ελένης Τσαντσάνογλου. Εκδοτικά και ερμηνευτικά ζητήματα της νεοελληνικής λογοτεχνίας*, Θεσσαλονίκη 1998.
- Αλέξης Πολίτης, *Υποσημειώσεις και παραπομπές*, Ηράκλειο 2002.
- Λίνος Πολίτης, *Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας*, Αθήνα 1978.
- Δέσποινα Προβατά, Γεωργία Γκότση, *Ιστορία της Ευρωπαϊκής Λογοτεχνίας*, τ. Β', Πάτρα 2000.
- Γλυκερία Πρωτόπαπα- Μπουμπουλίδου, *Η Αθηναϊκή Σχολή. Γραμματολογικό Διάγραμμα*, Ιωάννινα 1976.
- Ειρήνη Ριζάκη, *Οι «γράφουσες Ελληνίδες». Σημειώσεις για τη γυναικεία λογοσύνη του 19^{ου} αιώνα*, Αθήνα 2007.
- Γ. Π. Σαββίδης, *ελληνικός ρομαντισμός 1830- 1880: Σχεδιάγραμμα για ένα χρονολόγιο*, Αθήνα 1981.
- Χάρης Σακελλαρίου, *Σχολές και ρεύματα στη νεοελληνική λογοτεχνία. Ρομαντισμός*, Αθήνα 1998.
- Νικός Γ. Σβορώνος, *Το ελληνικό έθνος. Γένεση και διαμόρφωση του νέου ελληνισμού*, Αθήνα 2004.
- Γεωργία Τριανταφυλλίδη, «ποιήματα ποιητικής του 19^{ου} αιώνα. Μια απόπειρα καταγραφής» *Μολυβδοκονδυλοπελεκητής* 3 (1991) 55-66.
- Mario Vitti, *Ιστορία της νεοελληνικής λογοτεχνίας*, Αθήνα 2003.
- R. Wellek, *Γερμανικός και αγγλικός ρομαντισμός*, Αθήνα 1974.

ΠΟΙΗΤΙΚΕΣ ΑΝΘΟΛΟΓΙΕΣ- ΣΥΛΛΟΓΕΣ

Ιωάννης Καρασούτσας, *Η Βάρβιτος*, Αθήνα 1860.

Στέφανος Κουμανούδης, *Που σπεύδει η τέχνη των Ελλήνων την σήμερον*, Βελιγράδι 1845.

Στέφανος Κουμανούδης, *Συναγωγή νέων λέξεων υπό των λογίων πλασθεισών. Από της Αλώσεως μέχρι των καθ' ημάς χρόνων*, Αθήνα 1900.

Π. Ματαράγκας, *Παρνασσός ήτοι απάνθισμα των εκλεκτοτέρων ποιημάτων της νεωτέρας Ελλάδος*, Αθήνα 1880

Αλέξανδρος Ρίζος Ραγκαβής, *Διάφορα ποιήματα*, Αθήνα 1837.

Αλέξανδρος Ρίζος Ραγκαβής, *Άπαντα τα φιλολογικά*, τόμος Α' Λυρική ποίησης, Αθήνα 1874.

Αλέξανδρος Σούτσος, *Άπαντα*, Αθήνα 1916.

Παναγιώτης Σούτσος, *Η Κιθάρα ή η συλλογή των νέων λυρικών του ποιήσεων*, Αθήνα 1835.

Ηλίας Τανταλίδης, *Παίγνια ή ποιήματα διάφορα*, Σμύρνη 1839.

7. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΠΟΙΗΜΑΤΩΝ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΖΑΛΟΚΩΣΤΑΣ

«Ο ΠΟΙΗΤΗΣ»

Ύπνο δεν βρίσκει η συμφορά. Τρεμουλιαστά στη ράχη

Ο αυγερινός φωτοβολεί·

Ακόμα οι λόγγοι είναι θολοί

Και τα βουνά και οι βράχοι.

Τα χόρτα πίνουν τη δροσιά της νύχτας και τ' αηδόνι

Χύνει κελάδημα γλυκό,

Και ένα αγεράκι μαλακό

Το κύμα χαρακώνει.

Νεράιδες που δεν φαίνονται, χρυσά στεφάνια πλέκουν

Εις του βουνού την κορυφή·

Σε αυτήν την ώρα την κρυφή

Άγγελοι παραστέκουν.

Ωρα γλυκιά της χαραυγής, που η φύση βαλσαμώνει

Και άνθη και φύλλα και κλαδιά...

Χαρά σε εκείνη την καρδιά

Που δεν τη δέρνουν πόνοι!

Σιμά στη βρύση ποιητής, νιός άμοιρος, κοιτάζει

Της γης την όψη τη θολή,

Και με την ερημιά μιλεί

Και συγχοαναστενάζει.

- Άχαρη νύχτα, η όψη σου ομοιάζει της ψυχής μου.
Ω, πώς με εμάγεψες, ω πώς
Σε εύρισκα πρώτα χαρωπός
Στο πλάγι της καλής μου!

Άκουω στα δέντρα πως λαλούν πουλιά ζευγαρωμένα,
-Και εγώ ταλαίπωρος εγώ!-
Φάντασμα κι ίσκιο κυνηγώ
Σε δάση ερημωμένα.

Κ' ήταν τα δέντρα αυτά ποτε παράδεισος εμπρός μου,
Και αυτή η βρυσούλα η δροσερή.
Μωρός εκείνος που θαρρεί
Εις τα καλά του κόσμου!

Απ' όνειρα επλανεύτηκα και πίστεψε η καρδιά μου
Εις ευτυχίες ουρανού.
Πέτε, κοτσίφια του βουνού,
Εσείς τα βάσανά μου.

Ναι !και αν κανένα από τ' εσάς την ορφάνια του κλαίγει
Και για το ταίρι του πονεί,
Με τη λεπτή του τη φωνή
Την ορφάνια μου ας λέγει.

Χρυσώ την λέγαν έλαμπε στα κάλλη στη νεότη,
-Εγώ είχα αυτόν το θησαυρό-
Βασίλισσα ήταν στο χορό,
Στην εκκλησία ήταν πρώτη.

Τα φρύδια της σαν να ήταν γραμμένα με κονδύλι
Δεν είχαν ταίρι πουθενά
Τα μάτια της τα γαλανά,
Τα κοραλλένια χείλη.

Και η νεότης της τι ωφέλησε, τι ωφέλησεν η χάρις;
Στην άδικη τη μοίρα εμπρός;
Την είδε ο Χάρος ο σκληρός,
Ο ψυχοκυνηγάρης.

Ω! σεις που την γνωρίσατε, βρύσες, πουλιά και κρίνοι,
Μη με ονομάζετε σκληρό,
Αν εις τον κόσμο αυτό μπορώ

Να ζω χωρίς εκείνη.

Στην γη αυτή, που σέρνομαι λείψανο αγνό και βάρος,
Θέλω η ψυχή μου να καεί,
Γιατί είναι κόλαση η ζωή
Και πανηγύρι ο χάρος.-

Τάκουσε ο Χάρος. Μια φορά δεν άνθισαν ακόμα
Οι μυγδαλιές της εξοχής,
Και νιος κοιμάται δυστυχής
Στης Χρυσώς του το χώμα.

Στο μνήμα το ζευγαρωτό δυο δέντρα φυτεμένα
Το χώμα ισκιώνουν μυστικά,
Και οπότεν άνεμος βογκά
Φιλιούνται αδερφωμένα.

ΠΑΝΟΡΑΜΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

«Η ΔΙΟΓΕΝΙΚΗ ΖΩΗ ΜΟΥ» ΣΟΥΤΣΟΣ Α. 1833

Γης τρεις πήχες να με θάψουν δεν με άφησεν η τύχη,
Κ' είναι μόνος θησαυρός μου οι ελεύθεροί μου στίχοι.
Ελαφρός από χρυσάφι, δεν πλαγιάζω με φροντίδες

Και ξυπνώ χωρίς ελπίδες·

Διογένης. Δια δόξεις, δια πλούτη δε με μέλλει·

«Ας γυρνά η Τύχη, λέγω, τον τροχό της όπως θέλει.»

Στην αυλήν της τυραννίας σαν τους άλλους δεν συχνάζω·

Εξαπλώνομαι στον ήλιο και αντίκρυ του διαβάζω·

Της Ελλάδος ο Δεσπότης απ' εμπρός μου αν περάσει

Και τον ήλιο μου σκεπάσει,

Διογένης θυμωμένος, «Άνθρωπε! Χωρίς να νοιώσεις,

Άνθρωπε! Φωνάζω, παίρνεις ό,τι δεν μπορείς να δώσεις.»

Αν στου καθενός προσέξεις το περπάτημα κομμάτι,

Ο καθένας καπνούς έχει, Μετερνίχος είν' ο άλλος

Και πολιτικός μεγάλος·

Κ' εγώ μέρα μεσημέρι με φανάρι περπατώ·

Διογένης εις τους δρόμους να 'βρω άνθρωπον ζητώ.

Ο καθείς, αν τον ακούσεις για το έθνος κοπιάζει,

Και με γλώσσα κρεμασμένη, σαν τον σκύλο λαχανιάζει·

Απ' το γράψε, γράψε, γράψε δέκα γραμματείς που ξεύρω

Πετσί έμειναν και νεύρο.

Σαν αυτούς εγώ ιδρώνω και το γένος ωφελώ·

Διογένης εις τους δρόμους το πιθάρι μου κυλώ.

«Η ΑΠΟΔΙΩΞΙΣ ΤΩΝ ΒΑΥΑΡΩΝ»

Α. ΣΟΥΤΣΟΣ 1843

Αίτνα της Ελευθερίας, ήτις καίεις την Ελλάδα,
Αναψε και του νοός μου την αποσβεσθείσαν δάδα!
Θέρμανέ με! Δέκα χρόνων μ' απεψύχρανε δουλεία.

Είν' η Μούσα μου ομοία

Με τον ενταφιασθέντα ζωντανόν υπό την πλάκα,
Όστις εξυπνά και στρέφει οφθαλμόν θολόν και βλάκα.
Επανεέλθετε, αρχαίοι φιλελεύθεροι μου στίχοι!
Επανεέλθετε, κιθάρας πατριωτικής μου ήχοι!

Την πολύτιμόν του πάλι ανακτά κυριαρχίαν
Το σβυσθέν προ χρόνων Έθνος από πάσαν ιστορίαν,
Κ' εις σελίδας περιχρύσους βίβλου πάλιν αθανάτου
Καταγράφει τ' όνομά του.

Σε απέδειξεν ο Έλλην, βασιλεύ της Βαυαρίας,
Αν το γένος είναι Σλάβος, αν υιός Ελευθερίας.
Επανεέλθετε, αρχαίοι φιλελεύθεροι μου στίχοι!
Επανεέλθετε, κιθάρας πατριωτικής μου ήχοι!

Τινές είπαν εις εν έθνος; «Μένε άψυχον ως λίθος,
Δίχως χρήμα, δίχως κτήμα, δίχως ήθος, δίχως στήθος·
Μήδ' ελευθερίαν έχε, μήδ' ισχύν, μηδέ πατρίδα.

Μηδέ μέλλον, μηδ' ελπίδα.

Κρύψε, ρίψε εις την λήθην και προγόνους και συγχρόνους·
Τον Θεόν σου μη προσκύνει, και ήμας προσκύνει μόνους.»
Επανεέλθετε, αρχαίοι φιλελεύθεροι μου στίχοι!
Επανεέλθετε, κιθάρας πατριωτικής μου ήχοι!

Και το Έθνος, το χθες τρέχον εις τον θάνατον ησύχως,
Και το Έθνος το θερμαίνον της παλάμης του το ψύχος
Εις το πυρ των καιομένων Οθωμανικών δικρότων·

Και το έθνος το με κρότον

Θραύσαν χθες τον εκ σιδήρου δεκαδάκτυλον του κρίνον,
Έμενεν χειροδεμένον και εις Βαυαρούς υπείκον!
Επανεέλθετε, αρχαίοι φιλελεύθεροι μου στίχοι!
Επανεέλθετε, κιθάρας πατριωτικής μου ήχοι!

Να καλήσθε Ιουδαίοι εξ ενός εις άλλον πόλον
Και να έχετε των έξω γενεών τας αράς όλων,

Ἕλληνες, ἀν, τῶν λαμπρῶν σὰς ἐπιλήσιμονες προγόνων
Καὶ τῶν νέων σὰς ἀγώνων,
Παραδώσετε καὶ πάλιν εἰς τὴν πλάνον Βαυαρίαν
Τὴν κτηθείσαν με τοσαύτην δόξας σὰς ἐλευθερίαν!
Ἐπανεέλθετε, ἀρχαῖοι φιλελεύθεροι μου στίχοι!
Ἐπανεέλθετε, κιθάρας πατριωτικῆς μου ἤχοι!

«ΑΠΟΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ» ΣΟΥΤΣΟΣ Α.

Ἐξω τῆς Ἑλλάδος πάλιν φέρε με, πτερόεν πλοῖο.
Φέρε με, ζεφύρου ἀύρα, ἐξω τῶν στενῶν ὁρίων,
Μεταξὺ ἀλλοδαπῶν...
Ἰδοὺ πάλιν ἀρμενίζω εἰς θάλασσας ξένας ξένος,
Ἰδοὺ, ἀπατρις καὶ πλάνης, πρὸς τὸ ἐξω τρέχω Γένος
Χωρὶς πόθον καὶ σκοπόν...

Σχίζω τὰ πελάγη, ψάλλων ὡς ὁ ποιητὴς Ἀρίων·
Μαλακύνεται ἀκούων καὶ ἀκολουθῶν τὸ πλοῖον,
Τοῦ Αἰγαιίου ὁ δελφίν...
Ορφεὺς τρέχω εἰς τὴν Θράκην, ὅπου ἴσως οἱ ὠδαί μου
Ἡμερώσωσιν γῆν ἄλλην, κ' εὐχομαι εἰς τὴν τοῦ Αἴμου
Ν' ἀποθάνω κορυφῆν...

Νέος καὶ τερπὸς ὀρίζων! Οὐρανοὶ γαληνιαῖοι!
Τοῦ νεκροῦ ἀρχαίου κόσμου ἡ σκιά εἰς ταῦτα πλέει
Τὰ ποιητικὰ νερά·
Ἐδῶ ἔτεκεν ἡ Λέσβος τὴν Σαπφῶ καὶ τὸν Ἀλκαῖον,
Εἰς τὴν Τεώ, εἰς τὴν Σάμον ἐψαλλεν ὁ Ἀνακρέων
Υπὸ ἄλση σκιερά.

Τὴν πηγὴν σου, ὡς ὁ Νεῖλος, Ὅμηρε, εἰς σκότος κλείων,
Να φιλονεικούν τὴ δόξα τῶν λαμπρῶν σου γενεθλίων
Ἐπτά πόλεις θεωρεῖς·
Ἀλλὰ σώζεται ἡ ἔδρα, ὅπου ἐρραψώδεις, κοίλη,
Κοίλη, ἐπειδὴ ὡς γίγας εἰς τὰ πέτρυνά τῆς χεῖλη
Ἐπεκάθησες βαρὺς.

Ὡ Τρωάς, Τρωάς, σε βλέπω! Ἀλλὰ βλέπω εἰς σε μόνον
Τοῦ φτωχοῦ σου ἀλιέως, μεταξύ τῶν ἀλκυόνων,
Τὴν καλύβην τὴν πλεκτήν·
Οὐδὲ ναύσταθμον Ἑλλήνων, οὐδὲ ναὺς, οὐδ' Ἀχιλλέα,
Οὐδέ τῶσων βασιλέων ἀπαντῶ τὸν βασιλέα
Εἰς καμίαν σου ἀκτὴν.

Πλὴν ἀφήνω καὶ τὴν Τροίαν καὶ τὰς Νύμφας τοῦ Σκαμάνδρου.
Χαίρε τοῦ Ἀριστοτέλους χώρα καὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου!
Ὡ μεγαλομήτηρ γῆ,

Μετά τους μεγάλους δυο τοκετούς σου εξηντλήθης,
Δια τούτο σε κατέχει της ναρκώσεως και λήθης
 Η αιώνιος σιγή.

Θεσσαλία! σε φωνάζει ο αθάνατος σου Ρήγας·
Αναβαίνει την εσπέραν εις τον Όλυμπον ο γίγας
 Με μορφήν αιματηράν,
Και προς σε την κωφή δούλην στρέφειν οργισμένον όμμα,
Χύνει δε το μελαπνόν του από τας βασάνους στόμα
 Κατά σου πικρήν αράν...

Ω Ελλήσποντε! του Ξέρξου έλαβες τας μαστιγώσεις·
Πλην τον ευγενή σου ώμον δεν εδέχθης να κυρτώσεις
 Εις γεφύρας του ζυγόν.
Δούλος σήμερον πώς ρέεις; Και πώς μέχρι του Ευξείνου
Δεν εγείρεσαι, την πόλιν πλημμυρών του Κωσταντίνου,
 Τους βαρβάρους κυνηγών;

ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΡΑΣΟΥΤΣΑΣ ΛΥΡΑ 1839

Δεν εγεννήθην μεν υιός αρχόντων και πλουσίων,
 Ουδ' εις αυλάς πριγκίπων
Να ζήσω παις επέπρωτο μαλθακωμένον βίον,
Επί λαμπρών φερόμενος χρυσοχαλίνων ίππων
· · · · ·
Αλλά ούτε νέοι κόλακες, ηθών διεφθαρμένων,
 Πληρούντες με επαίνων,
Κ' εις ευγενείς το πνεύμα μου υψώνοντες αιθέρας,
Να παίζω με εδίδαξαν τον κύβον και τας σφαίρας.

Αλλά μαστόν εθήλασα γνήσιας Ελληνίδος
 Και προσφιλους μητέρας,
Αλλ' άρτος παίδα μ' έθρεψεν εν ώρα τυραννίδος
Και με ιδρώτ' αποκτηθείς πολυπαθούς πατέρος.

Αλλά της γλυκητάτης μου πατρίδος τα σχολεία
 Γλυκή παιδείας γάλα
Μ' επότισαν, και πλην αυτών η σεβαστή παιδεία
Του βίου δίδει εις εμέ μαθήματα μεγάλα.

Αλλά να βλέπω έμαθα με αδιαφορίαν
 Την δόξαν των μεγάλων
Και να ακούω τον βαρύν με ήσυχον καρδιά
 Των υμνωδών των σάλων.

Και να προκρίνω έμαθα απ' όλον των τον πλούτον
Απ' όλον τον χρυσίον
Της νέας ταύτης λύρας μου τον πλούτον μόνον τούτον
Το άυλον και θείον.

«ΠΕΡΙ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΠΟΙΗΣΕΩΣ ΚΑΙ ΓΛΩΣΣΗΣ» Ι. ΚΑΡΑΣΟΥΤΣΑΣ. 1860

Η Μούσα η ελληνική εις την μακράν δουλείαν
Απέμαθε την υψηλήν, θεσπιωδόν μανίαν.
Αθλία μήτηρ ορφανή Αισχύλων και Πινδάρων
Εβαρβαρώθη βαθμηδόν εν μέσω των βαρβάρων.
Αλλά εις τόπους ορεινούς κατά καιρούς ακόμα
Γλυκείας έμελψε μοπλάς το τραχυνθέν της στόμα·
Και εις του κλέπτου αιδοού την αχιλλείαν χείρα
Πολλάκις εκαλάησεν ομηρικώς η λύρα.

Της γης αυτής της ιεράς αι μόναι αναμνήσεις
Είναι πηγή αιώνιος ποιήσεως· η φύσις
Θάλλ' η αυτή πέριξ ημών, και η αυτή αγκάλη
Ελλάδος της μητρος ημάς ως τέκνα περιβάλλει.
Ω μήτερ, δεν σ' ησχύναμεν εις το κλεινόν πεδίον
Όπου αι μάχαι κρίνονται κ' αι τύχαι των ανδρείων.
Ανακαινίζει τρόπαια των παλαιών Κιμώνων
Ο Μιαούλης αμαυρά εκ των μακρών αιώνων.
Τον θάνατόν του μελετών τον ένδοξον ο ήρως
Μπότσαρης πίστιν χορηγεί ευμάρτυρον και κύρος
Νέον εις των Θερμοπυλών τον μέγαν Σπαρτιάρτην,
Κατά την τουρκολέτειραν πορείαν νυχτιβάτιν.
Ήδη επήλθ' αναπνοή των πόνων και ειρήνη
Βραχεία· πολύ έγινε, πολύ μένει να γίνει.
Ας δρέψωμεν εις της ζωής εν ρόδον τον λειμώνα.
Αύριον, τις με βεβαιεί; Ίσως βαρύν χειμώνα
Εγείρει Άρης κρατερός· μικρόν και εις τας Μούσας
Ας δώσωμεν. Ιδού, ιδού τας βλέπω συγκροτούσας
Χορόν περί το ιερόν της Κασταλιάς νάμα,
Των μέγιστων πατέρ' ανδρών, θεών, υμνούσας άμα.

Όταν ο Φοίβος ποιητήν μοιρηγενή φιλήσει,
Και σύνεσιν και αιοδήν γλυκείαν τον χαρίσει,
Το δώρον το θεόσδοτον προς ευγενή ας στρέψει
Σκοπόν αν θέρος άφθονον δαφνών ποθεί να δρέψει.
Εις την πατρίδα χρεωσται την λύραν· η μεγάλη
Καρδιά του υπέρ αυτής νυχθημερόν ας πάλλει.
Ούτω διττώσ αθάνατος διττόν έχει το γέρας

Δόξης ομού και αρετής. Πολλάκις γλυκυτέρας
Και θειοτέρας η Πατρίς εμπνέει μελωδίας
Παρά την κόμην της καλής Κυνθίας ή Λυδίας.
Μισώ τον χαύνον αιιδόν, εις πόδας όστις έρπει
Τυράνων και τα παθήματά των και την αργίαν τέρπει.
Η βάρβιτος του ευγενούς πατρός ημών Φεραίου
Εβράχη με το αίμα του· και σήμερα Τυρταίου
Ανάγκην έχει η Ελλάς, τον λήθαργον να λύσει
Των τέκνων της, και ευγενούς θυμού να τα εμπλήσει.
Ιδού τετράκις εκατόν ο δίφορος του ηλίου
Κύκλους πληρεί, κ' η αποφράς ημέρα του Μαΐου
Τετράκις επανέκαμμεν, η την φρικτήν του Γένους
Πτώσιν ιδούσα και δεινών χειμώνας αρχομένους.
Ω λύσσα! ω εκδίκησις γλυκεία! Ω παρθένος
Νέμεσις, η αεί βαρύ υπό τα στήθη μένος
Φέρουσα, δυσπαραίτητε, έλθε, ω Ραμνουτία!
Είναι καιρός· και άλλοτε σ' εγνώρισ' η Ασία,
Οπότε δια της τριπλής του Αλεξάνδρου νίκης
Τας ύβρεις όλας της μητρός Ελλάδος εξεδίκεις.

Πρώτος του Μάρκου ώπλισε την τουρκοφόνον χείρα
Με κεραυνόν ο ραψωδός κ' η αφελής σου λύρα,
Τους άθλους ψάλλουσα πολλών πολεμιστών ηρώων
Παλαιότερας εποχής, γιγάντων ορεσκώων,
Οίτινες έζησαν ορθοί κ' ελεύθεροι, ημέρα
Πριν ανατείλ' εις την λοιπήν Ελλάδα ελευθέρα.
Αλλά την δύναμιν αυτήν ο αναλγής αρνεΐται
Σοφός ή όστις τον σοφόν πολλάκις προσποΐεται.

Ω τις παρήλιξ καλλονή ημελημένη, οίμοι!
Παρήλθε, λεγ', η ποΐησις, και μόν' η επιστήμη
Αξία είναι εις των θνητών τας φρένας να ανάσσει.
Πώς! Όταν η γλεικ' αυγή τα ηρεμούντα δάση
Περιχρυσεί με θείον φως, ή επί των ορέων
Ο Φοΐβος δύει ως χρυσός τηκόμενος και ρέων,
Αι αιδόνες κι' ο λοιπός των λιγυφώνων
Πτηνών εις ύμνους, και λυγμών μινυρισμών και στόνων
Κύμα θα λύωντ' υφ' ορμής ωθούμενα κρυφίας,
Ο δ' άνθρωπος, ο γεραρός υιός της αρμονίας,
Σφίγξ βοιώτι' απατηλής σοφίας θέλει μείνει,
Η των παθών το βρύχημα το λυπηρόν θα χύνει.

Αυτό το μέλαθρον, ω ξένε,
Ούτινος κείνται λελυμένα
Αι βάσεις μόνα και εις τοίχος,
Οίκου ερείπιον φιλτάτου,
Εγκρύπτει Μούσης αθανάτου
Ομφήν και ίχνη ενδομούχως.

Του Βύρωνος ποτε γλυκεία
Υπήρξεν αυτήν κατοικία,
Ότε ο Φοίβος της Ελλάδος
Πτεροφούντα κύκνον έτι
Τον είδε εις δουλείας έτη
Υπό τον βράχον της Παλλάδος.
Αλλά τους πόθους του δε στέγει
Οίκος· το έδαφος τον φλέγει.
Ο ανατέλλων και ο δύων
Ήλιος εύρισκεν εκείνον
Με σύννουν μέτωπον και κλίνον
Ρεμβάζοντα επ' ερειπίων.

Κ' ενώ ητένιζε με σέβας
Και με πυρπολουμένας φλέβας,
Η Μούσα του απεκαλύφθη.
Κ' η ιερά της εις τα στήθη
Του ποιητού δεν εκοιμήθη
Φλόξ πλέον άπαξ ως ανήφθη.

Η αγανάκτησις, το μίσος
Κατά τυράννων, δούλων, ίσος
Θυμός την λύραν του σπλίζει
Πώς! Η φυλή των Θρασυβούλων
Χαύνων φυλή! αγέλη δούλων!
Ούδ' ενθυμείται, ούδ' ελπίζει!

Ο παιδιόθεν λογισμός του,
Η Ελλάς εκείτο εμπρός του
Νεκρά και άπνους πλην ωραία.
Άλλη ψυχή οργά προς άλλα·
Αι δε μεγάλοι τα μεγάλα
Ηγάπησαν και τα γενναία.

Και εις την χώραν την οποίαν
Δια της άλληκτος δουλείαν,
Και των δεινών το μέγα κύμα,
Εθρην' η συμπαγής του λύρα,
Τω προητοιμάζεν η Μοίρα

Και δάφνην ηρώος και μνήμα!

Αυτό το μνήμα σεβασθήτε
Όσοι του Βαάλ προσκυνείτε
Το είδωλον τα ερπετά του!
Επί του Ιονίου βλέπει
Εκείθεν προς την γήν σας τρέπει
Οργίλον βλέμμα η Σκιά του.

Ηρώων πόλις Μισολλόγγι,
Εις σε οι έσχατοί του φθόγγι
Εξέπνευσαν οι τεθλιμμένοι.
Το σώμα έχει η Αγγλία·
Αλλ' η μεγάθυμος καρδιά
Εις σε και την Ελλάδα μένει.

Παρά το φίλον του στοιχείον
Εύδει της λύρας ο Αμφίων,
Ο μέγας των παθών ζωγράφος,
Και όταν Νότος λιγύς πνέει,
Πλησίον μελωδεί και κλαίει
Το κύμα της Σαπφούς ο τάφος.

Από το βράχον της Λευκάδος,
Από τα όρη της Ελλάδος,
Δύω Σκιαί ορμούν, ζητούνται.
Ως αλκυών με αλκυόνα
Εις την βοώσαν ηίονα
Θρηγούν και ανεμοφορούνται!

Ύμνους, λατρείαν των αιώνων,
Μονον 'ς αυτούς η λύρα μόνον
Δεν έδωσε την ευτυχίαν.
Μήστωρες τέχνης αθανάτου,
Εις τας αγκάλας του θανάτου
Εζήτησαν την ησυχίαν.

Η φήμη τόνομά του στέλλει
Και όπου πρώτον ανατέλλει
Και όπου δύει η ημέρα.
Αλλά ίσως τόσον το γλυκύ των
Άσμα δεν έθελγεν, αν ήτον
Η λύπη των ολιγωτέρα.

Της τυφλωθείσης αηδόνας
Ρέει γλυκύτερος ο στόνος,
Ευστροφωτέρα η φωνή της.

Από δεινόν δ' οστρέου πάθος
Εἰς τοῦ Ωκεανοῦ το βάθος
Ἐκφύεται ὁ μαργαρίτης!

«Ο ΤΑΥΡΟΣ ΤΟΥ ΦΑΛΑΡΙΔΟΣ» Ι. ΚΑΡΑΣΟΥΤΣΑΣ 1868

Ὁ μὲν Φάλαρις ἐκεῖνος εἰς τὸν κοῖλον χαλκηλάτου
Ταύρου πεπυρακτωμένου ἐκλείει τὰ θύματά του.
Εἰς τὸν φάρυγγα δε ἦσαν ὄργανα ἐνηρμοσμένα,
Ὡστε οἱ δυσθανατοῦντες εἰς τὸν φλογερόν πυθμένα
Ἀντί γογγυσμῶν προήγον, καὶ ἀντί βρυγμῶν βασάνου,
Μέλη τέρποντα τὰ ὦτα τοῦ ἀνηλεοῦς τυράννου.

Καὶ τῶν ποιητῶν ὁμοία εἶναι, φευ! Συχνά ἡ τύχη
Θέλγουσι τὰς ἀκοάς μας οἱ ἠδυμελεῖς τῶν ἤχοι.
Καὶ ἀν ἄγριον Ταρτάρου πυρ τὰ ἐγκατὰ τῶν καίει,
Ὅμως τὸ ἀρμονικόν τῶν στόμα μελωδίας πνέει,
Καὶ ὁ στεναγμὸς πολλάκις τῆς ἐσχάτης ἀγωνίας
Εἰς τὰ χεῖλη τῶν ἐν εἶδει θνήσκει θείας μελωδίας.

«ΔΕΝ ΘΕΛΩ ΔΟΞΑΝ»
ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΠΑΠΑΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ

Δεν θέλω δόξαν· προτιμῶ ἡ ὑπαρξίς μου πάσα
Να ἀντηχῆ εἰς γυναικὸς ἐρώσεως τὴν καρδίαν,
Καὶ ἡ ζωὴ μου ὡς γλυκὺ τι ὄναρ διαβάσα,
Εἰς τοῦ θανάτου ἀγνωστος να πέσει τὴν σκοτίαν.

Δεν θέλω δόξαν· με ἀρκεῖ ὁ βίος οὔτος μόνον·
Διμελίσθη ἀρκετὰ ὑπὸ τῆς κοινωνίας·
Πρὸς τι να πέσει ἔρμαιον ἐν μέσῳ τῶν αἰῶνων
Ἰν' ἀνατέμνηται ψυχρῶς ὑπὸ τῆς ἱστορίας;

Ὁ ἄνθρωπος ἀχάριστος ἐπλάσθη αἰωνίως·
Ἀν ὁ Σωκράτης ἀρετὴ ὑπῆρξε πληρεστάτη,
Ἀλλ' ἐν τῇ δόξῃ καὶ αὐτοῦ πικρὸς περὰ ὁ βίος·
Ὁ φθόνος ἐτι σήμερον αὐτὸν κατασπαράττει.

Δεν θέλω δόξαν· τὴ σιγὴ ἐρὰ ἡ εὐτυχία,
Καὶ εἰς τοὺς κόλπους κρύπτεται ὁ ἔρωσ τῆς ἐσπέρας.
Ἡ ἀληθὴς συγκίνησις εἶναι δειλὴ, πρᾶεῖα,
Καὶ ἡ χαρὰ ἡ οὐμαλὴ ποτὲ δεν ἔχει πέρας.

Ἡ ἱστορία, πυραμῖς κρατούσα τὰς μουμίας
Ἀς ἐβαλσάμωσε ποτὲ καλῶς ἡ εἰμαρμένη,
Προβαίνει σαγηνεύουσα τὰς εὐγενεῖς καρδίας,

Αντί δακρύων μαλερών βωμούς υποσχομένη.

Ως τυμβωρύχος, αποινεί την κόνιν ανορύσσει
Των απ' αιώνας εν τη γη βαθέως κοιμωμένον·
Επαίνους μετ' καταρών επί αυτών θα πτύσσει·
Και είναι το βάδισμα αυτής δειλόν, συγκεχυμένον.

Δεν θέλω δόξαν· εις της γης τας ατραπούς αν βαίνω,
Τον ουρανόν το όμμα μου πιστάς ενατενίζει.
Η δόξα έρπει εις την γην· παρά τω πλάστη μένω,
Οπόταν εις το άπειρον ο νους μου βηματίζει.

Ας ανυμνεί την παγεράν ισχύν η οικουμένη·
Ας στέφωσιν την κεφαλήν του ήρωος με στέμμα·
Η νίκη, άνωθεν σωρού πτωμάτων ιπταμένη,
Φρικώδη φέρει στέφανον, βαμμένον εις το αίμα.

Ιδέ εν μέσω των νεφών την ίριδα· εκείνη
Είναι ελπίδος σύνθημα εντός τοςαύτης λύσσης.
Ας χύνει πέραν κεραυνούς η θύελλα, ας χύνει,
Ο έρωσ μένει δια ημάς, ο έρωσ και η φύσις.

Των Γαλατών δεν πρόκειται τα στίφη να νικήσεις
Ω Καίσαρ· δύναται στιγμήν δια νικών μυρίων
Εκ του μοιραίου της ζωής ορίου να κερδίσεις;
-Ουχί ο Βρούτος απαντά δια πληγών καιριών.

Δεν θέλω δόξαν· προτιμώ η ύπαρξις μου πάσα
Να αντηχή εις γυναικός ερώσης την καρδίαν,
Και η ζωή μου, ως τερπνόν τι όναρ διαβάσα,
Εις του θανάτου άγνωστος να πέσει την σκοτίαν.

«ΤΩ ΦΙΛΩ ΙΩΑΝΝΗ Κ...»
ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗΣ

Γνωρίζω ποίος μόλυβδος τα στήθη σου βαρύνει
Και ποίον πυρ ουράνιον τεφρόνει τας στιγμάς σου
Κ' εγνώρισα τους ρεμβασμούς... και ποία η οδύνη
Αν εν ταυτώ σε είπωσιν οι φρόνιμοι: Εργάσου.

Να μη σε εννοεί ουδείς, καθείς να σε χλευάζει,
Να φέρεις ως παλλάδια κρυπτά τα όνειρά σου,
Εις την οδόν η τέθριππος «Εμπρός!» να σου φωνάζει
Και να σοι γράφει θείος τις ανίλεως: Εργάσου.

Κ' εν ω προς τον αιγιαλόν, επάνω πέτρας, σύννους
Η επί λόφου χλοανθούς κρατείς τα βήματά σου

Και βλέπεις πέραν, έρμαιον εις λογισμούς πυρίνους,
Οι άλλοι παρερχόμενοι σοι λέγουν: Εργάσου.

Και εν ω ο τάπησ των αγρών, το πνεύμα των ζεφύρων
Με δέκα και οκτώ ζωάς πληροί τους πνεύμονάς σου
Και άδεις όπως το πτηνόν, τους μύρμηγκας οικτείρων,
Οι άνθρωποι, αναισθητοι, σοι λέγουν: Εργάσου.

Και αν δύνω ο ήλιος, της λύκης η μαγεία,
Η τ' ουρανού η άβυσσος πλανά τα όμματά σου
Και αίρεσαι και σβύννεσαι εν γλυκερά μανία,-
Οι άνθρωποι, αφρόντιδες, σε λέγουν: Εργάσου.

Κ' εν ω εμπρός σου έκστασις διέρχεται –παρθένος,
Και ως τρωθείσα κόπτεται ευθύς η λαλιά σου
Και μένεις χαύνων, κ' έμεινες εκεί συντετριμμένος,-
Οι άνθρωποι, ανάλητοι, σοι λέγουν: Εργάσου.

Εις κόσμους έτι φέρεσαι χρυσών ονειρών ένθους
Κ' αισθάνεσαι, ταλαίπωρε, πολύ το αισθημά σου,
Ή αίφνης κλίνεις άπελπις εντός αβύσσων πένθους,-
Κ' οι άνθρωποι, ατάραχοι, σοι λέγουν: Εργάσου.

Και αν τον κόσμο μελετάς και την πενίαν κλαίεις
Και κλαίεις το εφήμερον παντός εις τα άσματά σου
Και πένης φθίνεις, ασφυκτείς, και μόλις αναπνέεις,-
Οι άνθρωποι, φιλόανθρωποι, σοι λέγουσιν: Εργάσου.

Αγνώστων πόνων ναυαγός αν νωχελής πλανάσαι,
Αν απαυδάς και πίπτωσι θερμά τα δάκρυά σου,
Και ως τι κήτος, πλανηθέν κάτω εδώ, κτυπάσαι,-
Η ανοικτίρμων επωδός πάντοτε ηχεί: Εργάσου.

Αλλά αν ο πλάστης έσπειρεν εντός σου, λέγεις, κάτι
Και δια θείων στίχων σου σωθεί ποτέ η Ελλάς σου
Και σπεύσει πάσα γης ψυχή φιλελληνικωτάτη;
Αισχύλος συ; Θα είπωσιν άφες αυτά: Εργάσου.

Εργάσου, ναι! Ω φίλε μου γένου αυτόχειρ, σβύσου
Και θραύσον αερόπληγα, αβροεπή κιθάραν
Και φάγε εν ιδρώτι σου τον άρτον της ζωής σου!
Τοιαύτην έδωκ' εφ' ημάς ο πλάστης την κατάραν.

Εργάσου, ναι. Κατάστειλον τας πτήσεις του νοός σου,
Μαστίγωσον το στήθος σου, αν ακόμα πάλλει,
Μη βλέπεις τ' άστρα τ' ουρανού, την ίριδα της δρόσου;-
Εμπρός. Της ύλης η ζωή έχει φρικώδη κάλλη

Εργάσου. Ενεκρώθησαν οι Ωραι των Ελλήνων...
Αν τον Σωκράτην έθαλπον του Φοίβου οι ακτίνες
Γυμνόν, εξεθλύνθημεν ημείς βλαστοί εκείνων,
Και εις τας αύρας την πνοήν ριγούμεν ως οι κύνες.

Εργάσου. Αν τον Όμηρον εγέννησεν η Χίος,
Έκουνον έπη κ' έδιδον τον άρτον καν εις τούτον,
Των Χίων άλλος σήμερα, ω φίλε μου, ο βίος...
Ως Όμηρον ακούουσιν, άλλον τυφλόν, τον Πλούτον.

Εργάσου. Το ειδύλλιον της παλαιάς Ελλάδος,
Σκαιά η τέχνη, τύραννος βρυγμόν χειμώνος άδων,
Κατέφθειρε· και σήμερα εν μέσω της κοιλάδος
Ακούεται ατμάμαξα, αντί νυμφών δρυάδων.

Εργάσου. Βλέπεις τας σειράς αυτάς των ανακτόρων
Ας ανεγείρει ο χρυσός οπού αν βήμα τρέπεις;
Μεθαύριον θα κλείσωσιν αιθέρος πάντα χώρον
Και ούτε καν ορίζοντα, ω ποιητά, θα βλέπεις!
Εργάσου. Δύστηνε λαέ, κ' έτι μακράς θητείας,
Αν ίδης που της πόλεως κενήν τινά γωνίαν
Εκεί ευγνώμων άναπτε, ως εις ναόν, λυχνίαν...
Πτωχέ, το πρώτο μέγαρον, είναι αρχής δουλείας.-

Εργάσου. Τους εγνώρισα εκείνους τους σπουδαίους,
Εκείνους τους σεμνοπρεπείς ή με μορφήν γλυκειάν,
Τους πρώτους εις τα πρώτιστα, τους μηδαμώς χυδαίους..
Α, πώς νοούσιν αυτοί την κοινωνίαν:

Εργάσου. Έρπε, λάτρευε, κολάκευε και σαίνε
Περί χρυσούν τι είδωλον, ο άρχοντα καλούσιν,
Εκεί κρατών θυμίαμα ως δούλος αυτού μένε
Και σπούδασον πως λείχουσι και μάθε πως μισούσιν!

Εργάσου. Πνίγε τον θυμόν και μόνον ραδιούργει,
Πίπτε προ των τυράννων σου και ασθενείς τυράννει·
Τον δρόμον τούτον, φίλε μου, όλ' της γης πανούργοι
Εβάδισαν και ώφθησαν ως Καίσαρες οι νάνοι.

Εργάσου. Χαίνε έκθαμβος εμπρός των ηλιθίων
Και βλέπε όλα κάλλιστα αείποτε εν πάσι,
Αλλοίμονον αν ήθελες την κεφαλήν σου σείων
Αλλοίμονον αν ήθελες προ του κακού μορφάσει!

Εργάσου. Τας θωπείας σου, τους λόγους της ημέρας,
Την νύχτα μόνος, σιγηλός, αγρύπνει διαγράφων,

Αγρύπνει άλλος άνθρωπος και σκοτεινόν τι τέρας,
Παγίδα μηχανώμενος ή ανορρύσων τάφον.

Εργάσου. Δος την χείραν σου εις βδελυρών φιλίαν,
Βυθίσου εις εταιρισμούς και εις ληστών αγέλην,
Απάτα, κλέπτε, - όπλα σου αυτά προς εργασίαν...
Και μη καλήσαι άνθρωπος και μη καλήσαι Έλλην.

ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ
«ΕΙΚΟΝΕΣ» ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗΣ.

Όταν προβάλλει εις το βουνόν η συμπαθής Σελήνην
Και, ως λυχνία εις ειρκτήν παρήγορον φως χύνει,
Ποθώ λαμπρά ερείπια και σκιαυγείς ερήμους
Μονήρης να αφίνωμαι εις ρεμβασμούς πενθίμους.
Τι είμαι, δεν γνωρίζω
Και ως εις σκότη άλυτα σκιά κ' εγώ γυρίζω.

Είδα ποτέ, ως εις σκηνήν, του κόσμου την εικόνα
Και εφαντάσθην σύμπασαν την Φύσιν εν' ανθώνα
Ένθα θνητός καθείς χρυσούν αντανακλά αστέρα
Κ' έχει τους άλλους αδερφούς, κ' έχει την γην μητέρα
Χαράς και φίλτρου πλήρη,
Και αρμονίαν πανταχού ανέπλασα θυμήρη.

Πλην το γλυκόν μου όνειρον μετά μικρόν ελύθη
Και μ' είπεν εγελλάσασα η μοίρα μου – Ευήθη...
Και αίφνης την αλήθειαν κηρύξας ως θεόν μου
Οργίλους όλους έβλεψα, αυτόν τον αδερφόν μου.
Και του τυράννου- Κάτω!
Αν κράξω, τον αυχένα μου υπό πελέκεις κάτω.

Εις την ζωήν... δεν έδρεψα ακόμη πόθον ένα
Και πίπτουσι τα έτη μου θωλά και μαραμμένα.
Πριν η νεότης μου φαιδρά γελάσει και ακμαία
Παρέρχεται, παρέρχεται πενθούσα καλογοραία
Τι έπταισα και κλαίω;
Αν εγεννήθην συμπαθής, θερμός, θεέ μου πταίω;

Πώς δυστυχών ο άνθρωπος κ' εμπόλεμος πλανάται;
Αφού να σβήσει πέπρωται τάχα γιατί γεννάται;
Πού τρέχει; Πώς ο δίκαιος κακούται και οιμώζει,
Εν ω καρδιά πονηρά και χαίρει και δεσπόζει;
Χριστέ εδώ κατέβης;
Περίμενε τον στέφανον του πόνου και της χλεύης!

Ω τις ποτέ την πλάκα του νεκρός θα ανασείσει,

Ω Μούσαι, όταν είδετε φίλων θεών τα πλήθη
Να φεύγωσι ποδήνεμα, κ' Εβραίος τις εκλήθη
Μέγας Θεός, δακρύσασαι αι θείως πριν γελώσαι,
Ως φύλλα ρόδου εις πνοήν, απήλθετε πετώσαι.

Και έκτοτ' η φωνή σας
Μελαγχολώδης έμεινε και τάφος η κοιτίς σας.

Και ήσο άλλοτε, Ελλάς, του κόσμου η νεότης,
Της υφηλίου η ψυχή, του Πλάστου στρατιώτης·
Αν εσταυρώθη ο Χριστός κ' εκεί που εγεννήθη,
Αν εις την γην του έσβυσεν, εις σε πλην ανεστήθη.

Των θείων σου αγώνων
Λάβε, ως γέρας, δούλωσιν τετρακοσίων χρόνων!

Ω πόσον, πόσον έπαιξε με σε πικρά η μοίρα!
Ο στυλοβάτης έγινες Πατρίς, εις τον Σωτήρα,
Κ' η βίβλος ένθα οι λαοί ανέγνωσαν Εκείνον,
Φωσφόρος και φιλόστοργος μήτηρ εθνών απτήνων,
Και όμως καταπίπτεις
Ως εις το βάρος κολοσσού, Ελλάς, να υποκύπτεις!

Ναός του κόσμου έμεινες ως χθες συντετριμμένος
Κ' ήρχετο Γάλλος ευσεβής και Βύρων εμπνευσμένος
Να ασπαστεί τα θεία σου και ευκλεά εδάφη,
Και να ταφεί γλυκύθυμος εντός σου ως ετάφη...

Είχε τιμήν ακόμα
Το να αποθάνει Βύρων εις το νεκρόν σου χώμα!

Ως εις τον βράχον θραύεται το εν μετ' άλλο κύμα,
Αι γενεαί παρέρχονται και θραύοντ' εις το μνήμα·
Και ο ανεμοστρόβιλος γοργός περά τον χρόνων,
Και την σκηνήν του σύμπαντος ο θάνατος σαρώνων

Αθάνατος υψούται,
Κ' η γη ως κοιμητήριον Ιωσαφάτ απλούται...

Πού σήμεραν οι Σοφοκλείς, οι Πίνδαροι πού είναι;
Πού είναι Θήβαι, Κόρινθος, πού είναι αι Μυκήναι;
Παρήλθον εις τας πτέρυγας παρήλθον των αιώνων,
Και ηχώ οικτρά εμείναμεν κλεινών ημείς προγόνων,

Αισχύλους αντηχούντες,
Σκιαί γιγάντων, πίθηκοι εκείνους παρωδούντες!

Αν ύστερον, ως φάντασμα, εγγύς των πάλιν φθάνει
Αφ' των παιδων προσφιλής η μήτηρ αποθάνει,
Κ' εκείνοι τότε φεύγουσιν εμπρός της τρομαγμένοι·
Ομοίως σ' αποφεύγουσιν ήδη, Πατρίς, οι ξένοι

Και ο καθείς σ' υβρίζει
Και εις το φάσμα την λαμπράν μητέρα δε γνωρίζει...

Αλλά και αν ημαύρωσε τας Στήλας τόσος χρόνος,
Κ' αν ήλλαξαν τα μάρμαρα μικρόν του Παρθενώνος,
Πλην πάντοτ' είχαν κ' έχουσιν μητέρα την Πεντέλην·
Αν ηλλοιώθη και μικρόν ο των συγχρόνων Έλλην,
Εντός του όμως πάλλει
Το αίμα όπερ έπαλλε κ' εν Πλάτωνος αγκάλη...

Εξύπνα, ω ωραία μου, κλεινή Πατρις, εγείρου,
Και λάλησόν μας! Άνοιξε τα χείλη του Ομήρου
Να πλάσωμεν Αλέξανδρον του κόσμου βασιλέα,
Να αναφανώμεν τέκνα σου πάλιν ημείς αρχαία,
Και συ θα ήσαι πάλιν
Μήτηρ, τον κόσμον κλείουσα σαν βρέφος εις αγκάλην.

Συ πένησσα μεν πάντοτε πλην μεγαλοφρονούσα,
Συ με εορτάς, με άσματα τυράννουσ καταργούσα,
Συνένωσον τα τέκνα σου εις ασελφάτου κρίνουσ,
Και θα υψώσεις τρόπαιον φωτός ουρανομήκουσ...
Η... κρύψου εις το κύμα
Και λάβε τουσ ωκεανούσ αντάξιόν σου μνήμα!

Το σύμπαν κλαίω και προς σε τα βλέμματά μου τείνω,
Κ' εις τον σταυρό σου, λίβανον, δάκρυ και στόνον χύνω.
Ωσ πνεύμα μέγα και σεπτόν αν σ' αγαπώ, Χριστέ μου,
Πλήν ως σωτήρα ένθεον σ' υμνούν αι προσευχαί μου.
Σου μόνου η λατρεία
Θερμόν εις θλίψεις βάλσαμον και πόνων ιατρεία.

Πώς ήσαν, πώς επλάσθησαν τα στήθη σου Μαρία,
Ω μήτερ, μήτερ του Χριστού μεγάλη και αγία;
Ομοίωσ εύχρουσ η Αυγή προβαίνει λαμποβόλον
Γεννώσα είτα ήλιον εις τ' ουρανού τον θόλον,
Σοβούντα την σκοτίαν
Κ' ανοίγοντα τα όμματα, τον νούν και την καρδίαν.

Ω έθνη, την σημαίαν του θυμήρωσ χαιρετάτε!
Εν θείον φέρει σύμβολον – Αλλήλουσ αγαπάτε.-
Και αδερφόσ κηρύσσεται θνητού και του εσχάτου,
Και την Ισότητα φωνεί στερρά η λαλιά του.
– Αλλήλουσ αγαπάτε.-
Τα γόνατά σας κλίνατε, θνητοί, θεός γεννάται!

Την δακρυδόχον λάγηνον, ω Δυστυχία, θραύσε!
Πτωχε, μη στένεισ άπελπις, ω δούλε πλέον παύσε.

Εἰς τὴν φωνὴν τοῦ δαίλειαι οἱ τύραννοι κλονοῦνται,
Καὶ οἱ λαοὶ ἐγείρονται, ἐχθροὶ συναδελφούνται,
Καὶ νέον μεγαλείον
Δίδει χαρὰν εἰς τὸν φτωχόν, ἰσχύν εἰς τὸ ἀρνίον.

Χριστέ, ὁπότεν ἤνοιξες τὰ μαγικά σου χεῖλη
Ἦνοιγ' ἡ Πύλη τῆς Ἐδέμ, τῶν ουρανῶν ἡ πύλη,
Κ' ἐξέρρεον οἱ λόγοι σου κεραῦνιοι καὶ θεῖοι.
Κ' ἐν ὧ οὐ κόσμος ἀμετρον τὸν βίον διανύει,
Ουρανομήκης γέρων,
Εἰς σε τὸν παῖδα ἐκλίνε λατρείας δῶρα φέρων.

Θεοὶ Ἑλλήνων εὐκλειεῖς χρόνων θεοὶ μυρίων,
Ποῦ εἴσθε; Σας ἠφάνισεν ἐν, μόνον ἐν παιδίον!
Καὶ ὅμως σας ἐλάτρευον καιρῶν ποτ' ἀθανάτων
Ἀριστοτέλης, Ὀμηρος καὶ Πίνδαρος καὶ Πλάτων,
Φειδίας, Λεωνίδα,
Καὶ ἡ θρησκεία τῆς Σαπφούς ἐγέννα Θουκυδίδα...

Καὶ ἡ δρόσος τοῦ Θεοῦ, Χριστέ, τὰ ρήματά σου,
Κ' εἶναι τοῦ κόσμου τροχία ἐκεῖν' ἡ τροχία σου.
Ὁ τῶν ἀνθρώπων ὕστατος ὁπότεν τελευτήσῃ,
Ὡ σε, Μεσσία τῶν λαῶν, σε θέλει προσφωνήσῃ,
Καὶ θνήσκων, «Μνήσθητί μου!»
Θα ψάλλει εἰς τὸ ἀπειρον τοῦ σύμπαντος ἐρήμου.

Τὸ στήθος σου ἐνέκλειε τὸ παρελθόν καὶ μέλλον,
Τοῦ κόσμου ὅλου· ἀχανές ὡς δῶμα τῶν Ἀγγέλων,
Ἀπὸ ἀστέρας ἤστραπτε χρυσά αισθήματ' ὅσα,
Ἡ τοῦ ευαγγελίου τοῦ μελίρρους χύνει γλώσσα.
Ὡ πνεῦμα τοῦ Σωκράτους,
Ἰδέ πραγματουμένους σου ονειρούς γλυκυτάτους!

Πλὴν πῶς δὲν σ' ἐβαυκάλισεν ἡ μάγισσα νεότης,
Χριστέ, δὲν σ' ἐσυγκίνησε σεπτὴ τις ωραιότης;
Δὲν ἤνοιξε τὰ χεῖλη σου χαρὰς ποτὲ ὁ γέλως,
Δὲν ἔδωκες ἐν φίλημα; Δὲν ἔψαλες ἐν μέλος;
Ὡ! μόνη ἐρωμένη,
Μόνη χαρὰ ἦτον εἰς σε, Χριστέ, ἡ οἰκουμένη!

Ναὶ· τοῦ ουρανοῦ ἦσο υἱὸς καὶ μέγας ὡς ἐκεῖνος,
Ἐνηγκαλίσθης σύμπασαν τὴν γῆ νερῶν πυρίνωσ.
Ἡγάπας ὅλους, ἀπαντας ὁ Φοῖβος ὡς θερμαίνει,
Καὶ ἐτι ἡ ἀγκάλη σου εἰς τὸν σταυρόν σου μένει
Τὸν κόσμον εὐλογούσα,
Καὶ τοὺς λαοὺς εἰς φίλημα ἀγάπης προσκαλοῦσα.

Ο Καίσαρ, ο Αλέξανδρος, ο Ναπολέον, ήσαν
Συνερασταί σου· φονικήν έπνεον όμως λύσαν,
Ήθελον δούλην έρπουν αυτών την οικουμένην,
Και δια τούτο άπιστον την εύρον ερωμένην...

Συ μόνος αιωνίως

Αυτής θα μείνεις αδερφός, συ κοσμοκράτωρ θεός.

Ότε, Χριστέ, βαρύθυμος, περιπαθής και σύννους,
Εισέδυσ εις των ελαιών τον κήπον πόσους θρήνους
Υπέρ του κόσμου έχυσες γονυκλινής προσπίπτων,
Κ' εγείρεις τούτον, εις σταυρόν θανάτου υποκύπτων!

Αλλ' ένδακρυς ακόμα

Εδέχθης, οίμοι! φίλημα Ιούδα εις το στόμα!

Κ' εκείνου, ου απέπλυνες τους πόδας ως οικέτης,
Κ' ήσο θεός του, αδερφός, πατήρ του, ευεργέτης,
Έπεσες θύμα προδοθείς εις μαινομένας σπείρας,
Και εις δημίους παραδούς τας ιεράς σου χείρας!

Από των Ηλυσίων,

Σε είδον κ' εμειδίασαν Σωκράτης και Φωκίων...

Φευ! Όπως ο αόμματος και ζων εν μέσω σκότους,
Αν επανίδη εις χρυσάς κ' αιθούσας πολυφώτους
Φεύγει το φως ως βάσανον των οφθαλμών του πλέον,
Ομοίως ανατείλαντα εις κύκλους Φαρισαίων

Σ' εσταύρωσαν, διότι

Το φως δεν υπέστησαν κ' εζήτησαν τα σκότη.

Τυφλέ λαέ!.. εις τον σταυρόν γαλήνιος ανέβη,
Και μ' όμματα φιλόστοργα ακόμη εποπτεύει
Τα πλήθη κάτω χαίρονται, υβρίζοντα, κτυπώντα...
Αισθάνεται τα σίδηρα τα κόκκαλα τρυπώντα,

Και με τοσούτους πόνους

Ηυλόγει έτι, ήρεμος πατήρ, τους – θεοκτόνους.

Ω, ποιος τότε στοχασμός και τις σφαγή καρδιάς,
Σ' εσπάραξεν, αγνέ Χριστέ, από πληγάς χιλίας;
Σωτήρ του κόσμου εν λησταίς, καθώς ληστής, σταυρούσαι
Και με ακάνθας παίγνιον του όχλου στεφανούσαι!

Δίδεις τη γη ήλιους

Και όμως είδες τους θνητούς επάνω σου δημίους...

-Ηλί λαμμά σαβαχθανί! – Η κεφαλή του κλίνει,
Και την υστάτην του πνοήν το μέγας στήθος χύνει.
Χαίρε, Χριστέ γλυκύτατε, εσταυρωμένε, χαίρε!
Μετά αιώνας φθάνουσι πληρείς φωτός ημέραι,

Και τότε η καρδιά

Παντός θνητού εις σε βωμός και άδολος λατρεία.

Απέπτῃς... την ισότητα ο μέγας δημοκράτης,
Αφού λαμπρός εκήρυξες και άτρομος συντάττεις.
Κατά τυράννων Σύνταγμα η νέα σου θρησκεία,
Και ανθοδέσμη της Εδέμ, θεών κληρονομία,
Πού φως σοφίας χύνει
Και λαμπρή η φιλάδελφος παντού δικαιοσύνη!

Την δακρυδόχον λάγηνον, ω Δυστυχία, θράυσε!
Πτωχε, μη στένεις άπελπις, ω δούλε, κλαίων παύσε.
Όταν θνητέ, τα στήθη σου πατάσς' η ειμαρμένη,
Εγείρου ένθα ο Χριστός εν τω σταυρώ του μένει,
Και μη βαρυθυμήσεις.
Αφού Χριστόν σταυρούμενον θνητός συ ατενίσεις.

Και τι αγνόν και ευγενές και μέγα και ωραίον,
Τον βίον δεν επέρασε θλιβόμενον και κλαίον;
Και τις εδώ ενάρετος του κόσμου ευεργέτης
Εις τα δεσμά δεν έθανε παράφρων ή επαίτης;
Και τις ο δώσας μέλι,
Και μη λαβών ως αμοιβήν αγνωμοσύνης βέλη;

Του πνεύματος Διόσκουροι, Όμηρε, Μίλτων, ποία
Υμών η τύχη; Φευ! Τυφλοί εθάνατ' εν πενία!
Κ' εν ω κακούργοι έχαιρον προδόται και Θερσίται,
Εις φυλακάς απέθνησκον οικτροί και ρακενδύται
Κολόμβοι, Γαληλαίοι,
Παπίνοι, Γουτεμβέργιοι και Τάσσοι και Φεραίοι.

Αν είν' ο βίος αίνιγμα και λύσις του το μνήμα,
Πλην είν' ο κόσμος εις βωμός κ' η αρετή το θύμα.
Εις την πνοήν του πνέοντος βορρά το άνθος πίπτει,
Εν ω βοτάνη ακανθών κλωνείται μόνον, κύπτει.
Βορράς η ατυχία,
Περά και πίπτ' η αρετή κ' εγείρετ' η κακία.

Ω Πέλλικε! Εις τα δεσμά της τυραννίας θύμα,
Εις φυλακήν ανήλιον και ζων εις μαύρον μνήμα,
Εστερημμένος συγγενών και φίλων και γονέων,
Εις της αγίας πλην Γραφής τα φύλλα αναπνέων
Φαιδρός παρηγορείσο,
Κ' εν ω εις Άδην σ' έκλεισαν εις ουρανούς συ ήσο...

Συ μόνη, συ παρήγορος, ω τιμαλφής θρησκεία!
Εις σου τα στήθη γέγραπται σεπτή «Αθανασία».

Αθανασία!.. Του Θεού ω προσφιλής αγκάλη!
Ο μαρανθείς επί της γης χρυσούς επάνου θάλλει,
Κ' εδώ στιγμάς αν κλαίει,
Εις ουρανούς αθάνατος χαράς αγγέλων πνέει...

Στρέψε γλυκύ το βλέμμα σου και ίδε τας ημέρας,
Και ίδε τους αρμονικούς και ελλαμπείς αστέρας.
Ιδέ· το χρώμα πράσινον της Φύσεως απάσης,
Ω την ελπίδ' άλλης ζωής και κελαδεί η Πλάσις.
Εκεί χρυσή γαλήνη,
Κ' εκεί του Πλάστου, άνθρωπε, λαμπρά δικαιοσύνη.

ΗΛΙΑΣ ΤΑΝΤΑΛΙΔΗΣ «Ο ΠΟΙΗΤΗΣ»
ΠΑΙΓΝΙΑ 1839

Αυτόν εδώ τον βλέπετε με φρύδι' ανασυρμένα,
Με σουφρωμένον μέτωπον, με μάτια βουληγμένα,
Σωπάτε κ' είναι ποιητής!..
Με της πικρίας το ραβδί τα σύμπαντα θα δείρει·
Γιανίτσαρος των ποιητών, αρπάζει το σατίρι,
Και θα φανεί Σατυριστής.

Σατυριστής... Ως κεραυνόν βαστά τον κάλαμόν του,
Τα βέλη του εβούτησε 'ς βραστερόν θυμόν του
Φαρέτραν κρέμασε διπλήν,
Απόλλων νυκτοπρόσωπος τεντώνει το δοξάρι,
Τον κόσμον όλον σύσσωμον ο Διάβολος θα πάρει
Με πρώτον τίναγμά του... Πλην.

Εσκάλωσεν η εύροια των στίχων του· σταθήτε·
Ακούτε τον Σατυριστήν; Αγανακτεί, λυπείται
Τον κάλαμον συχοβουτά·
Στα είκοσί του δάχτυλα τα μέτρα συλλαβίζει,
Αλλάζει το τετράδιον, τον ίδρων του σκουπίζει,
Το καλαμάρι του πετά.

Με τας σβυσμένας λέξεις του λουλούδια σχεδιάζει.
Του στίχου η κατάληξις ολίγον δεν ταιριάζει,
Και την ζητεί στα λεξικά
Φυσά, σφυρίζει, ξύνεται, ανάλατα τα κρίνει,
Και σβήνει, γράφει άτυχα, και σβήνει, γράφει, σβήνει.
Ω τι δεινά ποιητικά!

Πλην να σου τον... εμπνέεται, τα φρύδια διέτε κάτου.
Επήρε δρόμ' ο κάλαμος, γελούν τα βλέμματά του.
Ιδέ, συνέλαβε θαρρώ.

Εγγαστρωμέν' η Μούσα του 'ς σκάμνον πριν καθίσει
Θα αποβαλή παράκαιρα, και μέλλει να γεννήσει
Τετραμηνήτικο μωρό.

Εγέννησε... ακροατάς ζητεί να τ' αναγνώσει.
Φευγιά παιδιά! Τι στέκεστε θα μας καταπλακώσει,
Άφε μας, άφε μας Ποιητή!

Να ζήσει το νεογέννητο! Γ' αφτιά μας μην πειράζεις·
Είν' ευτυχές το Ποίημα, και να μας το διαβάζεις·
Είν' τιμωρία περιττή.

ΤΙΜΟΛΕΩΝ ΑΜΠΕΛΑΣ
«ΠΟΙΗΤΟΥ ΑΠΟΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΠΟΙΗΣΙΝ».

Χαίρε, ω Μούσα απέρχομαι του θείου σου λιμένος
Κ' εις της πραγματικότητος βυθίζομαι τον πόντον.
Αν έως τώρα Βόσπορον διέπλεον ασμένως
Νυν εις την δίνην ρίπτομαι κυματισμών βοώντων.

Αρκεί καλός, εξάισιος ο Βόσπορός σου είναι,
Πλήν μόνον με τον Βόσπορον δεν περατούται βίος.
Φευ! Πόσ' εις τον διάπλουν μας και σκόπελοι και δίνει
Το σκάφος απειλούν ημών και το χτυπούν αγρίως ;

Συγχώρει, Μούσα ευγενής αν γίνω λιποτάκτης.
Εάν πότε σε εκάλεσα να με θωπεύσεις, φίλη,
Αν αισθημάτων άλλοτε διήλθε καταρράκτης
Τα στήθη μου, νυν κλείονται προς την ωδήν τα χείλη.

Ειπέ μοι, τι εκέρδισα την λύραν ανακρούων
Πονών την ανθρωπότητα, πενθών με τους πενθούντας;
Φευ! Εβαρύνθην ορμαθόν ειρωνειών ακούων
Και παραξένως «ποιητήν» πολλούς με αποκαλούντας!

Δεν είναι, όχι, εποχή γελώτων και ονείρων!
Είναι ο σιδηρούς αιών ατμού, σιδηροδρόμων.
Και τώρ' αν έζη κ' έψαλλεν ο Πίνδαρος, ο Βύρων
Γελώντες οι ακροαταί θα ήγειρον τον ώμον.

Το κύκνειόν μου, πόησις, αυτό είναι το άσμα.
Σε παραιτώ, ω ένθεε, ω κόσμε των ονείρων,
Εις της πραγματικότητος βυθίζομαι το χάσμα
Της λύρας μου εν αφανές μνημείον ανεγείρων.

Ευδαίμων, Μούσ' αν έμενον εις τα βασιλεία σου,
Εάν εις τα απέραντα ολύμπια σου κράτη
Επέρων τας ημέρας μου και έψαλλον σιμά σου·
Θα ήμην, Μούσα, όλβιος αν έζων εν απάτη!

«ΦΙΛΑΡΜΟΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ» Α. ΒΛΑΧΟΣ.

Μη πλέον δάνειοι μελωδοί,
Μήτε σειρήνων ξένων ωδή
Όπου κοιτίδα αι Μούσαι είχαν·
Είναι το ξένον μέλος ηδύ,
Αλλ' όμως ξένον έχει τον ήχον.

Όπου τον Όλυμπον του Διός
Εκήλει μέλπον φαιδρός θεός
Και θείον σμήνος χωρόν εκρότει,
Πάς ήχος έσβεσε παλαιός;
Όχι! Δεν έσβεσε αλλ' υπνώττει.

Υπνώττουν κύκλω σεμναί ήχοι·
Έστω ευοίωνος απαρχή
Πάτριον χείλος να τας εγείρει,
Κ' εις μελωδήματα ευηγή,
Πάτριον πλήθος να συναγείρει.

Εις Ελληνίδος μούσης ναόν
Ο έλλην τότε ενθουσιών
Έλληνας ψάλτας θα ευφημήσει,
Και στέμμα μύρτων αυτοφυών
Τας κεφαλάς των θέλει κοσμήσει.

Τότε πατρίου χείλους παιάν
Των μαχητών μας την στρατιάν
Θα φέρ' εις δόξαν νέων τροπαίων,
Και εις την δάφνην την παλαιάν
Θα προσαρτήσει στέφανον νέον.

«Η ΔΙΑΝΟΜΗ ΤΗΣ ΓΗΣ»
ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΤΟΥ ΒΛΑΧΟΥ ΑΠΟ ΤΟΝ ΣΙΛΛΕΡ.

«Τον κόσμον λάβειτ'» έκραξε ο Ζευς, περί τον θρόνον
καλών τα πλήθη των θνητών.
Κληρός σας έστω διαρκής δι' όλων των αιώνων,
σεις διανείματε αυτόν».

Και σπεύδουν όλοι άπληστοι,..τας χείρας του οργών
νέος και γέρων πάς προτάσσει
και δίδονται οι θερισμοί της γης εις γεωργόν,
εις νέον κυνηγόν τα δάση.

Κέρδη ο έμπορος πολλά εις αποθήκας κλείει,
και οίνον ο αββάς γλυκύν,
και πάσα γέφυρα, οδός, εις άρχοντ' αποτίει
δεκάτην ηγεμονικήν.

Τέλος μακρόθον έφτασεν αργά ο ποιητής
πλην ήσαν όλα μοιρασμένα
Ουδέν πλέον ελείπετο έτι να λάβει τις,
και είχεν παν δεσπότην ένα.

«Αλλοίμονον! Πάντων εγώ ελησμονήθην μόνον,
ο μάλλον σου πιστός υιός!
Ανέκραξεν ο ποιητής, βαθύν εκχύσας στόνον,
κ' ερρίφθη εις πόδας του Διός.

«Αν εις ονείρων έτρεχες τας μαγικάς οδούς,
τι σε ωφελεί τώρα ο θρήνος;
Πού ήσον, τάλαν, πριν το παν διαμοιράσω δους;»
«Εγγύς σου ήμην», είπ' εκείνος.

Τυφλός προς τ' άλλα, μόνον σε έβλεπ' ο οφθαλμός μου,
σε ήκουον προς παν κωφός·
Συγχώρει αν με αφήρπασε του υπόλοιπου κόσμου
το θεϊον τ' ουρανού σου φως.

«Πλην τώρα πλέον, είπ' ο Ζευς, κτήμα δεν είν' εμού
και γη και θάλασσα και θήρα·
αν θέλεις εις τον ουρανόν να ζήσωμεν ομού,
ελθέ, σε είν' ανοιχτή η θύρα.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ Σ. ΒΥΖΑΝΤΙΟΣ
«Ο ΚΛΕΙΝΙΑΣ»

Εἰς οἶκον πλούσιον, ἐντός πολυτελοῦς θαλάμου
Νέοι καλοὶ τῶν Ἀθηνῶν φαιδρούς τελοῦσι πότους·
Ἀστράπτ' εἰς κύπελα χρυσά οἶνος γλυκὺς τῆς Σάμου,
Κ' οἱ δαιτυμόνες κάθηνται εἰς κλῖνας ἀνθοστρώτους.
Εὐθύμους πάντας καθιστά και λάλους ἡ φιάλη,
Και τῶν ωραίων γυναικῶν τα προκαλοῦντα κάλλη.

Υπὲρ τὰς ἄλλας ἡ Λαῖς ἀπάσας διαπρέπει.
Ἀπλούτ' ἐπὶ τὸ σῶμα τῆς Φοινικουργῆς πορφύρα,
Διάδημα τὴν κόμην τῆς ἐξ ἀδαμάντων σκέπει,
Και φέρει δέσμη ἐκλεκτῶν ἀνθέων εἰς τὴν χεῖρα.
Ἀλλ' ἡ πορφύρα ὠχριά ἐμπρὸς τῶν παρειῶν τῆς,
Και σβήνει τοὺς ἀδάμαντας τὸ πυρ τῶν οφθαλμῶν τῆς.

Ἐκ δεξιῶν τῆς κάθηται ὁ ποιητὴς Κλεινίας,
Ὅστις τοὺς φίλους ἐστία δια τὴν εορτὴν του.
Ρεμβάζει μόνος μεταξὺ τοσαύτης εὐθυμίας.
Ἄν ρίψῃς βλέμμα πάρεργον εἰς τὴν ὠχρὰν μορφήν του,
Δεν βλέπεις κάλλος ἐκθαμβοῦν, ἀλλ' ὡς τὸν ἀτενίσεις,
Ἀμέσως διαφαίνεται προνομιούχος φύσις.

Κόμη μακρὰ και μελανὴ ἀτάκτως περιβάλλει
Τὸ μέτωπόν του τὸ ευρὺ, κυρτούμενον ἠρέμα·
Δεν ἔχει καλλιβλέφαρον τὸν οφθαλμόν, ὡς ἄλλοι,
Πλην κλίνει πας τὸ βλέμμα του, ὅταν υψοῖ τὸ βλέμμα·
Δεν ἔχει χεῖλη ρόδινα, ἀλλ' ὅταν σοὶ ὠμιλεῖ,
Προσέχεις εἰς τοὺς λόγους του, και ὄχι εἰς τὰ χεῖλη.

-«Πρὸς τι ὁ τόσος ρεμβασμὸς;» τὸν ἐρωτᾷ ὁ Φίλων,
Φαιδρὸς και κωφὸς ποιητὴς, ἀλλ' ἀγαθὸς συμπότης.
«Σὺ μόνος νήφεις μεταξὺ τῶν μεθύοντων φίλων,
«Και μόνος μένεις ἀφῶνος· καλὸς οἰκοδεσπότης!»
«Μελαγχολίαν ἄρα γε, Κλεινία, τι σοὶ φέρει...
«Μαντεύετε τὰ αἰτία τῆς λύπης τοῦ ἐταῖροι;

-«Ἡ τελετὴ προσήγγισεν ἡ τῶν Διονυσίων,
«Και ἴσως δρᾶμα τραγικὸν να πλάσει ἀσχολεῖται»
-«Εἶναι εἰς χρέη πλούσιος και πένης εἰς χρυσίον.»
-«Ἐζημιώθ' εἰς τοὺς πεσσοῦς, και δι' αὐτὸ λυπεῖται.»
-«Ἡ τὸν δρομέα ἵππον τοῦ ἀναπολεῖ ρεμβάζων,
«Ὅστις χθες ἔπεσε νεκρὸς, τὸ τέρμα πλησιάζων.»

Τὰ σκώματά τῶν ἤκουεν ἠσύχως ὁ Κλεινίας
Κ' ἐνίοτε διέστελλε τὰ κάτωχρά του χεῖλη
Μειδίαμα εἰρωνικόν, ἀνάπλεων πικρίας,
Ὅπερ εἰς μάτην ἤθελε συχνά να καταστεῖλει.

Με λύπην ξένος έβλεπεν εις πάντας ότι ήτο,
Και μειδιών ενόμιζεν ότι εξεδικείτο.

Κατάρατοι, κατάρατοι ός' εις την γην ζητούσιν!
Ινδάλματα και όνειρα επιδιώκουν μόνον.
Αισθάνονται ότι έχουσι φτερά, πλην λησμονούσιν
Ότι υπάρχει και κλωβός τας πτέρυγας πληγόνων·
Κ' ενώ πλανώνται νοερώς εις χώρας αιθερίας,
Προσκρούουν αντιμέτωποι κατά της κοινωνίας.

Αφού εκόπασε μικρόν η λαίλαψ των σκωμμάτων,
Τα χείλη τέλος ήνοιξε ρεμβάζων ο Κλεινίας·
Επλήρου την καρδίαν του πλημμύρα αισθημάτων,
Και ήτον ανάγκ' εις φιλικάς να εκχυθή καρδίας.
Όλα εντός μας η χαρά ή λύπη εκχυλίσει,
Λαλεί τις μη παρατηρών προς τίνας θα λαλήσει.

-«Ηξεύρετε ότι ενώ υπνώττ' η πόλις, μόνος
«Προς την Ακρόπολιν χωρώ βραδέως νύχτα πάσαν,
«Και θλιβερώς αναπολώ εγγύς του Παρθενώνος
«Την δόξαν των προγόνων μας, ταχέως αποπτάσαν.
«Πολλάκις δια του νοός ζων εις καιρούς ωραίους,
«Εκεί συνδιαλέγομαι μετά του Περικλέους.

«Χθες ήτο νύξ ασέληνος οπόταν κατηρχόμην.
«Η πόλις είχε βυθιστεί εις σιωπήν βαθείαν,
«Και δια μέσου των οδών ασκόπως επλανώμην.
«Εξαίφνης ήχησε φωνή εις γείτονα οικίαν,
«Σειρήνος άσμα ψάλλουσα εις μίαν των θυρίδων.
«Περίεργος εβύθισα το βλέμμα και είδον.

«Ητο μικρός ο θάλαμος· λυχνία μια μόνη
«Το φως της επί της σκηνης εσκορπιζε εκείνης,
«Κ' εμπρός εις ξύλινον σταυρόν με κεκλιμένον γόνυ
«Κ' έψαλλε κόρη, φέρουσα το ένδυμα της κλίνης...»
-«Τώρα μαντεύω! Αγαπάς Χριστιανήν!» ο Φίλων
Ανέκραξε κ' εκάγχασεν ο όμιλος των φίλων.

-«Πολύ απίθανος αυτή δεν είναι η μαντεία.
«Αν ήσο, Φίλων, μετ' εμού και αν την εθεώρεις,
«Και σου θα συνετρίβετο βιαίως η καρδιά
«Από το θείον όραμα της ευχομένης κόρης.
«Ποτέ τοιαύτην καλλονήν επί της γης δεν είδα!
«Και όμως είδα, φίλοι μου, τοσάκις την Λαίδα.»

Ο επαινός δεν έθελξε μεγάλως την εταιράν,
Και απεκρίθη πάραυτα, θυμού κρυφίου πλήρης:

«Συγκρίνεται ευκολότερα η νύξ με την ημέραν,
«Παρά η λάτρις του Χριστού κ' η λάτρις της Κυθύρης!
«Αυτή σου η παραβολή επιτυχής δεν ήτον,
«Και ατιμάζει ποιητήν ως σε, καλέ μου γείτον.»

-«Ποίαν των δύο άρα γε ηδίκησα συγκρίνων ;»
Είπ' ο Κλεινίας, κ' ήρχισε να διηγήτ' εκ νέου.
«Ήκουσ' ακίνητος, πνοή να φύγει μην αφήνων·
«Οι φθόγγοι έρρεον αγνοί εκ στόματος ωραίου,
«Και πριν υπνώσει τον Θεόν αυτής επεκαλείτο·
«Το άσμα το μελωδικόν η προσευχή της ήτο.

«Ήσαν παράδοξοι πολύ της προσευχής οι λόγοι.
«Μητέρα, φίλους, συγγενείς και πάντα προσφιλή της,
«Αλλ' προ πάντων τους εχθρούς από ψυχής ηυλόγει,
«Κ' ήτο γαλήνη, έκστασις, αγάπ' η προσευχή της.
«Το άσμα έληγεν, εγώ δ' ιστάμην αναμένων
«Μη αναφέρει σύζυγον, μνηστήρα, ερωμένον.

«Κανένα δεν ανέφερε, και αναπνεύσας τέλος
«Έφυγα, ρίψας ύστατον επί της κόρης βλέμμα
«Αντήχει έτη εν εμοί της προσευχής το μέλος,
«Και άκων εψηθύριζα τας λέξεις του ηρέμα·
«Οπόταν δ' ύπνος έκλεισε βαρύ τα βλέφαρά μου,
«Την κόρην είδα ψάλλουσαν και εις τα όνειρά μου...»

«Ο ΜΕΓΑΣ ΕΠΑΙΤΗΣ»

Άνεμος πνέει ψυχρός χειμώνος,
Και ήδη στρώμα παχύ χιόνος
Την γη καλύπτει·
Είναι κλεισμένη πάσα οικία
Εις το χωρίον, και η εστία
Σπινθήρας ρίπτει.

Επαίτης ίσταται εις προ θύρας,
Και εξ ημιθραύστου εκχέει λύρας
Ωδάς γλυκείας
Οι οφθαλμοί του είναι εσβεσμένοι,
Και όμως έτι εντός των μένει
Πυρ ευφυΐας.

«Ανοίξατέ μου, ανοίξατέ μου!
«Αι χείρες ήδη αι γηραιά μου

«Παγώνουν, φίλοι!
«Σχεδόν εξέλειπε η ψυχή μου,
«Και παγωμένη φεύγει η πνοή μου
«Από τα χείλη.

«Άσυλον δότε μου στιγμιαίον,
«Και θα σας είπω άσμα ωραίων.
«Στέγασμα μόνον
«Μ' αρκεί και άρτου μικρόν ψιχίον,
«Αφού διάγων πεινών τον βίον
«Και ζω παγόνων.

«Ναι! Θα σας ψάλλω άσμα ωραίων,
«Εργ' αθανάτων και ημιθέων,
«Η και ανθρώπων·
«Επη θα είπω μαχών οργίλα,
«Θα περιγράψω ήθη ποικίλα
«Ποικίλων τόπων.

«Θ' απ αριθμήσω στρατόν ηρώων,
«Απανταχόθεν δραμόντ' αθρόον
«Προς τον αγώνα,
«Όπου υπήρξε ποτέ η Τροία,
«Και όπου σήμερα τα θηρία
«Πλανώνται μόνα.

«Θα περιγράψω του Αχιλλέως
«Τας πράξεις, όσα, θνητός και νέος,
«Επραξε θεία·
«Πώς ηγωνίσθη ως ουδείς άλλος
«Εισ τον αγώνα, εις ον το κάλλος
«Υπήρξ' αιτία.

«Πώς της Ιθάκης ο άναξ γέρων,
«Προς μακράς χώρας το βήμα φέρων,
«Απεπλανήθη·
«Εκεί δε πόσας ήκουσε γλώσσας,
«Κ' εθνών σωρείας είδεν οπόσας
«Κ' έμαθεν ήθη·

«Αλλά η θύελλα επαυξάνει,
«Και να με σώσει ουδείς εφάνη.
«Οι ενοικούντες,
«Θερμοί, παγώνοντα λησμονούσι
«Και τον επαίτην περιφρονούσι,
«Αυτοί πλουτούντες.

«Στενάζων ἐξῶθεν και δακρύων,
«Ακούω τ' ἄσματα των οργίων
 «Να αντηχώσι·
«Εγώ μαραίνομ', εκείνοι θάλλουν,
«Θρήνους εκχύνω, εκείνοι ψάλλουν,
 «Θνήσκω και ζώσι·

«Ανοίξατέ μου! Τυφλός και γέρων,
«Βήμα κλονούμενον περιφέρων
 «Τοσούτον χρόνον,
«Παντού ευρίσκω σκληράς καρδιάς,
«Παντου βασάνους και κακουχίας,
«Παντου τον πόνον.

«Πλανώμαι πάντοτε συναθροίζων
«Γνώσεις και ἄμα διασκορπίζων
 «Τα ἄσματά μου·
«Ἄλλ' οὐδ' ἡ μνήμη μου καν θα ζήσει,
«Και η πλάξ του τάφου μου θα εγκλείσει
«Και το ὄνομά μου.
«Εν μέσω τόσων δεινῶν και πόνων
«Μ επαρηγόρουν ἐλπίδες μόνον
 «Ἀθανασίας·
«Γενεάς ἄλλας δικαιοτέρας
«Ἠλπισα μάτην· ἰδοὺ το πέρασ
 «Ζωῆς αθλίας.

«Ἡ ὥρα ἐφτασε του θανάτου,
«Ενώ εις ὄνειρα αθανάτου
 «Ἐπλεον κλέους,
«Και μόλις σύρων ασθενές σῶμα,
«Ἠλπίζον, ἄφρων ἐγώ! Ἀκόμα
 «Καιρούς ωραίους...

Ἀλλά αἴφνης ἐπαυσε η ὠδή του,
Κ' ἡ λύρα ἐπεσε του πρεσβύτου,
 Κτήμα ἀρχαίον·
Ο τελευταῖος δε ταύτης στόνος
Με την ἐσχάτην πνοή του μόνος
 Εμίχθη κλαίων.

Και με χιόνος το πρωί στρώμα
Ποιμῆν τις εὔρε γέροντος πτόμα
 Κεκαλυμμένον.
Ἐκράτει ετιπαρά την χεῖρα
Λύραν, κ' εις ταύτην «Ὀμήρου λύρα»
 Ἦτο γραμμένον.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΛΑΣΚΑΡΑΤΟΣ
«ΓΡΑΦΗ ΑΠΟΚΡΙΤΙΚΗ» 1891

Αγαπημένε φίλε μου, σου ορκίζω
Πως δεν ηξέρω τι να στιχουργέσω
Εις έπαινο μιανής που δεν γνωρίζω.
Διάλολε να μη μπορώ να σε δουλέψω!
Μα δε φταίω- 'γω, πώς να την ιστορίσω,
Α δε την ιδώ κ' εγώ, ναν τη γνωρίσω;

Για να δώσει κανείς μια γνώμη ορθή,
Έλεγε μια φορά κάποιος δεσπότης,
Πρέπει να ιδεί την αλήθεια γυμνή,
Για να ιδεί το κακό και το κακότης·
Και τότε ευσυνειδήτως να 'μπορέσει
Να 'πιθώσει το δίκαιο μέσ' τη μέση,

Πώς θε να πω παραδείγματος χάρη,
Πως έχει δυο ερωτικά ματάκια...
Πως έχει ένα αγγελικό ποδάρι...
Κόκκινα και γιομάτα μαγουλάκια...
Και τα λοιπά και τα λοιπά· μπα γέμου!
Καλέ τα- είδα εγώ ;τα πιασα ποτέ μου;

Πώς θε να 'πω πως έχει μικρό στόμα;
Κι' αν ίσως τοχει ξεμποχειλιασμένο;
Κι' αν ίσως του προσώπου της το χρώμα
Δεν είναι φυσικό, μα αγορασμένο;
Κι' αν τα στήθια που κάνουν κυματάκια
Είν' τόσα στρογγυλά παπλωματάκια;

Και δε 'μπορεί η δαχτυλιδένια μέση
Να είναι από το σφήμμα ένα σανίδι;
Εκείνο το αχειλάκι που σου αρέσει,
Κόκκινο ως τη φωτιά 'πο το φτιασίδι;
Κ' εκείνο το πόδι, που ερωτεύει κι' άλλους
Δε 'μπορεί να ναι σάπιο από τσου κάλους;

Μ' αν εδεχόσουνε από 'με μια γνώμη,
Για όποια κι' αν είναι ευκείνησου η Πανδώρα,
Σόλεα πως δε θαν το μαθες ακόμη
Πως αγάπες δε γεννούνται άλλο τώρα.
Αν οι γυναίκες λέν πως σ' αγαπούνε,
Παστρικά ναν τα λέμε, σε γελούνε.

Αντριάμου αν με τόση ευκολία
Πας κ' εσύ και πιστεύεις του φωράδωνε,
Σου λέω πως μου πικραίνεις την καρδιά,
Και πως κάνεις 'ντροπή τουν Αντριάδωνε.
Μωρέ οι γυναίκες... δε σου λέω πως όλες,
Μα οι περισσότερες πάντα, είναι μαριόλες.

Σ' ήθελα, φίλε, πουλιό γνωστικόνε·
Και, για να σου συμμάσω τα μυαλά,
Σου δίνω εις τση δουλείες του γυναικώνε
Παράδειγμά σου τον παπά- Σκιαδά.
Από 'κείον, που ποτέ να μην πεθάνει,
Επήρα το ύφος που τιμή μου κάνει.

Στίχους εγώ έχω χάρισμα χιλιάδες.
Κι' όμως, αν ως κι' εμέ καμμιά φορά
Μου είπανε οι δικές μου φιλενάδες
Ναν τους κάμω τραγούδια ερωτικά,...
(Φτάνει να μου ευρεθήκανε στα χέρια)
Αποκρίθηκα πάνταμου «Ντινέρια.»

Ιδές αν είναι ντινέρια στα χαρτιά σου,
Και κάνε πάντα εκείνο το παιγνίδι·
Γιατί τότε είσαι βέβαιος στη δουλειά σου
Χωρίς ναχεις του Έρωτα το αρίδι
Να σου τρυπάει το νου, και να σε κάμει
Αχαμνόν και λιανόνε 'σαν καλάμι.

A. ΜΑΡΤΖΩΚΗΣ

«Ο ΠΟΙΗΤΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΣ»

Είναι καιρός- μου λέγουσι- την ποίηση να αφήσεις,
Να λάβεις ένα επάγγελμα, να πας σ' ένα γραφείο·
Κάνωντας στίχους, φίλε μου, δεν ημπορείς να ζήσεις,
Ξετάξου, να διοριστείς δάσκαλος σε σχολείο-
Χα! Χα! ρήματα θέλουνε ο ποιητής να κλίνει·
Γέλασε, μούσα, δάσκαλος το τέκνο θα γίνει!

Δάσκαλος! Τι το γελάς; μου απαντούνε άλλοι,
Δεν είν' επάγγελμα καλό, μη 'πόληψι δεν έχει;
Αυτή να πάρεις τη σειρά, και βγάλε αφ' το κεφάλι
Τη μούσα, να θέλει ο παράς 'ς χέρι σου να τρέχει·
Ωιμέ! Λοιπόν καλαμαράς κι' ο ποιητής θα γίνει·
Ρήματα, μούσα, ρήματα το τέκνο σου θα κλίνει!

Το Σολωμό μου το γλυκό, το άγιο δάσκαλό μου,
Που απόκτησα χαρίζοντας ένα χρυσό κομπί μου,
Το λείψανο, που φύλαγα εις το προσκέφαλό μου,
Το 'γκόλφι που απομάκρυνε τη λύπη αφ' την ψυχή μου,
Σας το χαρίζω- δάσκαλος ο ποιητής θα γίνει·
Ρήματα, μούσα, ρήματα το τέκνο σου θα κλίνει.

Το Δάντη μου, το Σίλλερ μου, το Μούαρ, το Βύρωνά μου,
Που απόκτησα θυσιάζοντας... ω, μη το πείτε χείλη!
-Είναι βαρύ, ασυγχώρητο, Θεέ, το αμάρτημά μου,-
Το δαχτυλίδι π' άλλαξα με τη γλυκειά μου φίλη...
Σας τους χαρίζω- δάσκαλος ο ποιητής θα γίνει·
Ρήματα, μούσα, ρήματα το τέκνο σου θα κλίνει.

Τα θεία εκείνα πρόσωπα, που ευφραίναν την ψυχή μου,
Και ταχα για κονίσματα στην κλίνη μου από πάνω,
Που αυγή και βράδυ έκανα σ' αυτά την προσευχή μου,
Κ' όπου τον ύστερο σταυρό εμπρός τους τώρα κάνω,
Γκρεμίστετέ τα! Δάσκαλος ο ποιητής θα γίνει·
Ρήματα, μούσα, ρήματα το τέκνο σου θα κλίνει.

«Δάσκαλος!» το ρουθούνι σας, στη λέξη, δε γεμίζει
Μούγλα πημμένου μελανιού, βόχα χαρτιού κλεισμένου;
«Δάσκαλος!» δεν σας φαίνεται τ' αφτί σας πως ξεσχίζει
Ήχος οργάνου ακούρδιστου 'ς χέρι μεθυσμένου;
Και όμως, μούσα... δάσκαλος κι' ο ποιητής θα γίνει·
Ρήματα, μούσα, ρήματα το τέκνο σου θα κλίνει.

Ω σεις κοράσια, αισθαντικά, ανίσως με πονήτε,
Αν ευρήκε 'ς τους στίχους μου ξαλάφρωσ' η ψυχή σας,
Σ τον πόνο, που σας γλύκανα, ποτέ μη με καλήτε
Δάσκαλο... μην πικράνετε το φίλο ποιητή σας!
Και όμως, μούσα... δάσκαλος κι' ο ποιητής θα γίνει·
Ρήματα, μούσα, ρήματα το τέκνο σου θα κλίνει.

Μούσα, έχε γεια, σε χαιρετώ! Κ' εσείς φτωχοί μου στίχοι,
Ενώστε με το δάκρυ μου τη στάχτη σας τη θεία·
Τέτοια σκληρήν απόφασιν υπόγραψε η Τύχη·
Δειλοί, Μακριά! Την ύστερη τώρα εκτελώ θυσία...
Δάσκαλος, μούσα, δάσκαλος ο ποιητής θα γίνει·
Ρήματα, μούσα, ρήματα το τέκνο σου θα κλίνει.

Την πίστι μου ν' απαρνηθώ; Όχι· ποτέ· τ' ορκίζω
Στο γέρο εκείνο τον Τυφλό, που βλέπει στο σκοτάδι.
Στη φούρκα της Γραμματικής στίχους θα ψιθυρίζω,
Την λύρα μου δεν παραιτώ και εις αυτόν τον άδη.

Ο ποιητής και δάσκαλος και μάγειρος αν γίνει
Δεν παραιτεί την ποίηση, τη μούσα δεν αφήνει!

ΦΩΤΕΙΝΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΟΥ

«ΣΦΑΛΛΩ-ΣΦΑΛΛΩ;»

Αν η ποίησις με θέλγει κ' είναι η μόνη μου λατρεία,
Αν θέλω να περάνω στίχους γραφούσα τον βίον
Αν κηρού απαλωτέρα ην η νέα μου καρδιά
Και το στήθος ανεφίκτων επιθυμιών ταμείον
Αν αδυνατώ ζητούσα εμαυτήν να μεταβάλω

ΣΦΑΛΛΩ;

Αν γυνή πλασθείσα όλως απεχθάνομαι τον βίον
Ον κοινωνικά προλήψεις επιβάλουν εις το θήλυ,
Αν εντός των χαραχθέντων πνίγομαι στενών ορίων,
Και ουδέν αν τας ορμάς μου δύναται να καταστείλει,
Εις τον νουν εάν ματαίως την καρδίαν υποβάλλω

ΣΦΑΛΛΩ;

Όπως το πτηνόν του δάσους αν κλεισθεί εντός κλωβίου
Αν πειρώμαι τα δεσμά μου... να συντρίψω και να φύγω,
Αν ο πόθος με φλογίζει άλλου ελευθέρου βίου
Ον ματαίως εις το στήθος επί τόσων χρόνων πνίγω
Και ον μάτην ηγωνίσθη, μάτην, ναι, να καταβάλω

ΣΦΑΛΛΩ;

Αν την μοίρα καταρώμαι, την αμείλικτόν μου μοίραν
Ήτις άλλην ούσαν άλλη με εβίασε να γίνω...
Αν τονίζω εις θρηνώδη μόνον άσματα την λύραν
Και αν μόνου παραπόνου με αυτήν φωνήν αφήνω,
Αν αδυνατώ τας σκέψεις που με τίκουν να αποβάλλω

ΣΦΑΛΛΩ;

Σφάλλω αν τους στίχους τούτους εκ του στήθους μου εκβάλλω
Αιμοστάζοντας και δάκρυ αν τους ραίνει ενώ γράφω;
Δεσμευμένη... αν στενάζω, εάν καταρώμαι σφάλλω
Κ' είναι σφάλμα τη γραφίδα εις χολήν εάν τη βάφω;
Ο αλγών ανίσως πόνου, αλγηδόνας φωνήν βάλει
Σφάλλει;

Φ. ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΟΥ

ΤΩ ΠΟΗΤΗ ΑΧΙΛΛΕΙ ΠΑΡΑΣΧΩ

«ΕΙΣ ΤΟ ΘΑΝΑΤΟ ΤΟΥ ΜΟΝΟΕΤΟΥΣ ΑΙΜΥΛΙΟΥ ΤΟΥ».

Μη κλαίε· άφες αντί σου το όμμα μου να κλαύσει·
Πολύ δι' άλλων έκλαυσεν οδύνας η ψυχή σου,

Και βάλσαμον εστάλαξε πολλάκις η ωδή σου
Εις στήθη, άπερ συμφορά ομοία είχε θραύσει.
Άφες εγώ την οφειλήν εκείνων ν' αποτίσω·
Να μειδιώ απέμαθον και θέλω να θρηνήσω.

Οικτρός ωρίσθη, άθλιος των ποιητών ο βίος·
Μη θρήνει, μη το δάκρυ σου ματαιώς αναλίσκεις,
Αν πόνον μόνον πανταχού ευρήκες και ευρίσκεις
Ω, μη θρηνείς· ο βίος μας δεν γίνεται αλλοίος.
Μη εξαντλείς το δάκρυ σου, την μοίρα δε μαλάσεις
Κ' εμμένων εις την λύπην σου το στήθος μου σπαράσσεις.

Ω! την ψυχή σου, εννοώ, το άλγος την βαρύνει·
Λόγοι παρήγοροι κενοί, γνωρίζω, σ' ενοχλούσι.
Αλλά τοιούτους παρ' εμού το ους σου δεν θ' ακούσει·
Έμαθε μόνον στεναγμούς η λύρα μου ν' αφήνει.
Λοιπόν αφού δε δύναμαι να σε παρηγορήσω,
Άφες καν, άφες αντί σου το δάκρυ μου να χύσω.

Αν είσαι ξένος δι' εμέ και αν σοι είμαι ξένη,
Ουδέν σημαίνει· αδερφούς μας καθιστά ο πόνος·
Συ κλαίεις άνθος αρπαγέν υπό πνοής χειμώνος
Και εγώ θρηνώ... ω! άφες το απόκρυφον να μείνει.
Είναι εκ λίθου οι πολλοί και δε θα μ' εννοήσουν·
Καλλίτερον τα χείλη μου και πάλι να σιγήσουν.

Πλην πώς, πώς παραφέρομαι χωρίς να το νοήσω,
Και κλαίω πάλιν εμαυτήν τους άλλους λησμονούσα,
Και άπελπις αείποτε, αείποτε αλγούσα,
Χολήν σταλάζω, βάλσαμον ποθούσα να εκχύσω.
Ω! συγγνώθι της μοίρας μου αν θύμα της αθλίας,
Τας λύπας φίλων λησμονώ και κλαίω τας ίδιας.

Δεν λησμονώ ή προς στιγμήν! Ω! δια πάντας κλαίω.
Πάντος θρηνούντος ήθελον το δάκρυ ν' απομάξω,
Παρηγορίας βάλσαμον εις πάντας να σταλάξω,
Και πανταχού μόνον χαράν, χαράν να διαχέω.
Ναι ήθελον του στήθους μου καλύπτουσα τον πόνον
Την λύραν μου δι' άσματα φαιδρά να θίγω μόνον.

Και όμως!... όλως πένθιμα τα άσματά μου είναι,
Και είναι πάσα λέξις μου κραυγή απελπισίας·
Τα πάντα βλέπω ζοφερά, υπ' όψεις απαισίας,
Και είναι και οι σκέψεις μου απαίσιои και εκείναι...
Υπό ψυχής κατάστασιν τοιαύτην, ω! συγγνώμην,
Αν, γράφουσα, τον πόνον μου και πάλι ηκροώμην.

Να γράψω άλλα ήθελον και άλλα φευ! Χαράττω...
Ακαταπαύστως στρέφεται προς εν ο λογισμός μου...
Και να εγκλείσω θέλουσα το άλγος μου εντός μου...
Το εκκαλύπτω άκουσα και πόνους νέους πλάττω...
Συγγνώμην αν εις πλημμύραν οδύνης η ψυχή μου
Εμέ και páλιν έκλαυσε δι' άσματος πενθήμου.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΚΟΥΜΑΝΟΥΔΗΣ
«ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΦΟΙΒΑΖΟΥΣΑ ΝΕΟΛΑΙΑΝ»

«Φευ, Ποιηταί! Μικροπώλαι εγίναμεν και παντοπώλαι
Όταν κινώμεν χορδάς, ψάλλομεν πάντ' αναμίξ·
Κρώζοντες πλήθος αμούσων κρωγμών κ' εκκωφαίνοντες ώτα,
Όσα τις Μοίρα κακή φέρει απέναντ' ημών.
Φθόγγους βαρείς και αιμάτων ροάς και βροντάς κανονίων
Σμίγομεν μ' αίσθημ' αγνόν νέας παρθένου απλής·
Ούτε μας μέλλει ποσώς ν' αποδίδ' η ωδή τα οικεία
Πάντοτε και πανταχού, σπεύδουσα, δρόμον ευθύν,
Πόρρωθεν έτι την νύσσαν σαφώς μ' απαρέγκλιτον όμμα
Βλέπουσα, κ' έξω οδού μη πλανώμεν' ιταμώς.
Άνδρας λοιπόν εις το πυρ το δριμύ της πατρίδος καέντας
Τους Ζωσιμάδας ημείς βρέχομεν με άσμα γλυκύ,
Ένσκιον, εύδροσον, πλήρες ωχρών της σελήνης ακτίνων,
Βρίθον με νέφη γλαυκά κ' ήσυχα σκότη νυκτός·
Χύνομεν τότε και μύρα και στρώνομεν νάπας πρασίνας,
Ρίπτοντες και κεραυνούς κ' ύψιστα κύματ' ομού·
Γράφομεν κ' έμμετρα τότ' εγχειρίδια ορνιθολόγων,
Τάττομεν δ' έντεχνα παν είδος βοτάνης εκεί,
Ή και αγέλας σωρευόμεν ζώων εχθρών, ως ο Νώε
Λύκους ποτέ και αμνούς έκλεισ' εντός κιβωτού·
Όστε, εαν ρωμαντείου οδούς ιχνηλάτης μεθών
Όδη τα άσματ' αυτά θέλει θρηνήσει πικρώς,
Χύνων Γαλάτεια δάκρυα, ότι το μη περαιτέρω
Δεν κατέφθασ' αυτός, αλλ' επρολήφθ' υφ' ημών,
Των φυσικών οπαδών Γραικικής κλασικότητας, ήτις
Άρμα edίωκε νου και φαντασίας διπλούν...
Α, τον αγάλινον Πήγασον βλέπω ημών μετά φρίκης
Πίπτοντα ήδ' εις οικτρά ρείθρ' ακρασίας πολλής·
Άνωθεν δ' του ουρανού τον Απόλλωνα άστεπτον βλέπω,
Πώς κατοικτεΐρων ημάς στρέφει το όμμ' αλλαχού,
Νέας μονάς εκζητών Θυριγγείους δρυμούς και Ταμίζας,
Φεύγων τα Τέμπη ημών, Ολύμπον και Δελφούς·
Νέοι, ακούσατε· λέξεις κεναί πυκνωθείσαι ασώτως,
Πάσαν ιδέαν αδράν πνίγουν κ' ενότητ' αυτής·
Κ' έπειτ' αφρός αβαρής, ευδιαλύτος μένει, ω λύπη!

Παν πονηθέν, και ζωής άμοιρον πίπτει νεκρόν.
Όταν δε έννοια μία απλή συζευχθεί μ' οπτασίαν
Της φαντασίας σαφή, μένει άθάνατον ον,
Κ' εν το συνδέον, ω φίλοι στερρόν ο θεός Ελίκωνος
Εν εδωρήσατ' υμίν· χάος ποικίλον προς τι
Θέλετε; Μεγαλέμπορον άνδρα δεν είδετε, είδος
Έχοντα εν κ' εξ αυτού κέρδη ποιούντα πολλα;
Όύτω, νομίζω, εφρόνει ο Όμηρος, ούτως ο Δάντης,
Όύτως ο Σαιξπηρ· υμείς άλλως φρονείτε; Εμπρός!»

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ Ρ. ΡΑΓΚΑΒΗΣ 1874.

ΤΗ ΠΟΙΗΤΡΙΑ ΚΥΡΙΑ ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΒΑΡΘΟΛΟΜΑΙΟΥ ΤΟ ΓΕΝΟΣ ΠΑΛΗ

Εχθρών αίμα ποτισθείσα εις τυραννοκτόνον πάλην,
Εις ελευθερίας φλόγας η Πατρίς μας εθερμάνθη,
Κ' εις τα γόνιμα εδάφη να βλαστάνουν βλέπει páλιν
Τας αρχαϊκάς της δάφνας και τ' αμόλυντά της άνθη.
Πλήν και άσματα ποθούσα παρνασσίδος αηδόνας,
Και τας Μούσας της, ας είχεν ο ζυγός κατασιγάσει,
Πέτα, πέτα, σοι φωνάζει, ω πτηνόν του Ελικώνος,
Και την φωλέαν σου πλέξον εις τα πάτριά σου δάση.

Η ελευθερία όταν εγκατέλειπε θρηνούσα
Τα πεδία του Ευρώτου και των Αθηνών, την Πινύκα,
Εις την γην της Αυσωνίας ηκολούθησας, ω Μούσα,
Την Θεάν ήτις τον κόσμο εξηυγένησε κ' ενίκα.
Πλήν απέθανον οι Βρούτοι, και την γην του Μαραθώνος
Η ελευθερία páλιν επιστρέφει να δοξάσει.
Πέταξον και σύ κατόπιν, ω πτηνόν του Ελίκωνος,
Και την φωλέαν σου πλέξον εις τα πάτριά σου δάση.

Αν τα έθνη την Ελλάδα ευφυΐας είπον χήρα,
Την αρχαϊαν ποίησίν της δείξον páλιν αναζώσα·
Θραύσον τας χορδάς τας ξένας, κ' έντειν' Ελληνίδα λύραν,
Άδουσα με του Πινδάρου και με της Σαπφούς τη γλώσσαν.
Της ποιήσεως τα άνθη, α συνέλεξας αφθόνως
Εις την χώραν ην δοξάζουν οι Βιργίλιοι κ' οι Τάσσοι,
Φέρε τα εις την Ελλάδα, ω πτηνόν του Ελίκωνος,
Και την φωλέαν σου πλέξον εις τα πάτριά σου δάση.